Сайншанд – Цагаан Суварга Цахилгаан Дамжуулах Агаарын Шугамын Төсөл

Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ

Талуудын оролцоог хангах төлөвлөгөө

2025 ОНЫ АРВАНХОЁРДУГААР САР

Сайншанд – Цагаан Суварга Цахилгаан Дамжуулах Агаарын Шугамын Төсөл

Оролцогч Талуудын Оролцооны Төлөвлөгөө

Зохиогч Adam Khan

Шалгасан Гүрбадам Цэрэнханд

Хянасан Katie Prebble

Баталсан Rachael Bailey

Баримт бичгийн дугаар. 30271256

Огноо 2025 ОНЫ АРВАНХОЁРДУГААР САР

Хувилбарын хяналт

Хувилбар	Огноо	Гүйцэтгэсэн	Шалгасан	Хянасан	Баталсан	Өөрчлөлтүүд
01	**2025 оны долдугаар сар**	**AK**	**TG**	**KP**	**RB**	**-**
02	**2025 оны арванхоёрдугаар сар**	**AK**	**ET**	**KP**	**RB**	**ЕСБХБ-ны шүүмжийн дагуу**

Агуулга

Товчлол **5**

1 Танилцуулга **7**

2 Төслийн тодорхойлолт **11**

3 Талуудын оролцоог хангах ба мэдээллийг ил болгоход тавигдах шаардлагууд **26**

4 Оролцогчдыг тодорхойлох **35**

5 Талуудын оролцоог хангах **41**

6 Талуудын оролцоог хангах хөтөлбөр **51**

7 Гомдол барагдуулах механизм **70**

8 Хяналт ба тайлагнал **76**

9 Аудит ба тайлагнал **79**

10 Нөөц ба Үүрэг хариуцлага **81**

Хүснэгтүүд

Хүснэгт 2-1 ЦДАШ-ын цамхагууд **11**

Хүснэгт 2-2 Монгол Улс дахь дамжуулах шугамын хориглох зурвас **16**

Хүснэгт 3-1 ЕСБХБ ГШ 10 Шаардлагууд **31**

Хүснэгт 4-1 Тодорхойлсон оролцогч талууд, нөлөөлөл, сонирхол ба нөлөө **36**

5-1 Хүрээ тодорхойлох явцад явагдсан уулзалтууд **41**

Хүснэгт 5-2 Албан ёсоор урьдчилан харилцсан байдал **43**

Хүснэгт 5-3 Ганцаарчилсан ярилцлага, төслийн нөлөөллийн бүсийн сумууд **43**

Хүснэгт 5-4 Төслийн сумуудад хийсэн бүлгийн ярилцлагууд /FGD/ **46**

Хүснэгт 5-5 Дотоодын түвшний холбогдох оролцогч талуудтай харилцах **47**

Хүснэгт 5-6 Оролцогчдын санаа зовнил, санал бодлын тойм **49**

Хүснэгт 5-7 Өрхүүдийн төслийн боломжит нөлөөний талаарх ойлголтыг ярилцлага авсан **50**

Хүснэгт 6-1 Харилцааны аргууд **54**

Хүснэгт 6-2 Талуудын оролцоог хангах хөтөлбөр **60**

Хүснэгт 8-1 Гүйцэтгэлийн гол үзүүлэлтүүд **76**

Хүснэгт 8-2 Хяналтын арга хэмжээ **77**

Хүснэгт 10-1 Гол үүрэг ба үүрэг хариуцлага **81**

Зургууд

Зураг 1-1 Төслийн байршил.....8

Зураг 1-2 Талуудын оролцоог хангах төлөвлөгөөний шатлал 10

Зураг 2-2 Цагаан суварга дэд станцын байршил 15

Хавсралтууд

Тусдаа ботийг үзнэ үү.

Товчлол

Товчлол	Тодорхойлолт
Аймаг	*Монгол хэл* Англи. Нийслэл хот
НБ	Нөлөөллийн бүс
Баг	*Монголоор* Англиар. дүүрэг
ОНСБ/СВО	Олон нийтийн суурьтай байгууллагууд
ОНХА	Олон нийттэй харилцах ажилтан
БТОХТ	Барилгын (үе шатанд) талуудын оролцоог хангах төлөвлөгөө
ЕСБХБ	Европын Сэргээн Босголт, Хөгжлийн Банк
БОННҮ	Байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээ
БОНҮ	Байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээ
БОНУТ	Байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө
БОНЭМАА	Байгаль орчин, нийгэм, эрүүл мэнд, аюулгүй ажиллагаа
БОНиНҮ	Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ
БОНБ	Байгаль орчин, нийгмийн бодлого
БОНУТ	Байгаль орчин, нийгмийн удирдлагын төлөвлөгөө
Европын Холбоо	Европын Холбоо
ФБХ	Фокус бүлгийн хэлэлцүүлэг
ОУСТ	Олон улсын сайн туршлага
ХХ	Өрх
Хурал	*Монголоор* Англиар Парламент
ТХбХМ	Төслийн Хараат бус Хариуцлагын Механизм
KII	Ганцаарчилсан ярилцлага
км	километр
KPI	Гүйцэтгэлийн гол үзүүлэлт
ГЧНШХХ	Газар чөлөөлөлт ба нүүлгэн шилжүүлэлтийн хамрах хүрээ
ГЧНШТ	Газар чөлөөлөлт ба нүүлгэн шилжүүлэх төлөвлөгөө
ХХК	Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани
м	метр

Товчлол	Тодорхойлолт
Мм	миллиметр
ТББ	Төрийн бус байгууллага
ТБХ	Техникийн бус хураангуй
А&ЗҮ	Ашиглалт, засвар үйлчилгээ
ТХН	Төсөл хэрэгжүүлэх нэгж
ГШ	Гүйцэтгэлийн шаардлага
ТОХТ	Талуудын оролцоог хангах төлөвлөгөө
Сум	*Монгол хэл* Инженерийн дүүрэг
ЦДҮС	Цахилгаан Түгээх Үндэсний Сүлжээ
UNECE	Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Европын эдийн засгийн Комисс

1 Танилцуулга

1.1 Оршил

1.1.1 Европын Сэргээн Босголт, Хөгжлийн Банк (ЕСБХБ) нь Монгол Улсын Засгийн газарт 204 километр (км) урттай, 220 киловольтын (кВ) цахилгаан дамжуулах агаарын шугам (ЦДАШ) барих санхүүжилт олгохоор судалж байна. 204 км урттай ЦДАШ болон дэд станцын холболтыг хамтад 'Төсөл' гэж нэрлэнэ. Төслийн байршлыг **Зураг 1-1** доор үзүүлэв.

1.1.2 Монгол дахь цахилгаан үйлдвэрлэл, дамжуулах сүлжээ нь дөрвөн бие даасан эрчим хүчний системээс бүрддэг бөгөөд төсөл нь Төвийн Эрчим Хүчний Системд багтдаг. Монгол Улсын одоогийн цахилгаан дамжуулалт, түгээлтийн дэд бүтэц нь хуучирсан, үр ашиггүй, найдвартай бус бөгөөд дамжуулах шугам дагуу ихээхэн алдагдал гардаг ба эдгээр шугамуудыг сэргээн засварлаж, шинэчилж байна. 2024 онд төвийн эрчим хүчний системийн дамжуулалт, түгээлтийн алдагдал 11.67%-ийг эзэлсэн. Төслийн зорилго нь цахилгаан дамжуулах сүлжээний хүчин чадлын дутагдлыг арилгаж, говийн бүсийн хөгжлийн төслүүдийг найдвартай цахилгаан хангамжаар хангах явдал юм.

1.1.3 ЕСБХБ төслийг А ангилалд ангилсан бөгөөд энэ нь Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ (БОНиНҮ)-ний мэдээллийг ил болгох багцын хүрээнд тусдаа Оролцогч Талуудын Оролцооны Төлөвлөгөө (ОТОТ) боловсруулах ёстой гэсэн үг юм. Энэхүү баримт бичиг нь ЕСБХБ-ны Гүйцэтгэлийн Шаардлага (ГШ) 10 *Мэдээллийг ил болгох, талуудын оролцоог хангах* болон ЕСБХБ -ны *Байгаль орчин, Нийгмийн Бодлого* (ESP) 2019-д нийцүүлэн тус төслийн ОТОТ-г танилцуулж байна.

1.2 Төсөл хэрэгжүүлэгчид

1.2.1 Төслийг хэрэгжүүлэх байгууллага нь Эрчим хүчний яам (ЭХЯ) юм. ЭХЯ нь ЕСБХБ-ны стандарт, санхүүжилтийн гэрээ болон холбогдох дотоодын хууль, журмын дагуу төслийн нийт гүйцэтгэлийг хянаж, удирдах үүрэгтэй. ЭХЯ нь ЕСБХБ болон зөвлөхүүдтэй зохицуулалт, харилцааны гол холбоо барих нэгж болох төслийн хэрэгжүүлэх нэгж (ТХН)-г байгуулсан.

1.2.2 Цахилгаан Үндэсний Дамжуулах Сүлжээ (ЦДҮС) нь Монгол Улс дахь бүх 22 кВ, 35 кВ, 110 кВ, 220 кВ дэд станцууд болон цахилгаан дамжуулах агаарын шугамыг ашиглах, засварлах үйлчилгээг хариуцах үүрэгтэй төрийн өмчит цахилгаан дамжуулах компани юм. Тус компани нь төслийн ашиглалтын үйл ажиллагааг хариуцана.

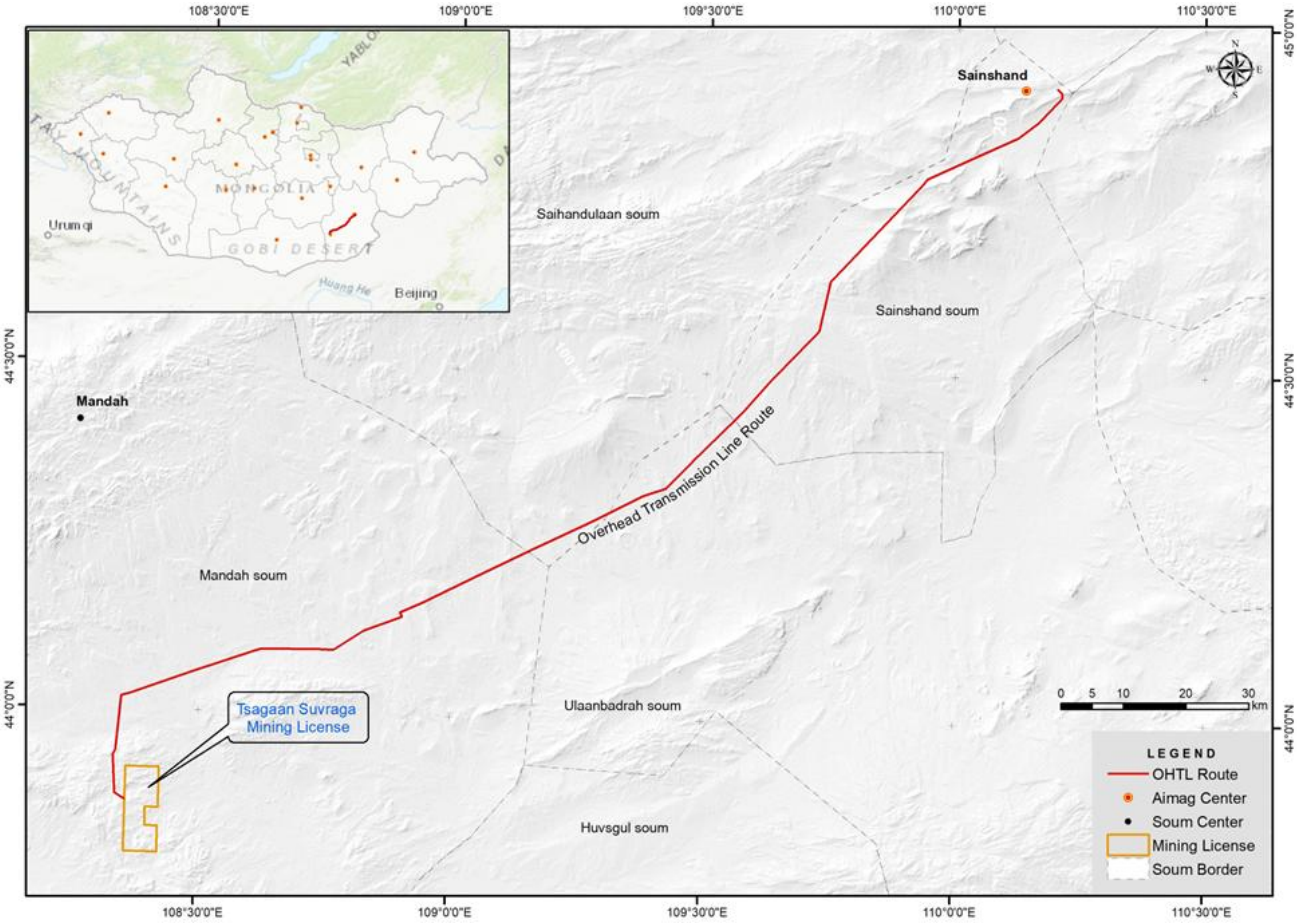

Зураг 1-1 Төслийн байршил

1.3 Оролцогч талуудын оролцооны төлөвлөгөө

1.3.1 ЕСБХБ нь мэдээллийг ил болгохх, оролцогчдын оролцоог төслийн бэлтгэлийн хамгийн эхний шатанд эхлүүлж, хэрэгжүүлэх, үйл ажиллагааны явцад үргэлжлүүлэх шаардлагатай гэж үздэг. Оролцогч талуудын оролцоог хувь хүн, бүлэг, байгууллагуудыг идэвхтэй оролцуулах замаар Төслийн шийдвэр гаргалтыг мэдээлэх, сайжруулах, ойлголт бэхжүүлэх зорилгоор зохион байгуулдаг.

1.3.2 Энэхүү ТОХТ-ний зорилго нь:

- Оролцогчдын үр дүнтэй оролцооны стандартуудыг тодорхойлох;
- Оролцогч болон тэдний сонирхол, санаа зовох асуудлыг тодорхойлох;
- Одоог хүртэл хэрэгжүүлсэн оролцогчдын оролцоог онцлон харуулах;
- Ирээдүйн оролцогчдын оролцоог системтэйгээр хэрэгжүүлж, оролцогчидтой бүтээлч харилцаа тогтоох, хадгалахад тусална;
- Төсөл хөгжүүлэхэд тохирох байгаль орчны болон нийгмийн мэдээллийг ил болгож, Төслийн оролцогчидтой утга учиртай зөвлөлдөөн хийх, зөвлөмжийн үр дүнд өгсөн санал хүсэлтийг төслийн хэрэгжилтэд харгалзан үзэхийг баталгаажуулна;
- Оролцогчдын оролцооны үйл ажиллагааны үүрэг, хариуцлагыг тодорхойлж, оролцоог

төслийн хүрээнд хэрхэн нэгтгэхийг тодорхойлох;
- Оролцогчдын оролцооны хяналт, тайлагналын журмыг тодорхойлох; мөн
- Оролцогч талуудын санал хүсэлт, санаа зовнилыг хүлээн авч, бүтээлчээр хандан, цагтаа хариу өгөх гомдлын удирдлагын механизмыг бий болгох.

1.3.3 Энэхүү ТОХТ нь идэвхтэй олон нийтэд зориулсан, шинэчлэгдэж байдаг баримт бичиг бөгөөд оролцогч талуудын оролцоо, зөвлөлдөөн, мэдээллийг ил болгох үйл ажиллагаатай холбоотой төслийн үүрэг хариуцлагыг тодорхойлсон. Дээрх зорилгуудын дагуу энэхүү ТОХТ нь оролцогчдын оролцооны үйл ажиллагаа болон өнөөг хүртэлх үр дүнг баримтжуулах, мөн төслийн дараа дараагийн буюу барилга, ашиглалт, засвар үйлчилгээний бүхий л үе шатанд оролцогчдын оролцоог баримтжуулахыг зорьдог.

1.3.4 Энэхүү ТОХТ-г ЕСБХБ нь А ангиллын төслүүдэд зориулсан ЕСБХБ ГШ10 шаардлагыг хангах БОНиНҮ-ний багцын мэдээллийг ил болгох баримт бичгийн нэг хэсэг болгон мэдээлэх болно. Мэдээллийг ил болгох талаар дэлгэрэнгүй мэдээллийг **6-р хэсэгт** дурдсан.

1.4 ТОХТ-ний агуулга

1.4.1 Энэхүү ТОХТ нь дараах агуулгатай:

- 2-р хэсэг - Төслийн тайлбар: Төслийн байршил, дизайн ба үе шатууд;
- 3-р хэсэг - ЕСБХБ болон дотоодын оролцогч талуудын оролцооны болон мэдээллийг ил болгох шаардлага;
- 4-р хэсэг - Төслийн оролцогчдод баримтлах арга барил, тэдгээрийг тодорхойлох;
- 5-р хэсэг - Одоог хүртэл оролцоог хангасан байдал;
- 6-р хэсэг - Ирээдүйн оролцогчдын оролцооны хөтөлбөр ба арга;
- 7-р хэсэг - Гомдол барагдуулах механизм (GRM)-ийн журам ба хугацаа;
- 8-р хэсэг - Гүйцэтгэлийн гол үзүүлэлтүүд (KPI) ба хяналтын арга хэмжээ;
- 9-р хэсэг - Аудит ба тайлагналын шаардлага; мөн
- 10-р хэсэг – ТОХТ-ний боловсруулах, хэрэгжүүлэх нөөц ба хариуцлага.

1.5 Өөрчлөлтийн хяналт

1.5.1 Энэ ТОХТ нь БОНиНҮ-ний -ийн үйл явцын хүрээнд бэлтгэгдсэн төслийн ТОХТ-г танилцуулж байна. Барилгын үе шатны өмнө ЭХЯ болон ТХН нь энэ төслийн ТОХТ-г шаардлагатай үед төслийн хөгжүүлэлтийн хүрээнд цаашдын оролцоог тусган шинэчилнэ.

1.5.2 Барилгын гүйцэтгэгч нь төслийн ТОХТ-ийн дагуу нарийвчилсан Барилгын ТОХТ-ийг боловсруулж, хэрэгжүүлэх бөгөөд үүнийг ЭХЯ/ТХН-ээр баталгаажуулна. Барилгын гэрээт ажилтан нь мөн олон нийттэй харилцах ажилтан (ОНХА)-г томилж, барилгын үе шатны талуудын оролцоог хангах төлөвлөгөөний үйл ажиллагааг удирдах болно.

1.5.3 ЭХЯ болон ТХН нэгж нь оролцогч талуудын үйл ажиллагааг хянан удирдаж, оролцоо болон гомдол шийдвэрлэх үйл явцыг зохион байгуулалттай явуулна. ТХН нь мөн барилгын гүйцэтгэгчийг дэмжих олон нийттэй харилцах ажилтныг томилсон байна.

1.5.4 Ашиглалт эхлэхээс өмнө ЦДҮС нь төслийн ТОХТ-г төслийн ашиглалт болон засвар үйлчилгээний үе шатны ТОХТ-нд нийцүүлэн өөрчилж, ашиглалт, засвар үйлчилгээний үе шатанд хэрэгжүүлнэ.

1.5.5 Энэ шатлалыг дараах байдлаар тодорхойлогдсон **Зураг 1-2**.

Зураг 1-2 Талуудын оролцоог хангах төлөвлөгөөний шатлал

2 Төслийн тодорхойлолт

2.1 Төслийн нөхцөл байдал

2.1.1 Санал болгож буй 220 кВ ЦДАШ-ын трасс нь Сайншандад төлөвлөсөн дэд станц (Чойр – Сайншанд чиглэлийн ЦДАШ төслийн хүрээнд баригдах болно)-аас эхэлж, ашиглалтын лицензтэй талбай дахь Цагаан Суварга уурхайн бүсэд байрлах ЦДҮС-ийн ашиглалтыг хариуцаж буй 220/35/22 кВ дэд станцтай холбогдсоноор дуусна (**зураг 2-1-ийг** үзнэ үү)). Сайншанд хот нь Дорноговь аймгийн захиргааны төв бөгөөд нийслэл Улаанбаатараас зүүн өмнө зүгт ойролцоогоор 415 км зайтай оршдог. Цагаан Суварга нь Дорноговь аймгийн баруун хэсэгт, Сайншанд хотоос баруун өмнө зүгт ойролцоогоор 180 км зайд орших уурхайн байршил юм.

2.1.2 Сайншанд дэд станц нь хотын хойд баруун зүгт ойролцоогоор 4 км зайд байрлалтай. Энэ дэд станцаас санал болгож буй дамжуулах шугам нь өмнөөс баруун тийш цагийн зүүний дагуу нум хэлбэрээр явж, Транс-Монголын төмөр зам, Азийн хурдны замын сүлжээ (АН) 3, Сайншанд-Зуунбаян замууд, мөн өмнө зүг рүү чиглэсэн Зүүнбаян төмөр замын шугамыг хөндлөн огтолдог. Энэхүү төмөр замын шугам нь баруун тийш Таван Толгой уурхай руу үргэлжилж, Цагаан Суварга хүртэлх трассын ойролцоогоор гуравны хоёр хэсэгт санал болгож буй трассаар дахин хөндлөн огтолдог. Санал болгож буй трасс нь ихэнх уртаараа ихэвчлэн баруун өмнөд зүгт явж, Цагаан Суваргаас хойд зүгт ойролцоогоор 15 км зайд өмнө зүгт эргэдэг (**Зураг 2-2-г үзнэ** үү).

2.2 Санал болгож буй ажлууд

2.2.1 Санал болгож буй ЦДАШ нь 204 км урттай 220 кВ давхар хэлхээт цахилгаан дамжуулах агаарын шугамаас бүрдэнэ. Цахилгаан дамжуулах шугам нь хоёр дэд станцын хооронд ямар нэгэн салаа холболтгүйгээр шууд явж, ингэснээр дамжуулалт илүү найдвартай байна. ЦДАШ-ын трассын дагууд чиглэл болон өндөржилт өөрчлөгдөх тул цахилгаан дамжуулах шугам тогтвортой чиглэл, өнцөг, өндөржилтийн өөрчлөлтөөс хамааран өөр өөр төрлийн цамхагууд шаардагдана. Төслийн хувьд 690 цамхаг шаардлагатай бөгөөд үүнийг Хүснэгт 2-1 болон Зураг 2-1 болон 2-2-т товч тусгасан. Цамхагуудын өндөр нь 36-41.5м-ийн хооронд хэлбэлзэнэ. Төрөл бүрийн цамхгуудын суурь үзүүлэлтүүдийг Зураг 2-3-д харуулсан. Цамхаг тус бүрийн хоорондох зайг трассын дагуух гадаргуугийн өндөршил болон газрын (чулуу, хуурай сайр, толгод, хөндий) онцлог шинж чанаруудын ялгааг харгалзан үзсэний үндсэн дээр тогтоосон бөгөөд анкер тулгууруудын хувьд 139м-ээс 323м, шилжилтийн хэсэгт 139м-ээс 7,449м-ийн хооронд хэлбэлздэг.

Хүснэгт 2-1 ЦДАШ-ын цамхагууд

Төрөл (Зураг 2-1-г үзнэ үү)	Суурийн систем (Зураг 2-2-г үзнэ үү)	Тоо хэмжээ	Өндөр, м
PS220-2/ПС220-2	4хФЗ-2, 4хАР-6	612	36
PS220-2/ПС220-6	4хФЗ-2, 4хАР-6	31	41.5
U220-2/У220-2	4хФ5-Ам, 16хАР-6	31	31.6

Төрөл (Зураг 2-1-г үзнэ үү)	Суурийн систем (Зураг 2-2-г үзнэ үү)	Тоо хэмжээ	Өндөр, м
U220-2+5/У220-2+5	4хФ5-Ам, 16хАР-6	7	36.2
U220-2+9/У220-2+9	4хФ5-Ам, 16хАР-6	8	40.6
U220-2+9/У220-2+9	4хФ3-2, 4хАР-6	1	40.6

Хэлхээний тоо		Хоёр хэлхээт	Хоёр хэлхээт	Хоёр хэлхээт	Хоёр хэлхээт	Хоёр хэлхээт
Тулгуурын төрөл		Завсрын тулгуур	Завсрын тулгуур	Эргэлтийн ба таталтын анкер тулгуур	Эргэлтийн ба таталтын анкер тулгуур	Эргэлтийн ба таталтын анкер тулгуур
Мөсжилтийн район		III-IV	I-IV	I-IV	I-IV	I-IV
Дамжуулагчийн хэлбэр		АС-300/39, АС-400/51	АС-300/39, АС-400/51	АС-300/39, АС-400/51	АС-300/39, АС-400/51	АС-300/39, АС-400/51
Трассын хэлбэр		ОКГТ-Ц-А-48 G.652D-14,0	ОКГТ-Ц-А-48 G.652D-14,0	ОКГТ-Ц-А-48 G.652D-14,0	ОКГТ-Ц-А-48 G.652D-14,0	ОКГТ-Ц-А-48 G.652D-14,0
Төрөл		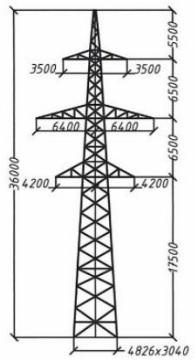	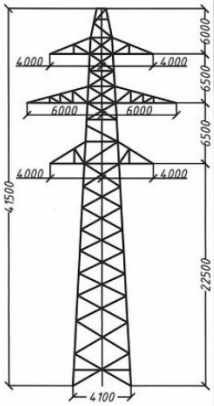	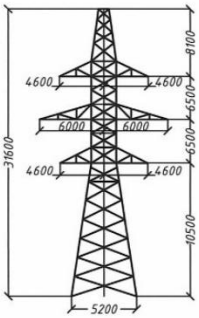	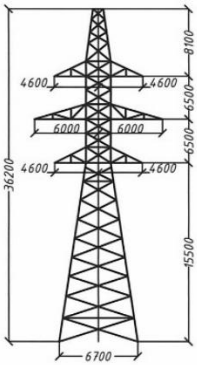	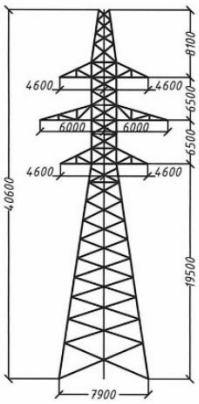
Тулгуурын маяг		ПС220-2	ПС220-6	У220-2	У220-2+5	У220-2+9
Тулгуурын жин, кг	Цинкгүй	5503	8467	14398	17603	19486
	Цинктэй	5517	8798	14981	18290	20245

Зураг 2-1 Заврсын тулгуурууд

Foundation Specification Sheet

Foundation type	Ф3	Ф5	АР-6
Model	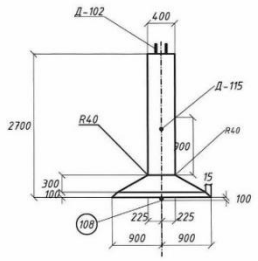	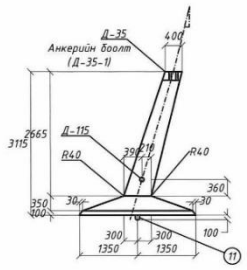	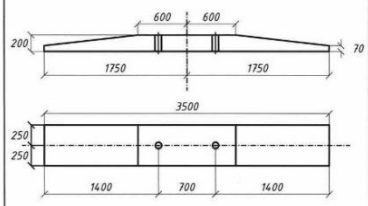
Type	Ф3-2	Ф5-Ам	АР-6
Pylon	(Р) П220-2	(U) У220-2 ,У220-2+5 ,У220-2+9	П220-2, ПС220-6, У220-2 ,У220-2+5 ,У220-2+9
Page number	(МР) МП-020-21-II-3-11-1	(МР) МП-020-21-II-3-9	(МР) МП-020-21-II-3-13
Height, m	2.7	3.1	3.5
Area of foundation, m	1.8x1.8	2.7x2.7	0.5x0.2
Area of foundation, m	1.8x1.8	2.7x2.7	2.7x2.7
Installation depth, m	2.5	3	-
Volume of steel-reinforced concrete, m3	1.11	2.5	0.275
Weight of steel, kg	133	587	760

Зураг 2-2 Цамхагийн суурийн үзүүлэлтүүд

Installation drawing of the Ф5 type foundation

Ap-6 element

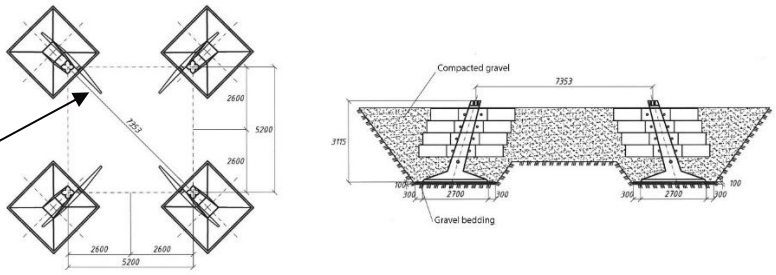

Installation drawing of the Ф3-2 type foundation

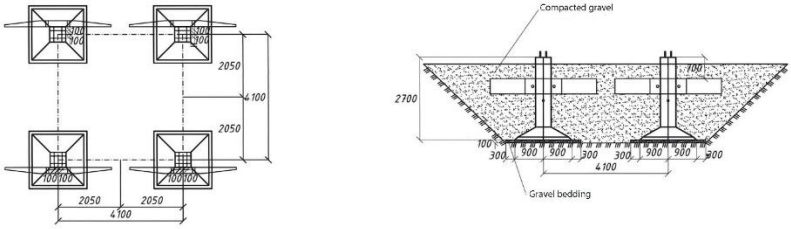

Зураг 2-3 Цамхагийн суурьт зориулсан суурилуулалтын зураг төсөл

2.2.2 Дамжуулах шугамын цамхаг, шугамууд нь ган болон хөнгөн цагаанаар хийгдэх ба дотоодын зах зээлийн олдоц, нийлүүлэлтээс шалтгаалан үндсэндээ олон улсын компаниудаас

материалуудыг худалдан авна.

2.2.3 Чойр-Сайншанд ЦДАШ төслийн хүрээнд барихаар төлөвлөсөн Сайншанд дэд станцын байршлыг зураг 2-4-д харуулсан. Энэхүү дэд станцын (Сайншанд-Цагаан Суварга) барилгын ажлыг төсөл эхлэхээс өмнө эхлүүлэхээр төлөвлөж байна.

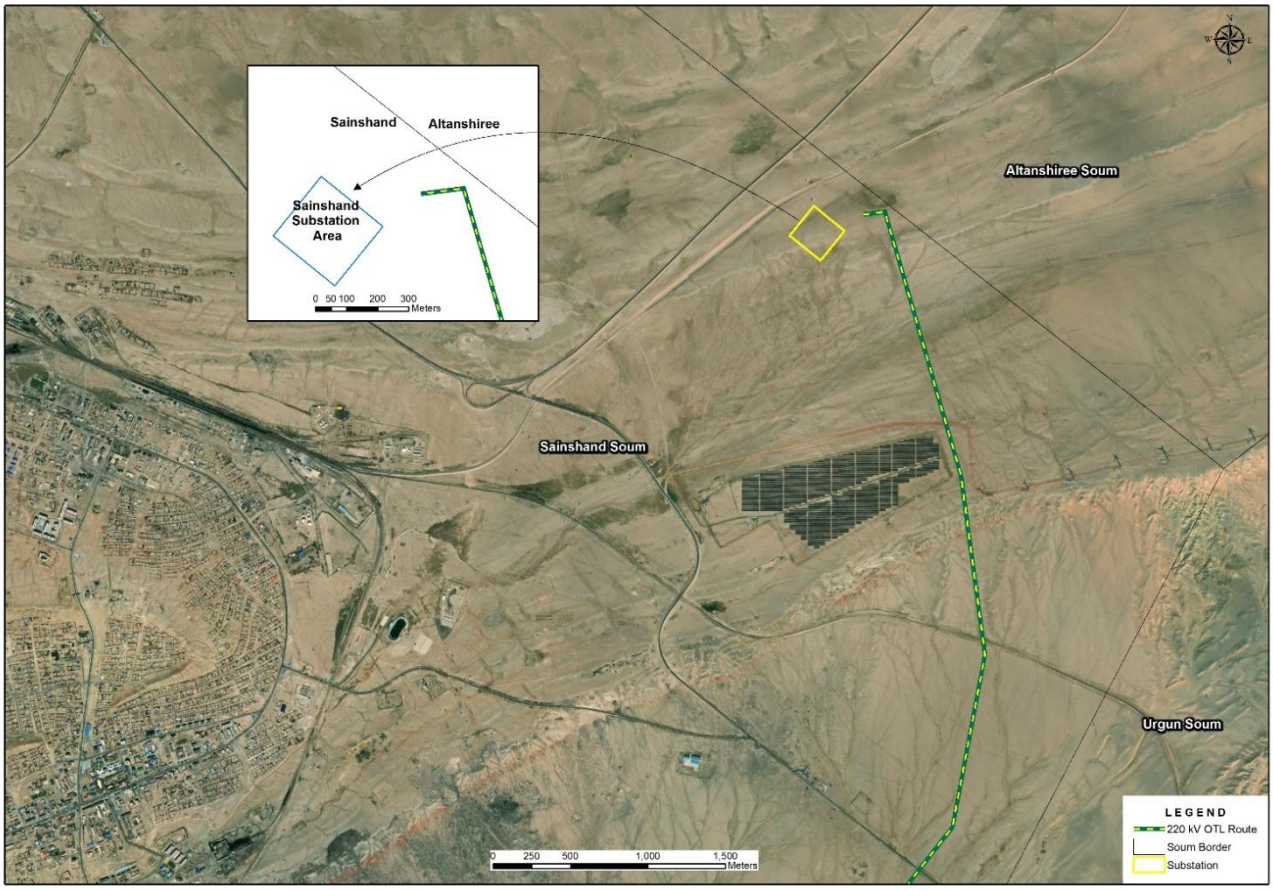

Зураг 2-4 Сайншанд дэд станцын байршил

2.2.4 Төсөл нь Монголын Алт Корпораци (МАК)-ийн эзэмшлийн хүрээнд үйл ажиллагаа нь явагдаж буй Цагаан Суварга уурхайн ашиглалтын лицензийн бүсэд байрлах ЦДҮС-ийн өмчлөлийн Цагаан Суварга дэд станцтай холбогдоно (Зураг 2-5). Монгол Улсын Засгийн газар одоогоор МАК-тай уурхай/орд газрын хувьцаа эзэмшигч болох талаар хэлэлцээр хийж байна. Энэхүү хэлэлцээрийн хүрээнд дэд станцын газрыг концессийн гэрээний дагуу төрийн өмч (өөрөөр хэлбэл ЦДҮС)-д шилжүүлэхээр төлөвлөсөн.

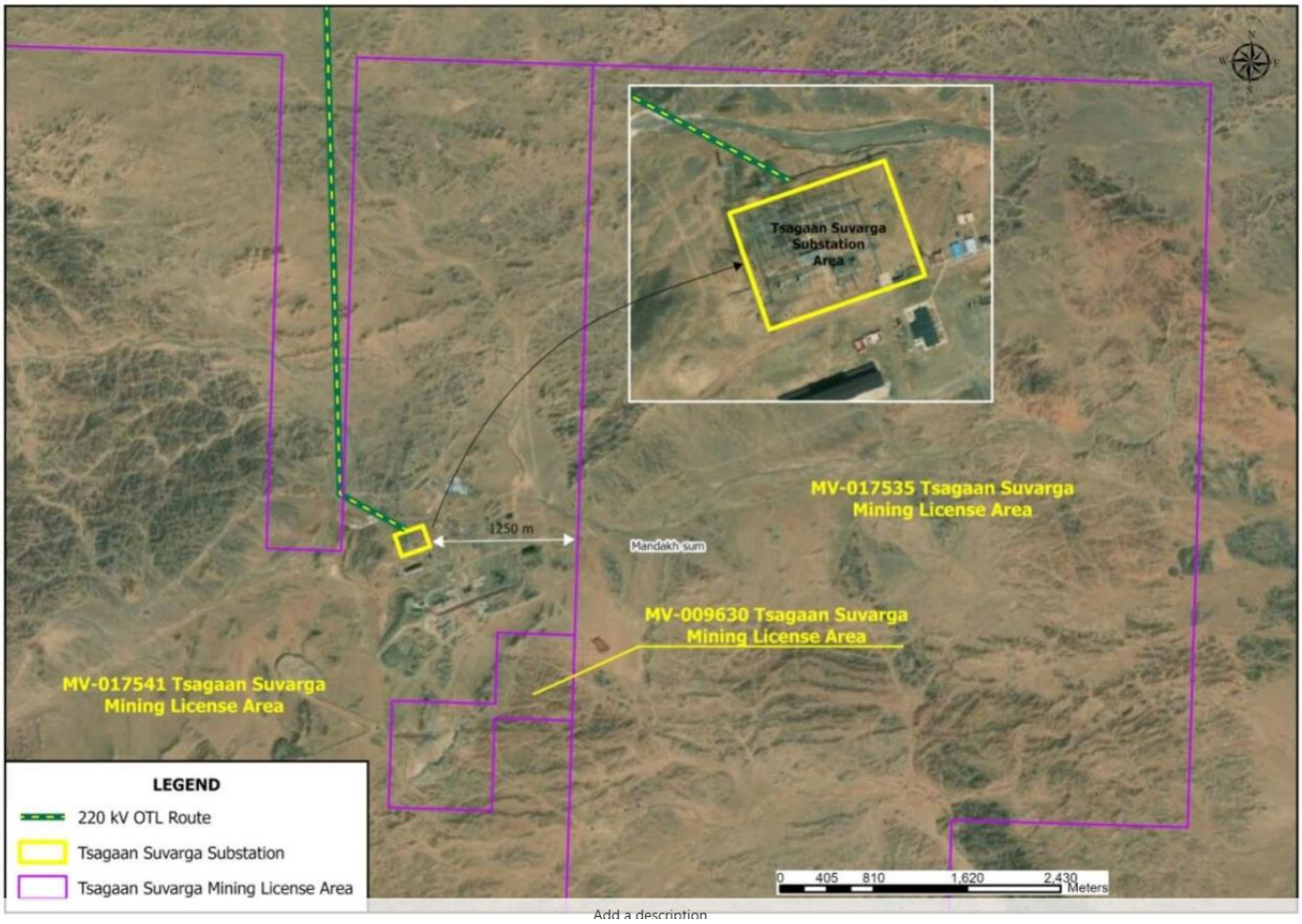

Зураг 2-1 Цагаан суварга дэд станцын байршил

2.3 Барилгын үе шат

2.3.1 Барилгын ажил хоёр жил үргэлжлэх төлөвтэй байгаа ба 2027 оноос эхлүүлнэ гэсэн урьдчилан таамагтай байна. Барилгын хөтөлбөр нь бэлтгэл ажил, барилгын урьдчилсан ажлууд, туршилт, ашиглалтад оруулах зэрэг барилгын өмнөх болон дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх нөхцлийг олгоно. Барилгын нарийвчилсан хөтөлбөрийг томилогдсон барилгын гүйцэтгэгч боловсруулна.

2.3.2 Энэхүү тайлан боловсруулж байх үед Барилгын гэрээт компани кэмпүүдийг ашиглах эсэх болон ажлын талбай, ачаа тээвэр/нэвтрэх зам зэрэг түр зуурын талбайн дэлгэрэнгүй мэдээлэл байхгүй байна. Иймд гэрээт гүйцэтгэгч байгаль орчин, нийгмийн хамгийн бага нөлөөлөл бүхий газруудыг сонгох шаардлагатай бөгөөд энэ нь боломжгүй бол албадан нүүлгэн шилжүүлэлтийг багасгах шаардлагатай. Мөн эцсийн байдлаар сонгогдсон газруудыг үнэлж, шаардлагатай тохиолдолд сөрөг нөлөөллийг бууруулах нэмэлт арга хэмжээг хэрэгжүүлэх боломжтой. Барилгын гүйцэтгэгч дараах үүрэгтэй:

i. Түр зуурын талбайг (жишээ нь, ажилчдын кэмп, бараа материал хадгалах талбай гэх мэт) байгаль орчны болон нийгмийн үзлэг, хяналтыг хийж, ЭХЯ болон ЕСБХБ-ны зөвшөөрлийг авах;
ii. Төслийн байгаль орчин, нийгмийн удирдлагын төлөвлөгөө (БОНУТ)-нд заасан экологийн судалгаа зэрэг барилгын өмнөх судалгаа хийх; мөн
iii. Барилгын БОНУТ-г бүрдүүлэх нарийвчилсан удирдлагын төлөвлөгөөнүүдийг боловсруулна.

Хамгаалалтын зурвасыг бий болгох

2.3.3 Монгол Улсын Эрчим хүчний тухай хууль (2001)-д Засаг дарга нар шугамын эрчим хүчний дэд бүтцийн хамгаалалтын зурваст баригдсан барилга, байгууламжийг нүүлгэн шилжүүлэх арга хэмжээ авч, өрх айлыг нүүлгэх, мод, бут сөөгийг шилжүүлж, мөн аюулгүй байдлын бүсийг (энэ баримт бичигт хамгаалалтын зурвас (RoW) гэж нэрлэдэг] хамгаалах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх ёстой. Хуулийн 33-р зүйлд сүлжээний аюулгүй байдлын бүсийн хил хязгаарыг хамарч, шугам, сүлжээ нь аюулгүй бүсийн хил хязгаарыг тогтоох ёстой гэж заасан. Монгол Улсын Засгийн газрын 2020 оны гуравдугаар сарын 18-ны No97 тогтоолд цахилгаан дамжуулах шугамд хамгаалалтын зурвас байгуулахыг заасан.

Тогтоол нь Хүснэгт 2-2-д заасан хамгаалалтын зурвасуудыг тодорхой тусгасан. 220кВ шугамын шаардлагыг шар өнгөөр тодруулсан. Эрчим хүч дамжуулалтыг тасалдуулж болзошгүй аливаа үйл ажиллагааг хамгаалалтын зурвас дотор хориглоно. Үүнд хамгаалалтын зурвас дотор дэд бүтцийн хөгжүүлэлтийг хориглох болон хамгаалалтын зурваст үйл ажиллагаа хийхэд цахилгаан дамжуулах шугамыг эзэмшигчийн зөвшөөрөл шаардлагатай.

2.3.4 Дэд станц эсвэл цахилгаан түгээх дэд бүтцийн ойролцоо 25 метрийн орчимд мод болон хөдөө аж ахуйн тариалангийн талбайг хориглодог. Хориглох зурваст тарьсан эсвэл ургаж буй мод, бутны эзэд сүлжээнд гэмтэл учруулах эсвэл цахилгаан дамжуулах шугамын шалгалт, засвар үйлчилгээний саад болзошгүй тохиолдолд тэдгээрийг шилжүүлэх эсвэл тайрах үүрэгтэй.

Хүснэгт 2-2 Монгол Улс дахь дамжуулах шугамын хориглох зурвас

ЦДАШ, кВ	Хүн амгүй бүс нутгууд	Хүн ам суурьшсан бүсүүд	Дэд станц ба түгээлтийн дэд бүтэц	Ойн сан бүхий газрууд ба цэцэрлэгт хүрээлэнгүүд
	Гадна шугамын хоёр тал, m		Бүх чиглэл, м	Гадна шугамын хоёр тал, m
220 кВ	25м	6м	25м	4м

Газар чөлөөлөлт

2.3.5 ЦДАШ, хамгаалалтын зурваст шаардлагатай газрыг баталгаажуулахын тулд ЭХЯ-ны маршрутыг тодорхойлсон Мастерпойнт ХХК-ийн баг дараах байгууллагуудын эрх бүхий байгууллагуудаар баталгаажуулж авсан: Диспетчерийн Үндэсний Төв, ЦДҮС, Багануур-Зүүн Өмнөд Бүсийн Цахилгаан Түгээх Сүлжээ ТӨХК, Дорноговь аймаг ЗДТГ, Дорноговь аймгийн Газрын Харилцаа, Барилга, Хот Байгуулалтын Газар, МХС ХХК-ийн Дорноговь аймаг дахь салбар, Монголын Төмөр Зам ТӨХК, Онцгой Байдлын Ерөнхий Газар.

2.3.6 2020 оны гуравдугаар сарын 18-ны No97 тогтоолын шаардлагын дагуу (дээр хэлэлцсэнээр), ЦДҮС нь газрыг төслийн албан ёсны байнгын эзэмшилд шилжүүлэх зорилгоор аймаг, сумын удирдлагуудаас тогтоол шийдвэр гаргуулах шаардлагатай. ЕСБХБ-ны шаардлагын дагуу орон нутгийн малчдын өвөлжөө/хаваржаа, хөрөнгөд нөлөөлсөн аливаа тохиолдолд мөн эдгээр өрхүүдтэй харилцах шаардлагатай. Энэ талаар дэлгэрэнгүй мэдээллийг энэ тайланд тусгасан.

2.3.7 **Зураг 2-6 -д** төслийн трассын дагуух газар ашиглалтыг харуулсан. 2025 оны байдлаар дараах уул уурхайн лицензүүд хэрэгжиж байна (**Зураг 2-4**):

- Энэхүү трасс нь гурван хайгуулын лицензийн талбайг дайран өнгөрөх ба эдгээрт Сайншандын өмнөд хэсэгт орших Өнгөт (Сайншанд ба Сайхандулаан сумыг дайран өнгөрч), Цагаан Суварга уурхайн хойд талд байрлах Цагаан цавын худаг (Мандах сум) болон Довцог Худаг нь Мандах сумд байрладаг тус тус багтана.
- Нэг ашиглалтын лицензийн, Цагаан Суварга уурхай болон Түмэн Өлзий уул | Цагаан Суварга нь Цагаан Суваргийн Чанх хойд талд байрлах ба МАК ХХК-ийн эзэмшилд байдаг.

2.3.8 Ашигт малтмал, газрын тосны газрын (Ганцаарчилсан ярилцлагыг 2025 оны долдугаар сарын 8-нд хийсэн) мэдээлснээр, ЭХЯ төсөл хөгжүүлэгчийн хувьд ЦДАШ-ын трасст "татгалзах зүйлгүй" гэсэн зөвшөөрөл авахын тулд лицензэзмшигчидтэй хэлэлцээр хийх шаардлагатай. Одоог хүртэл ЦДҮС нь төслийн трасстай давхцалтай лицензэзмшигч компаниудтай ууулзалт, хэлэлцээр хийгээгүй гэж ойлгож байна. Хэдий тийм боловч, тэд МАК (Цагаан Суварга уурхай болон Түмэн Өлзий уул | Цагаан Суварга уурхайнууд) харилцаж, хамтран ажиллаж байгаа.

2.3.9 ГЗБГЗЗЕГ-аас төслийн сумуудын газар ашиглалтын талаар өгсөн мэдээллийн дагуу, хөгжүүлэлтийн зориулалтаар хуваарилагдсан хэд хэдэн газар нь дараах байдалтай байна:

- Үйлдвэрлэл, технологийн паркт хуваарилагдсан газар.
- Худалдааны болон олон нийтийн үйлчилгээний байгууламж, төвүүд, цогцолборуудад зориулагдсан газар юм.

Эдгээр газруудад аль алинд нь бүтээн байгуулалтын ажил хийгдээгүй.

2.3.10 Дээрх газруудаас гадна ЦДАШ нь орон нутгийн тусгай хамгаалалттай 3 газар, 1 тэргүүн ээлжинд хамгаалалтыг авахыг санал болгосон газартай огтлолцож байна (**Зураг 2-5**):

- Зоогиин Хоолой,
- Өөшийн Говь,
- Ганзага Уулын Өргөтгөл
- Тэргүүн ээлжинд хамгаалалтыг авахыг санал болгосон газар

2.3.11 ЦДАШ-ын трасс болон түүний хамгаалалтын зурваст орон сууцны байгууламж эсвэл бусад байгууламж байхгүй ч, ЦДАШ төв шугамын хоёр талд (нийт 2 км завсрын бүс) худаг, малчин өрхүүд (гэрүүд) байдаг.

2.3.12 Дэд станцын талбайд болон одоогийн болон санал болгож буй дэд станцуудын холболтын ойролцоо 25 метрийн зайд ямар ч барилга, байгууламж байхгүй (Цагаан Суварга дахь одоогийн дэд станцын бүтцээс бусад).

Table 2-6 ЦДАШ-ын трассын дагуух газар ашиглалт

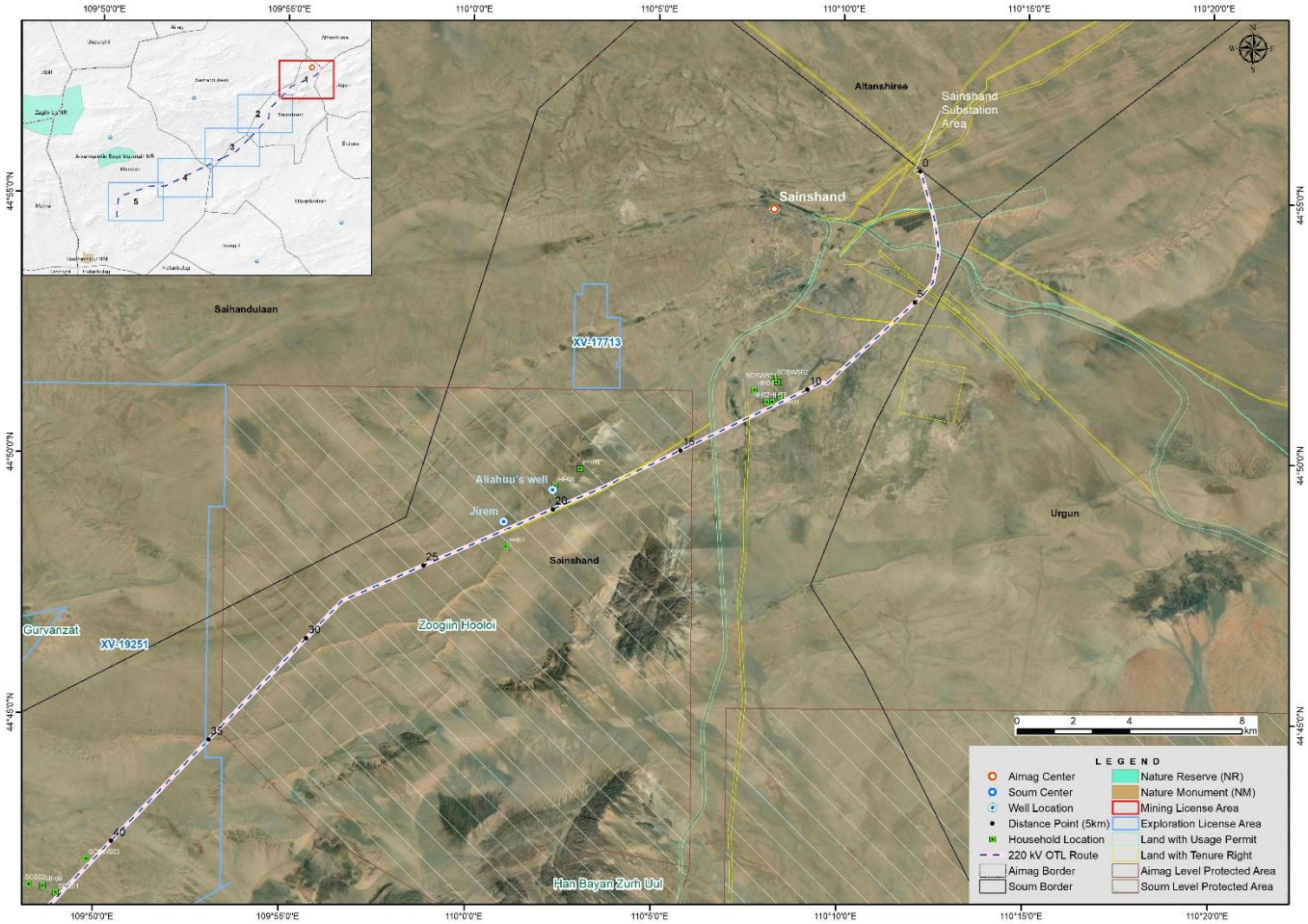

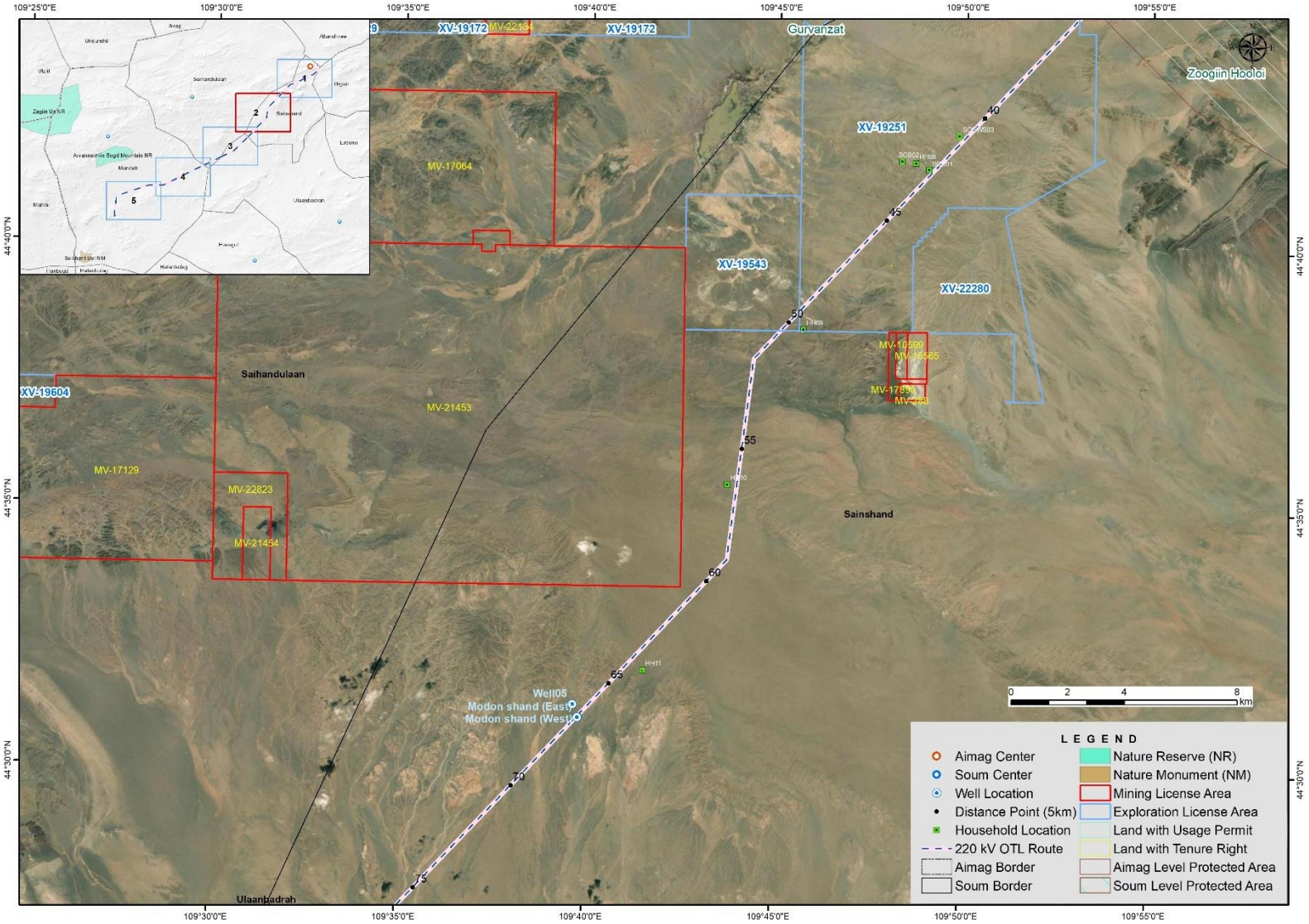

Талуудын оролцоог хангах төлөвлөгөө

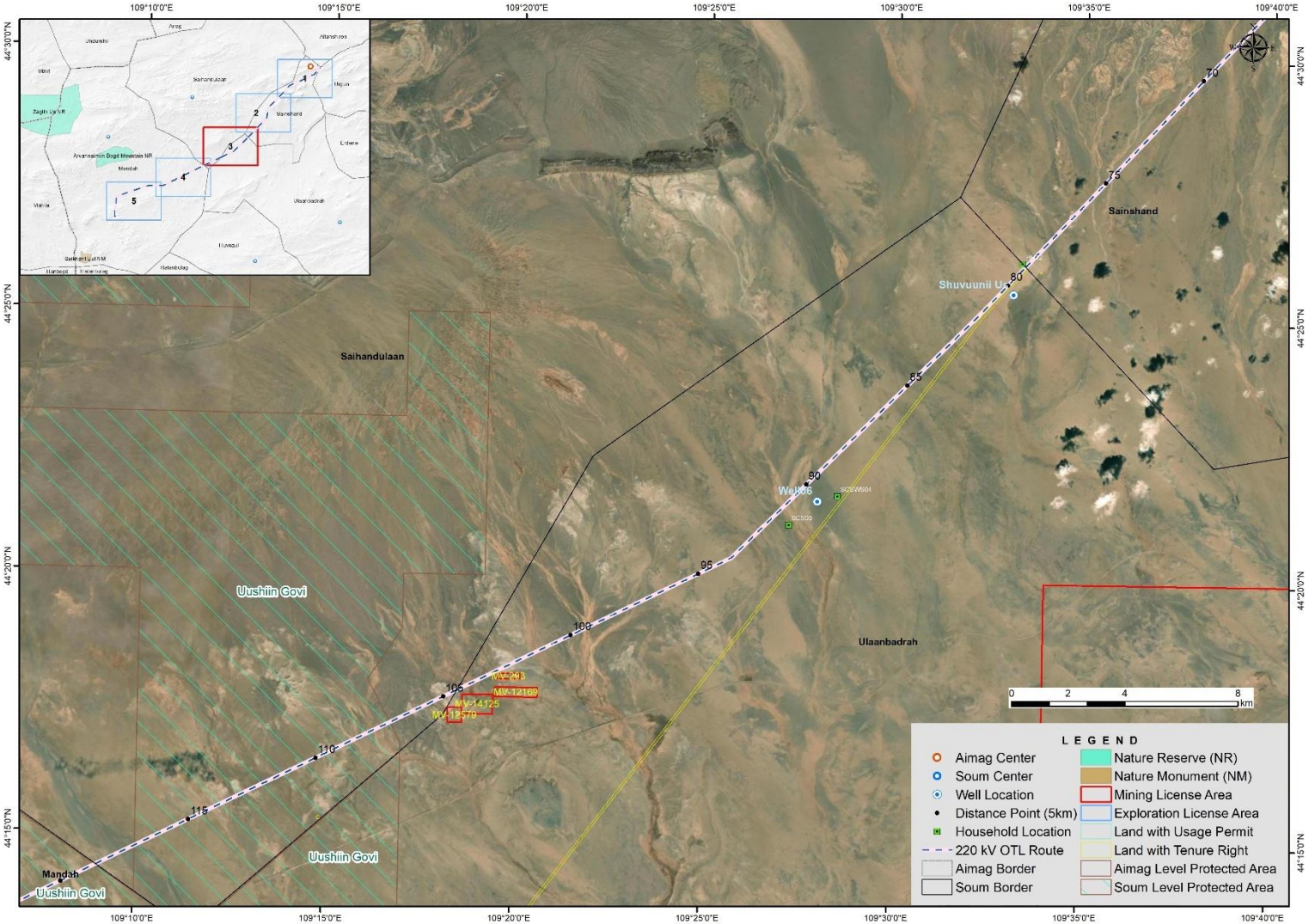

Талуудын оролцоог хангах төлөвлөгөө

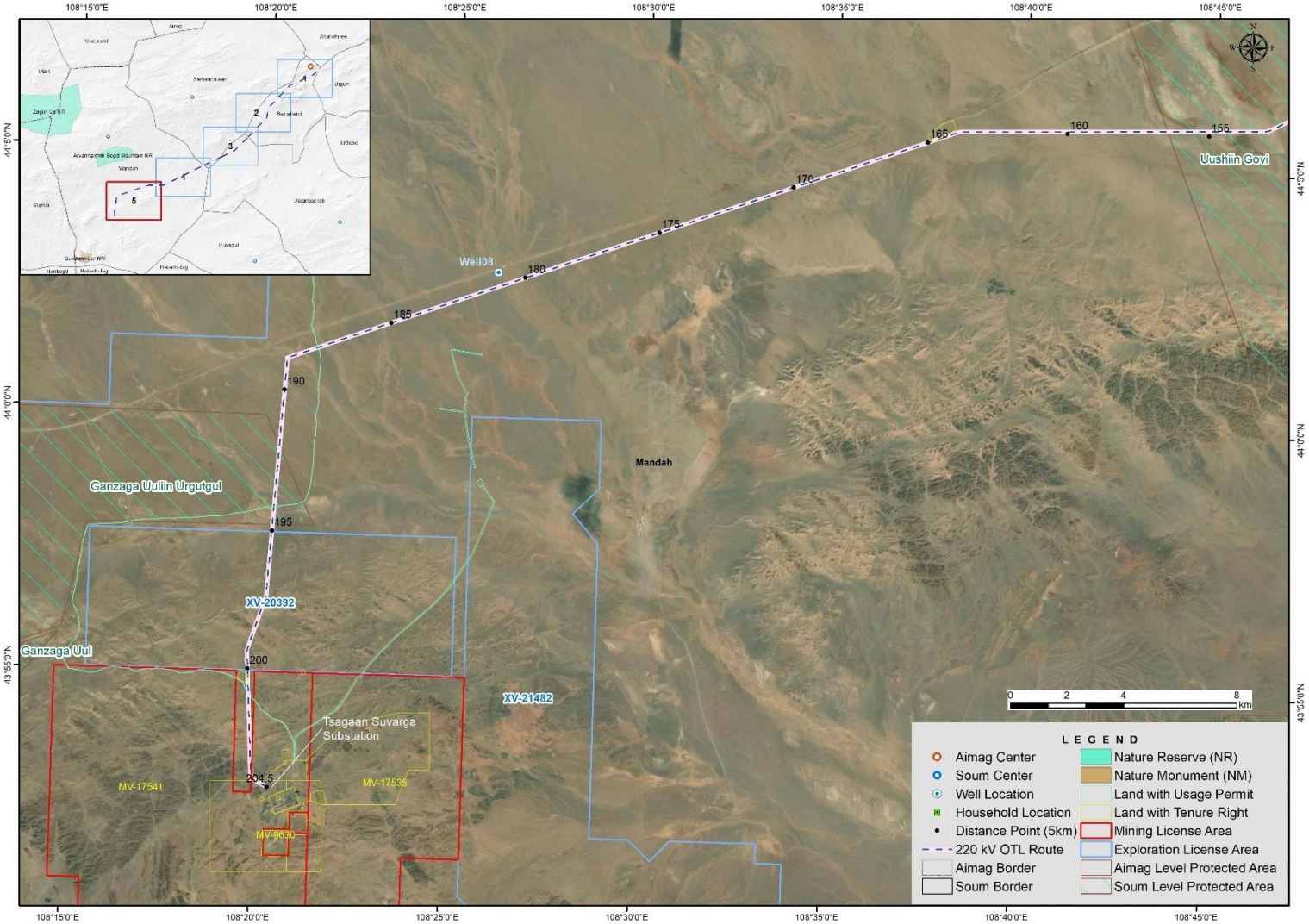

Талуудын оролцоог хангах төлөвлөгөө

Зураг төслийн оновчлол

2.3.13 Цамхаг тус бүрийн бүтцийн эцсийн байрлалыг Барилгын гүйцэтгэгч газрын нөхцөл, өндөршил, цамхагуудын хоорондын зай зэрэг хүчин зүйл дээр үндэслэн тодорхойлно. Барилгын гэрээт гүйцэтгэгч энэ микро-байршилтай холбоотой үйл ажиллагааг зөв мэдээллээр хангахын тулд хамгаалалтын зурвас болон дэд станцын талбайд нарийвчилсан топографийн болон геотехникийн судалгаа хийх шаардлагатай.

2.3.14 Цамхагийг суурилуулах цэгийг тогтоох шаардлагатай ба үүний дагуу шугамын цамхаг тус бүрийг суурилуулах цэг бүрийг тодорхойлох бөгөөд газар чөлөөлөлт, нүүлгэн шилжүүлэлтийн хамрах хүрээ (ГЧНШХХ)-ний газар чөлөөлөлтийн судалгааны үр дүнд тулгуурлана. Орон нутгийн нөхцөл байдалд тохируулан бага хэмжээний өөрчлөлт хийх шаардлагатай байж болно. Үүнд эд хөрөнгөд хохирол учруулахаас зайлсхийх зэрэг орно. Хэрэв нөлөөллөөс бүрэн зайлсхийх боломжгүй бол тухайн газарт хамгийн бага нөлөөлөлтэй байхаар сонгоно.

Барилгын гол үйл ажиллагаа

2.3.15 Барилгын шатанд шаардлагатай ажиллах хүч болон тоног төхөөрөмжийн дэлгэрэнгүйг Барилгын гүйцэтгэгчид томилогдсоны дараа тодорхой болно. Хэдий тийм боловч, цахилгаан дамжуулах агаарын шугамын ердийн бэлтгэл ажлууд дараах байдлаар хийгдэнэ:

- Бараа материалын талбай, ажлын талбай/байгууламж, ажилчдын кэмп зэргийг байгуулах, шаардлагатай цахилгаан үүсгүүрийг байрлуулах;
- Барилгын ажилд шаардлагатай хангамж, материалыг (тээврийн хэрэгсэл, ачааны машин, барилгын тоног төхөөрөмж) талбайд хүргэх;
- Түр тэмдэг болон шаардлагатай үед салаа зам, эргэлтийг заасан тэмдэг байрлуулах;
- Цамхаг, тулгуурын ухсан суурийг тэгшлэх;
- Цамхаг, тулгууруудыг босгох;
- Шугамын утсыг татах;
- Барилгын ажлууд болон дэд станц суурилуулалт;
- Хог хаягдлын менежмент; мөн
- Тоног төхөөрөмжийн туршилт ба анх удаа ашиглалтад оруулах.

2.3.16 Шаардлагатай тоног төхөөрөмжийн төрлүүд нь:

- Экскаваторууд
- Бульдозерууд
- Малтлага, хөрс, барилгын материал, тоног төхөөрөмж тээвэрлэх өөрөө буулгагчууд
- Крануд
- Сэрээт өргөгчид
- Бетон зуурагчууд
- Ачааны машинууд
- Угсардаг шатнууд
- Компакторууд
- Механик хөрөөнүүд
- Гэрлийн багаж хэрэгсэл

- Будгийн тоног төхөөрөмж

2.3.17 Цамхаг болон тулгуурын суурийг ухах, тэгшлэхэд газар шорооны ажил хийгдэнэ. Төлөвлөж буй цамхагийн суурь хэсгүүдийг тэгшилнэ; Боломжтой бол ухаж авсан хөрсийг зураг төслийн дагуу талбай тэгшлэхэд ашиглана. 24,890 м^3 хөрс, чулуулгийг малтах төлөвтэй байна.

2.3.18 Барилгын явцад хязгаарлагдмал/тодорхой хэмжээний элс болон хайрга, дайрга зэрэг түүхий эд шаардлагатай болно.

Холбогдох байгууламжууд

2.3.19 Холбогдох байгууламжуудыг ЕСБХБ-ны БОНБ-д "*төслийн хүрээнд санхүүжүүлээгүй боловч ЕСБХБ-ны үзэж байгаагаар төслийн амжилтыг тодорхойлох эсвэл тохиролцсон төслийн үр дүнг гаргахад чухал үүрэгтэй байгууламж эсвэл үйл ажиллагаа" гэж тодорхойлдог. Эдгээр нь шинэ байгууламж эсвэл үйл ажиллагаа юм: (i) байгууламж байхгүй бол төсөл хэрэгжих боломжгүй, (ii) хэрэв төсөл байхгүй бол баригдах, өргөтгөх, хэрэгжүүлэх эсвэл төлөвлөгдөхгүй.*

2.3.20 Урьдчилан цутгасан бетон суурь ашигласнаар карьераас хайрга, дайрга олборлох шаардлага гарахгүй. Цагаан Суварга дэд станц баригдсан байгаа бөгөөд Сайншанд дэд станц нь энэ төслийн барилга баригдаж байх үед баригдсан байх төлөвлөлттэй. Иймд тодорхой хэмжээний элс, хайрга, дайрга цамхаг суурилуулах болон дэд станцын суурьт шаардлагатай байж болох бөгөөд шаардлагатай үед орон нутгийн нийлүүлэгчдээс худалдан авна. Иймээс элс, хайрганы карьер ашиглах шаардлага бага байна гэж үзлээ. Гэсэн хэдий ч тэдгээрийн байршлыг барилгын гүйцэтгэгч шийднэ. Барилгын гүйцэтгэгч нь байгаль орчин, нийгмийн хамгийн бага нөлөөлөлтэйгээр, холбогдох зөвшөөрлийн дагуу талбайг сонгох үүрэгтэй.

2.3.21 Барилгын явцад бүх цамхагийн байршилд нэвтрэх шаардлагатай бөгөөд энэ нь барилгын ажил, цамхагийг босгох, дамжуулагч болон хамгаалалтын утаснуудыг татах ажлуудыг гүйцэтгэх шаардлагатай. Цамхагийн талбай руу нэвтрэх асуудлыг Барилгын гүйцэтгэгч шийднэ. Боломжтой тохиолдолд Барилгын гүйцэтгэгч одоо байгаа шороон замуудыг ашиглах үүрэгтэй. Замгүй тохиолдолд барилгын өмнөх шатанд Барилгын гүйцэтгэгч нь маршрут руу орох/буцах болон дагуух замыг тодорхойлж, мал/мал аж ахуй болон бусад газар хэрэглэгчийн аюулгүй байдлыг хангах, мөн олон салаа өөр шороон зам ашигласнаар үүсэж болох байгаль орчны эвдрэл, доройтлыг бууруулах үүрэгтэй. Ашиглалт болон засвар, үйлчилгээний үеэр боломжтой газруудад одоо байгаа зам, замын ул мөрийг ашиглах нь зүйтэй. Трасс руу нэвтрэх замын маршрут тодорхой болсны дараа ЦДАШ руу орох/гаргах олон удаагийн аялалд автомашинууд хамгаалалтын зурвас дотор зорчиж, олон салаа зам гаргахаас сэргийлэх ёстой. Одоо байгаа шороон замыг аль болох ашиглах ёстой.

2.3.22 Барилгын явцад Барилгын гүйцэтгэгч нь барилгын үйл ажиллагааг дэмжих талбайн байгууламжуудыг суурилуулах шаардлагатай: хээрийн оффис, бараа, материалын агуулах, ажилчдын кэмп, автомашины зогсоол гэх мэт. Энэ асуудлыг Барилгын гүйцэтгэгч шийдэх боловч, ТХН нь үндсэн кэмп болон ажилчдын кэмпийг Сайншанд дэд станцын ойролцоо байрлуулахыг санал болгож, ойролцоох ажлыг дуусгах хугацаанд ЦДАШ-ын трассын дагуу жижиг кэмпүүдийг ашиглах санал гаргасан. Жишээлбэл, тооны хувьд, 100 км маршрут тутамд

нэг жижиг кэмп байрлуулах нь стандарт журам тул, ойролцоогоор хоёр эсвэл гурван кэмп байгуулж, ашиглах төлөвтэй байна.

2.4 Ашиглалтын үе шат

Зураг төслийн амьдралын мөчлөг

2.4.1 Цамхагийн ашиглалтын хугацаа ихэвчлэн 80 орчим жил байдаг. Цахилгаан дамжуулах агаарын шугамын дамжуулагч, тусгаарлагч, холболтууд нь ихэвчлэн ойролцоогоор 40 жил ашиглагддаг.

Ашиглалт ба засвар үйлчилгээ

2.4.2 Төслийн ашиглалтын үе шатанд гүйцэтгэх гол үйл ажиллагаанд дэд станцуудын ашиглалт, цахилгаан дамжуулах агаарын шугам, цамхагууд болон хамгаалалтын зурвасын хяналт; хуваарьт, төлөвлөсөн болон яаралтай засвар үйлчилгээ, засвар; мөн ургамалжилтын хяналт. Цамхагууд болон ЦДАШ-г үе үе шинэчлэх шаардлагатай бөгөөд ингэснээр сүлжээний найдвартай байдлыг хадгалж, цахилгаан эрчим хүчийг найдвартай, аюулгүйгээр нийлүүлэх боломжтой.

2.5 Байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээ

2.5.1 ЕСБХБ-ны шаардлагыг хангах БОНиНҮ-ний мэдээллийг ил болгох багцаас гадна төслийн хүрээнд Байгаль орчны нөлөөллийн ерөнхий үнэлгээ (БОНЕҮ) болон Байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээ (БОННҮ) зэрэг дотоодын шаардлагын дагуу байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээ (БОНҮ) шаардлагатай. Эрчим хүчний яам одоогоор БОНЕҮ-ний хүсэлтийг Байгаль орчин, уур амьсгалын өөрчлөлтийн яаманд хүргүүлэхээр ажиллаж байна. Энэхүү хүсэлтийг хүлээн авч, БОНЕҮ-г ЭХЯ-нд хүргүүлсэний дараа БОНЕҮ-д тулгуурлан БОННҮ боловсруулж, олон нийтийн хэлэлцүүлэг хийнэ. Энэхүү хэлэлцүүлгийн талаар дэлгэрэнгүй мэдээллийг 6-р хэсэгт тусгасан. Хэлэлцүүлгийн үеэр гаргасан санал, зөвлөмжийн үр дүнд үндэслэн БОННҮ-г шинэчилж, Байгаль орчин, уур амьсгалын өөрчлөлтийн яаманд эцсийн байдлаар хянуулж, зохих шийдвэр гаргуулахаар хүргүүлнэ.

3 Талуудын оролцоог хангах ба мэдээллийг ил болгоход тавигдах шаардлагууд

3.1 Дотоодын шаардлага

3.1.1 Монголд талуудын оролцооны гол заалтууд дараах хуулиудад багтсан:

Монголын Байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээний тухай хууль (EIA) (1998, 2001, 2006 онд нэмэлт тодотгол, 2012 онд шинэчлэн найруулсан)

3.1.2 Энэхүү хууль нь Байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээ (БОННҮ)-ний үйл явцад олон нийтийн оролцоо шаардлагатай гэж заасан. Энэ төслийн хувьд БОННҮ шаардлагатай нь тодорхой байна. 18.4-р зүйлд орон нутгийн иргэдийн санал бодлыг БОННҮ-г эхлүүлэх, бэлтгэхдээ авч үзэх шаардлагатай гэж шаарддаг.

3.1.3 Хуулийн 4-р бүлгийн 18-р зүйлийн 1-5-р заалтын дагуу:

- Байгаль орчны асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллага нь стратегийн үнэлгээ хийх шаардлагатай хөгжлийн хөтөлбөр, төлөвлөгөө болон байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээнд орсон төслүүдийн талаарх мэдээллийг өөрийн вэбсайтаар олон нийтэд ил болгох ёстой.
- Засгийн газар хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж буй үндэсний болон бүс нутгийн бодлого, хөгжлийн хөтөлбөр, төлөвлөгөөний стратегийн үнэлгээний явцад олон нийтийг санал өгөхийг урьж болно.
- Олон нийтийн гишүүд ажлын 30 өдрийн дотор бичгээр болон аман байдлаар санал өгөх боломжтой.
- БОННҮ-г гүйцэтгэж буй хуулийн этгээд (БОННҮ-ний зөвлөх) нь орон нутгийн захиргаа, төслийн нөлөөлөл өртөх магадлалтай орон нутгийн иргэд болон төслийг хэрэгжүүлэх бүс нутагт оршин суугч иргэдээс албан ёсоор санал хүсэлт авах үүрэгтэй.
- Олон нийтийн оролцоог Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн сайд баталсан журмаар зохицуулан.

Бүсчилсэн хөгжлийн удирдлага зохицуулалтын тухай (2003, 2005, 2006, 2012, 2014, 2015, 2020, 2021, 2022, 2024 онуудд нэмэлт өөрчлөлт оруулсан)

3.1.4 Энэхүү хууль нь голчлон бүс нутгийн хөгжлийг зохицуулах, нийгэм, эдийн засгийн зорилтуудыг тэнцвэржүүлэхэд чиглэдэг. Хууль нь орон нутгийн өөрөө удирдах байгууллагууд бүс нутгийн хөгжилд эрх мэдэлтэй байхыг баталгаажуулдаг. Хууль нь орон нутгийн өөрөө удирдах байгууллагуудад иргэдийг бүс нутгийн хөгжлийн үйл явцад оролцуулах үүрэгтэй болгож, тохирох асуултад хариу өгч, *'иргэд, аж ахуй, байгууллага'-гийн оролцоог урамшуулж, чиглүүлэх замаар орон нутгийн хөгжлийн үйл явцад оролцох үүрэг олгодог*.

Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайд, А-117 тогтоол (2014 оны есдүгээр сарын 4)

3.1.5 Энэхүү тогтоол нь БОННУ-ний үр дүнг ил болгох, орон нутгийн иргэдтэй зөвлөлдөх шаардлагыг тодорхойлсон. Энэ нь БОННУ компани/зөвлөх нь орон нутгийн засаг захиргаа, болзошгүй нөлөөлөлд өртөгч болон орон нутгийн оршин суугчдаас санал хүсэлт авах ёстой гэж заасан. Мөн БОННУ-ний зөвлөх нь төслийн тусгай оролцоог зохион байгуулж, оролцоог хангах, төслийн мэдээллийг ил болгох шаардлагатай. Дараах аргуудыг үр ашигтай гэж тодорхойлсон: Жишээ нь түүвэр судалгаа, асуулгын арга, ярилцлага, олон нийтийн нөөцийн зураглал, нээлттэй хэлэлцүүлэг болон фокус бүлгийн хэлэлцүүлэг.

3.1.6 БОННУ-ний тайланд дараах мэдээллийг багтаах ёстой:

- Төслийн нөлөөлөлд өртөгчид, төслийн оролцогчидтой хийсэн уулзалт, зөвлөлдөх, хийсэн судалгаа, мэдээлэл хэзээ, хэрхэн ил болсон болон оролцогчдын тоо;
- Хэлэлцсэн гол сэдвүүд, зөвлөлдөөний үеэр хөндөгдсөн гол асуудлын мэдээлэл; мөн
- Зөвлөлдөөний үеэр гаргасан бодитой зөвлөмжүүд нь төслийн төлөвлөлт, хэрэгжүүлэлт, үйл ажиллагаанд тусгагдах ёстой.

3.1.7 Хэрэв төсөл хэд хэдэн баг, сумын нутаг дэвсгэрт нөлөөлөх бол БОННУ-ний зөвлөх тухайн багуудын иргэдийн нийтийн хуралд үнэлгээний үр дүнг танилцуулж, нэмэлт санал, санаа зовнил байгаа бол авна. БОННУ-ний зөвлөх нь мөн төслийн сумуудын ИНХ-д мэдээлэл өгч, хурлын гишүүдийн төслийн талаарх бодол саналыг авна.

Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн сайд, А-03 тогтоол (2014 оны нэгдүгээр сарын 6)

3.1.8 Энэхүү журам нь Байгаль орчны стратегийн нөлөөллийн үнэлгээ, хуримтлагдах нөлөөллийн үнэлгээ болон БОННУ-д хамаарна. Дараах шаардлага тавигдана: Мэдээллийг ил болгох, ил тод байдал, мэдээлэл олж авах; мэдээллийн солилцоонд анхаарах, хөгжлийн бодлого, хөтөлбөр, төлөвлөгөөг дэмжигчид болон шууд болон шууд бусаар өртсөн хүмүүс (шууд болон шууд бус нөлөөлөлд өртсөн), орон нутгийн олон нийт болон бусад байгууллагуудын хооронд зөвлөлдөх, мэтгэлцэх; төслийн оролцогчдын өгөгдөл, саналыг бууруулах арга хэмжээг боловсруулахад ашиглах; нутгийн иргэдийн уламжлалт соёл, уламжлал, үнэт зүйлс, уламжлалт амьдралын хэв маяг, эрхийг хүндэтгэх. Байгаль орчин, хүний эрүүл мэндэд сөрөг нөлөө үзүүлж болзошгүй талаарх мэдээлэл нь иргэд болон олон нийтэд нээлттэй, орж танилцах боломж нээлттэй байх ёстой.

3.1.9 БОННУ-ний үйл явц дахь шаардлагатай олон нийтийн оролцоо дараах байдалтай байна:

- БОННУ нь үнэлгээний үе шатанд олон нийтийн оролцоог хангана;
- Иргэдийн урьдчилсан нөлөөллийн талаарх санал хүсэлтийг оролцооны аргаар авах болно;
- Шууд болон шууд бус нөлөөллийг зөвлөлдөх уулзалт, хэлэлцүүлэг, судалгаа, амьжиргаа, нийгмийн асуудлыг хамарсан хэрэгслүүдийг ашиглан үнэлнэ;
- Төслийн санаачлагч нь нөлөөлөлд өртөж болзошгүй орон нутгийн иргэдэд төслийн эерэг, сөрөг нөлөөлөл, бууруулах арга хэмжээний талаарх мэдээллийг хүргэнэ;
- БОННУ-ний зөвлөх болон төсөл хэрэгжүүлэгч нь БОННУ-ний тайлан болон Байгаль орчны

менежментийн төлөвлөгөөг дуусгасны дараа 15 хоногийн дотор эдгээр баримт бичгийг баг/хорооны иргэдийн нийтийн хуралд танилцуулж, санал хүсэлт авах болно;

- *Төсөл нь хэд* хэдэн *баг*, сумын нутаг дэвсгэрийг *хамарсан тохиолдолд* БОННҮ-ийн зөвлөх багийн *иргэдийн нийтийн хурал болон* сумын ИНХ-д БОННҮ-ний үр дүнг танилцуулж, тэдний санал хүсэлтийг авна;
- Нөлөөлөлд өртөж болзошгүй нутгийн иргэд эцсийн шийдвэр гарахаас өмнө төслийн талаар санал хүсэлтээ илэрхийлнэ;
- Төсөл хэрэгжүүлэгч, *сум, багийн засаг дарга*, *аймгийн* байгаль орчны агентлагууд нь батлагдсан БОННҮ тайлантай танилцах боломжийг хангах үүрэгтэй;
- Төсөл хэрэгжүүлэгч нь жилд дор хаяж нэг удаа төслийн хэрэгжилтийн талаар орон нутгийн болон олон нийтэд тайлагнах ёстой;
- БОННҮ-ний тайланд гарсан зөрүүтэй холбоотой гомдлыг хүмүүс болон олон нийтийн гишүүдээс төсөл, орон нутгийн захиргаа болон байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад гаргаж болно;
- Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь гаргасан гомдлыг хуулийн хүрээнд шийдвэрлэх үүрэгтэй. Хэрэв хувь хүн эсвэл олон нийт тухайн шийдвэртэй санал нийлэхгүй бол шүүхэд гомдол гаргаж болно.

Иргэдээс төрийн байгууллага, албан тушаалтанд гаргасан өргөдөл, гомдлыг шийдвэрлэх тухай хууль (1995 оны дөрөвдүгээр сарын 17)

3.1.10 1995 оны дөрөвдүгээр сард "Иргэдээс төрийн байгууллага, албан тушаалтанд гаргасан өргөдөл, гомдлыг шийдвэрлэх тухай" хууль хүчин төгөлдөр болсон бөгөөд энэ нь гомдол гаргах механизмыг хэсэгчлэн шийдвэрлэсэн. Хууль нь төрийн байгууллагууд иргэдийн асуулт, гомдолд 30 өдрийн дотор хариу өгөх ёстой гэж заасан[1]. Хэрэв шаардлагатай бол тодорхой байгууллагын гүйцэтгэх албан тушаалтан энэ хугацааг 30 хоног хүртэл сунгана. Өргөдөл гаргагч эсвэл гомдол гаргагчид энэ хугацааг сунгасан талаар мэдэгдэнэ.

Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль (1995, 2012 онд нэмэлт тодотгол)

3.1.11 Энэхүү хууль нь эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах хүний эрхийг баталгаажуулж, өнөөгийн болон ирээдүйн үеийнхэний төлөө байгаль орчныг хамгаалахыг зорьдог. Хуулийн 5 ба 10-р зүйл нь олон нийтийн хэлэлцүүлэгт хамааралтай:

- Байгаль орчныг хамгаалах, байгалийн нөөцийн ашиглалтын үйл ажиллагаа, шийдвэрүүдэд олон нийтийн хандалт байх ёстой; мөн
- Байгаль орчны мониторинг нь олон нийт, сонирхож буй аж ахуйн нэгж, байгууллагуудад байгаль орчин болон байгалийн нөөцийн талаарх мэдээллийг хүргэнэ.

3.2 ЕСБХБ-ны шаардлага

[1] Монголын парламент. 1995 он. Иргэдийн төрийн байгууллага, төрийн албан тушаалтнуудад өргөдөл, гомдлыг шийдвэрлэх тухай хууль.Албан бус орчуулга. Дараах хаягаас авах боломжтой: https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=294

3.2.1 Байгаль орчинд аюулгүй, тогтвортой хөгжлийг дэмждэг ЕСБХБ нь энэ төсөлтэй холбоотой баримт бичгүүдэд талуудын оролцоог хангах шаардлагуудыг тодорхойлсон:

- Байгаль орчин, нийгмийн бодлого (2019);
- Мэдээллийн хүртээмжийн бодлого (2019);
- ГШ10 Мэдээллийг ил болгох, талуудын оролцоог хангах (2019);
- Европын Холбооны (ЕХ) холбогдох удирдамж.

3.2.2 Эдгээрийг доор товч танилцуулав.

ЕСБХБ-ны Байгаль Орчин, Нийгмийн Бодлого (ESP) (2019)

3.2.3 БОНБ-д ЕСБХБ нь ил тод байдал, хариуцлага, талуудын оролцооны зарчмуудыг баримталдаг гэж тодорхойлсон. ЕСБХБ нь харилцагчдад төслийн нөлөөлөлд өртөж болох эсвэл сонирхсон талуудыг тодорхойлох, төслөөс үүсэх нөлөөлөл, асуудлуудын талаар хангалттай мэдээлэл өгч, сонирхогч талуудтай ач холбогдолтой, соёлд нь нийцсэн тохирсон байдлаар зөвлөлдөхийг шаарддаг. Оролцогч талууд нь төслийн болзошгүй нөлөөлөлтэй харьцуулан, нөлөөлөл илүү ноцтой, өргөн хүрээтэй байх тусам оролцоо илүү их байх ёстой. Төслийн сөрөг эрсдэл, нөлөөллийн шинж чанар, цар хүрээ, оролцогчдын сонирхлын түвшинд тулгуурлан бүтээлч уулзалт, зөвлөдөөн хийх ёстой. Оролцогч талуудын оролцоо нь оролцогчдод бүтээлч, үр дүнтэй, соёлд тохирсон байдлаар цаг хугацаанд нь, тухайн төсөлтэй хамааралтай, ойлгомжтой, хүртээмжтэй байдлаар мэдээллийг хүргэх ёстой.

ЕСБХБ-ны Мэдээллийн Хүртээмжийн Удирдамж ба Бодлого (2019)

3.2.4 Мэдээллийн хүртээмжийн удирдамж болон бодлого нь ЕСБХБ-ний ил тод байдал, мэдээллийг ил болгох үүрэг амлалтыг тодорхой тусгасан. Энэ нь ил тод байдал, хариуцлага, сайн засаглал, нөлөөлөлд өртсөн оролцогч талуудын өмнө харилцагчийн хүлээх хариуцлагын зарчимд тулгуурласан ба хэрэгжүүлэх зарчмуудыг тайлбарладаг. Мөн мэдээллийг заавал хуваалцах шаардлагагүй тохиолдлуудын богино жагсаалтыг, түүнчлэн тодорхой нөхцөлд эдгээр хязгаарлалтыг цуцлах боломж олгодог дүрмүүдийг багтаасан байдаг. Бодлогын хамрах хүрээ нь дараах зүйлсийг багтаана:

- ЕСБХБ нь олон төрлийн оролцогч талуудыг тодорхойлж, оролцуулахын төлөө ажилладаг. Үүнд нөлөөлөлд өртсөн хүмүүс болон олон нийт, иргэний нийгмийн бүлгүүд багтана. Мөн оролцогч талуудын олон янзын сонирхлыг тусгасан ойлголт, оролцоог хангахын тулд мэдээллийн хүртээмж хүндрэлтэй байж болох хүмүүсийн хэрэгцээг онцгойлон анхаарч, мэдлэгийг дээшлүүлэх зорилготой.
- ЕСБХБ нь үйлчлүүлэгчидтэй нягт хамтран ажиллаж, Төслүүдээс үүсэх байгаль орчин, нийгмийн эрсдэл, нөлөөллийн талаар хангалттай мэдээлэл өгч, оролцогч талуудтай БОНБ-д нийцсэн, ач холбогдолтой, үр дүнтэй, өргөн хүрээтэй, соёлд нь тохирсон байдлаар харилцдаг.

ЕСБХБ-ны гүйцэтгэлийн шаардлага 10 (2019)

3.2.5 ЕСБХБ-ны ГШ10 нь мэдээллийг ил болгох, талуудын оролцоог хангах чиглэлээр оролцож, байгаль орчин, нийгмийн асуудлыг амжилттай удирдахад зайлшгүй шаардлагатай бүтээлч, хариуцлагатай харилцааг бий болгох гол цэг болдог. Талуудын оролцоо дараах элементүүдийг

агуулах ёстой: оролцогчдыг илрүүлэх, дүн шинжилгээ, талуудын оролцооны төлөвлөлт, мэдээллийг ил болгох, ач холбогдолтойгоор зөвлөлдөх, гомдол гаргах механизмыг хэрэгжүүлэх, холбогдох оролцогчдод тасралтгүй тайлагнах. **Хүснэгт 3-1-т** ГШ10-ийн мэдээллийг ил болгох, талуудын оролцоог хангах шаардлагуудыг товч тусгав.

Хүснэгт 3-1 ЕСБХБ ГШ 10 Шаардлагууд

Зорилго	Гол шаардлага
Оролцогчдыг тодорхойлох	• Төслийн нөлөөлөлд өртсөн эсвэл сонирхолтой байж болох, бололцоо муутай болон эмзэг бүлгийн хүмүүсийг багтаан оролцогч талуудыг тодорхойлж, бүртгэнэ. • Талуудын оролцоог хангах төлөвлөгөө болон гомдол барагдуулах механизмыг боловсруулж, хэрэгжүүлэх.

Мэдээллийн ил болгох	• Оролцогч талуудад цаг хугацаанд нь, холбогдолтой, ойлгомжтой, хүртээмжтэй мэдээллийг ач холбогдолтой, үр дүнтэй, өргөн хүрээтэй, соёлд нийцсэн, манипуляцигүй, хөндлөнгөөс оролцох, албадах, сүрдүүлэх болон өшөө авах үйлдлээс ангид байх.
	• Шаардлагатай үед төслийн холбогдох мэдээллийг ил болгож, оролцогчдод төслийн эрсдэл, нөлөө, боломжуудын талаар мэдээлэл өгөх. Мэдээлэлд дараах зүйлсийг багтаана:
	  ○ Төслийн зорилго, мөн чанар, цар хүрээ, үргэлжлэх хугацаа
	  ○ оролцогч талуудад учирч болзошгүй эрсдэл, нөлөөллийг тодорхойлж, бууруулах төлөвлөгөө боловсруулах. Төлөвлөгөөнд эмзэг болон боломж муутай бүлгүүдэд илүү хүчтэй нөлөөлж болзошгүй эрсдэл, нөлөөллийг онцлон харуулах ёстой. Мөн эдгээр бүлгүүдийн эрсдэлийг бууруулахад зориулагдсан тусгай арга хэмжээг тайлбарлаж, нийтлэг бууруулах арга хэмжээнээс ялган харуулах шаардлагатай.
	  ○ Төлөвлөсөн оролцогч талуудын оролцоо
	  ○ Төлөвлөсөн олон нийтийн зөвлөлдөх уулзалтуудын цаг хугацаа, байршил
	  ○ Гомдол барагдуулах механизм
	• Мэдээллийг тухайн улсын хэлээр ил болгох.

Үр дүнтэй зөвлөлдөх	Төслийн сөрөг эрсдэл, нөлөөллийн шинж чанар, цар хүрээ болон оролцогч талуудын сонирхлын түвшинд тулгуурлан зөвлөлдөх үйл явц дараах байдлаар явагдана: • Төслийн төлөвлөлтийн эхний шатнаас эхэлж, төслийн амьдралын мөчлөгийн туршид үргэлжилнэ. • Санал хүсэлтийг хүлээн авч, хариу үйлдэл үзүүлж байна. • Мэдээллийг урьдчилан ил болгож, түгээх зарим дээр суурилсан байх ёстой. • Соёлын онцлогт нийцсэн хэлбэрээр, холбогдох орон нутгийн хэл (хэл)-ээр явагддаг байх ёстой. • Гадны манипуляци, хөндлөнгийн оролцоо, албадлага, ялгаварлан гадуурхалт, айлган сүрдүүлэлт болон өшөө авах үйлдлээс ангид байх • Оролцогч талуудын бодитой, утга учиртай оролцоог хангах • Баримтжуулах

Зорилго	Гол шаардлага
Тасралтгүй харилцаа холбоо ба гадагшаа тайлагнах	• Байгаль орчин, нийгмийн гүйцэтгэлийн тухай тайланг оролцогч талуудад тогтмол хүргэж, хамгийн багадаа жил бүр ил болгоно. • Байгаль орчин, нийгмийн сөрөг эрсдэл, нөлөөллийн талаарх мэдээллийг тодорхойлсон оролцогч талуудад тогтмол хүргэх. • Нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний үр нөлөөний талаар нөлөөлөлд өртсөн талуудаас санал хүсэлт авна.
Гомдол барагдуулах механизм	• Төсөл хөгжүүлэлтийн үйл явцын эхний шатанд аль болох эрт үр дүнтэй гомдол барагдуулах механизмийг бий болгох. Гомдол барагдуулах механизм нь: ○ Санаа зовнилыг хурдан, үр дүнтэй, соёлд тохирсон ил тод аргаар шийдвэрлэх, манипуляци, хөндлөнгийн оролцоо, албадлага, айлган сүрдүүлэлт, өшөө авалтгүйгээр шийдвэрлэх. ○ Нэрээ нууцалж гомдол гаргах, шийдвэрлэх боломж олгох. ○ Шүүхийн болон захиргааны арга хэмжээнд хандах эрхэд саад учруулахгүй байх. • Гомдол барагдуулах механизмыг хэрэгжүүлэх явцыг хянаж, чиг хандлагад дүн шинжилгээ хийх.

ЕБРХ-ийн Бие Даасан Төслийн Хариуцлагын Механизм

3.2.6 ЕСБХБ-ны санхүүжүүлсэн бүх төсөл нь ЕСБХБ-ийн Байгаль орчин, нийгмийн бодлого (БОНБ)-ын шаардлагуудыг хангасан бүтэцтэй байх ёстой. Энэ бодлогод байгаль орчин, нийгмийн тогтвортой байдлын гол чиглэлүүдийг хамарсан арван гүйцэтгэлийн шаардлага (ГШ) багтдаг бөгөөд төслүүд эдгээрийг биелүүлэх шаардлагатай. Үүнд ГШ10 “Мэдээллийг ил болгох, талуудын оролцоог хангах” багтана. ЕСБХБ нь мөн Төслийн Хараат бус Хариуцлагын Механизм (ТХбХМ)-тай. Энэ нь хараат бус, сүүлчийн арга хэрэгсэл юм. Төслийн нөлөөлөлд өртсөн иргэд болон иргэний нийгмийн байгууллагуудаас гаргасан нийгмийн, байгаль орчны болон мэдээллийг ил болгохтой холбоотой асуудлыг шийдвэрлэхэд тусалдаг. Мөн Банк нь өөрийн Байгаль орчин, нийгмийн бодлого (БОНБ) болон Мэдээллийн хүртээмжийн удирдамж болон бодлого болон төсөл холбогдох тодорхой заалтуудтай нийцэж ажиллаж буй эсэхийг хянан үздэг. Шаардлагатай тохиолдолд ТХбХМ нь бодлогын хэрэгжилтийн зөрчлийг арилгаж, цаашид Банк дахин зөрчил гаргахгүй байхад чиглэн ажилладаг.

3.3 Европын Холбооны Холбогдох Удирдамжууд

Зарим төрийн болон хувийн хэвшлийн төслүүдийн байгаль орчны нөлөөллийг үнэлэх тухай ЕХ-ны 2011/92/EU удирдамж, 2014/52/EU (EIA-ийн зааварчилгаа)-аар нэмэлт өөрчлөлт оруулсан

3.3.1 Байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээ (БОНҮ)-ний удирдамж болон түүний нэмэлт өөрчлөлтүүд нь шийдвэр гаргах үйл явцад олон нийтийн үр дүнтэй оролцоог хангахын чухлыг онцолж, холбоо, байгууллага, ялангуяа төрийн бус байгууллагуудын (ТББ) оролцоог шаарддаг. Мөн олон

нийтийн мэдээллийн хүртээмжтэй байдал, мэдээллийг ил болгох байдлыг бэхжүүлэх зорилгоор байгаль орчны талаарх мэдээллийг цаг тухайд нь цахим хэлбэрээр хүртээмжтэй болгохыг шаарддаг. Үнэлгээний баримт бичгийг олон нийтийн санал авах зорилгоор ил болгох нь мөн уг удирдамжийн шаардлага юм.

3.3.2 Олон нийтийн зөвлөлдөх үйл явцад бэлтгэх, оролцох боломжийг олгох хангах үүднээс зохистой хугацааг тодорхойлох ёстой. Зөвлөлдөх үйл явцын үр дүнг баримтжуулж, төслийн хөгжүүлэлтийн явцад харгалзан үзэх шаардлагатай.

Aarhus-ийн конвенц

3.3.3 Мэдээллийн хүртээмж, шийдвэр гаргах үйл явцад олон нийтийн оролцоо, байгаль орчны асуудлаар шүүхэд хандах эрхийн тухай конвенц" (Aarhus-ийн конвенц) нь 1988 онд Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Европын Эдийн Засгийн Комисс (UNECE)-оос батлагдсан. 2011 оны 7 дугаар сарын 5-нд Конвенцийн Талуудын Хуралдаанаар UNECE бүсийн гаднах улс орнуудыг нэгдэхийг урианлсан, мөн нэгдэх хялбаршуулсан журам бүхий шийдвэрийг баталсан.

3.3.4 Конвенцийн 6 дугаар зүйл нь олон нийтийн оролцоонд зохистой хугацаа олгох, эрт оролцох боломжийг хангах, мөн оролцооны үр дүнг "харгалзан үзэх" үүрэгтэй холбоотой. Харин 7 дугаар зүйл нь Байгаль орчинтой холбоотой төлөвлөгөө, хөтөлбөр боловсруулах явцад олон нийтийн оролцоог хангах "зохистой практик арга хэмжээ болон/эсвэл зохицуулалтыг" Талууд хэрэгжүүлэхийг шаарддаг.

3.3.5 Монгол улс одоогоор энэ Конвенцид нэгдэн ороогүй боловч Засгийн газар Европын Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Европын Эдийн Засгийн Комисс (UNECE)-той харилцаа холбоотойгоор Конвенцид нэгдэх сонирхолтой байгаагаа илэрхийлсэн. Зарчмын хувьд Монголын Улсын хууль тогтоомж нь Конвенцийн шаардлагуудтай ерөнхийдөө нийцдэг.

3.4 Дотоодын болон ЕСБХБ-ны шаардлагын хоорондын зөрүү

3.4.1 Монгол Улсын эрх зүйн зохицуулалт нь олон нийтийн зөвлөлдөх болон оролцогч талуудын оролцооны талаар ЕСБХБ-ны шаардлагуудтай ерөнхийдөө нийцдэг боловч шийдвэрлэх шаардлагатай хэд хэдэн зөрүү бий. Дотоодын хууль эрхзүйн шаардлагад оролцогч талуудыг нарийвчлан тодорхойлох, нарийвчилсан, утга учиртай, эрх мэдэл бүхий зөвлөлдөх үйл явцыг тусгаагүй. Мөн гомдол барагдуулах механизмын талаар тодорхой шаардлага байхгүй.

3.4.2 Энэхүү талуудын оролцоог хангах төлөвлөгөө (ТОХТ) нь ЕСБХБ-ны илүү хатуу шаардлагуудыг, ялангуяа оролцогч талуудын оролцооны шаардлагыг хангахын тулд ирээдүйн зөвлөлдөх үйл явц болон гомдлыг шийдвэрлэх үйл явцыг тодорхойлж байна. Энэ ТОХТ нь ЕСБХБ-ны вэбсайт болон дотоодод олон нийтийн санал авах зорилгоор ил тод нийтлэгдэнэ. Мөн төслийн барилгын болон ашиглалтын үе шатанд илүү нарийвчлан боловсруулагдана.

4 Оролцогчдыг тодорхойлох

4.1 Оролцогчдыг тодорхойлох арга барил

4.1.1 Оролцогч талуудын үр нөлөөтэй оролцоог хөгжүүлэхийн тулд хэн оролцогч тал болохыг тодорхойлох, тэдний оролцооны хэрэгцээ, хүлээлт, төслийн хүрээнд тавьж буй тэргүүлэх чиглэл, зорилгыг ойлгох шаардлагатай. ЕСБХБ-ны ГШ10 шаардлагын дагуу төслийн оролцогч талуудыг дараах байдлаар тодорхойлсон:

(i) Төслийн шууд эсвэл шууд бус нөлөөлөлд өртсөн эсвэл шууд бус нөлөөлөлд өртсөн тохиолдол (нөлөөлөлд өртсөн талууд); эсвэл

(ii) Төслийн талаар сонирхолтой болон/эсвэл нөлөөлөлтэй байж болох (бусад сонирхсон талууд).

4.1.2 Төслийн оролцогч талуудыг дээрх (i) болон (ii) шалгуурт үндэслэн, өндөр хүчдэлийн дамжуулах шугамын (OHTL) байршилд тулгуурлан тодорхойлсон. Эхний ээлжинд төслийн хамрагдах захиргааны нэгжүүд болох Дорноговь аймгийн Сайншанд, Улаанбадрах, Сайхандулаан, Мандах сумдыг харгалзан үзсэн.

4.1.3 Оролцогч талуудыг тодорхойлоход төсөлд нөлөөлөх, эсвэл төслөөс нөлөөлөл үзүүлэх боломжтой гэж үзсэн бүлэг, хувь хүмүүсийг дараах хүчин зүйлсэд үндэслэн харгалзан үзсэн:

- Төслийн үйл ажиллагаа ба нөлөөллийн бүс (НБ);
- Төслийн болзошгүй эерэг, сөрөг нөлөөллүүд;
- Төслийн холбогдох төрийн байгууллага, иргэний нийгэм болон бизнесийн бүлгүүдтэй харилцах байдал; мөн
- Төслийн талаар сонирхол илэрхийлсэн, эсвэл сонирхолтой байх магадлалтай байгууллагуудтай харилцах байдал.

4.2 Эмзэг бүлгүүд

4.2.1 Оролцогч талуудыг тодорхойлоход төслийн нөлөөлөлд ялгаатай байдлаар эсвэл хамгийн ихээр өртөх бүлэг магадлалтай, эмзэг өртөмхий хувь хүн, бүлгүүдийг мөн хамруулсан. Учир нь эдгээр хувь хүн, эсвэл бусад оролцогч талууд нь үндсэн зөвлөлдөх үйл явцаас хасагдах, оролцох боломжгүй байх, эсвэл оролцоход тусгай арга хэмжээ, дэмжлэг шаардлагатай байж болзошгүй.

4.2.2 ЕСБХБ-ны Байгаль орчин, нийгмийн бодлого (БОНБ)-д “эмзэг” гэж тодорхойлсон ойлголтыг төслийн бүсэд эмзэг хүмүүс, бүлгүүдийг тодорхойлоход ашигласан. “Эмзэг бүлэг” гэдэг нь:

“Хүйсийн баримжаа, бэлгийн чиг баримжаа, шашин, угсаа гарвал, нутгийн уугуул иргэний статус, нас, хөгжлийн бэрхшээл, эдийн засгийн сул дорой байдал, нийгмийн байр суурь зэрэг шалтгаанаар төслийн нөлөөлөлд бусдаас илүү өртөх, төслийн үр өгөөжийг хүртэх, ашиглах боломж нь хязгаарлагдмал хүмүүсийг хэлнэ. Эмзэг хувь хүн болон/эсвэл бүлгүүдэд ядуурлын шугамаас доогуур амьдарч буй хүмүүс, газаргүй, өндөр настнууд, эмэгтэйчүүд болон хүүхэд толгойлсон өрхүүд, дүрвэгсэд, дотооддоо шилжин суурьшсан хүмүүс, үндэсний цөөнх,

байгалийн нөөцөд түшиглэсэн иргэд, эсвэл үндэсний хууль тогтоомж болон/эсвэл олон улсын эрх зүйн хүрээнд хамгаалагдаагүй бусад шилжин суурьшсан хүмүүс багтаж болно."

4.2.3 Судалгааны бүсэд байгаа эмзэг бүлгүүд эсвэл хувь хүмүүсийг дараах байдлаар тодорхойлсон:

- Ахмад настнууд
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүс
- Өнчин хүүхдүүд
- Ганц бие эцэг/эх бүхий гэр бүлүүд
- 18-аас доош насны дөрвөн болон түүнээс дээш хүүхэдтэй өрхүүд

4.2.4 Төслийн хүрээнд малчдыг бүхэлд нь эмзэг бүлэгт хамааруулдаггүй. Гэвч малчин өрхүүд дээрх шалгуурыг хангаж байвал эмзэг гэж тооцогдож болно. Өрхийн судалгаагаар ярилцлага авсан 10 өрхөөс хоёр өрхөд эмзэг хүн байгааг тогтоосон. Нэг өрхөд өндөр настан болон насанд хүрсэн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн байсан. Судалгаанд хамрагдсан 10 өрхөөс эмэгтэй толгойлсон өрх байгаагүй.

4.3 Оролцогч талуудыг тодорхойлох ба шинжилгээ

4.3.1 Гол оролцогч талуудыг дараах байдлаар танилцуулсан Error! Reference source not found.. Эдгээр ангиллууд нь харилцан үл хамаарах шинжтэй биш бөгөөд нэг хүн эсвэл бүлэг хэд хэдэн ангилалд зэрэг хамаарч болно. Төслийн ирээдүйн үе шатуудад бусад оролцогч талууд тодорхойлогдох магадлалтай бөгөөд шаардлагатай тохиолдолд энэ жагсаалтыг шинэчилж, тогтмол хянан үзэж, төслийн мөчлөгийн туршид шинэчилнэ. Оролцогч тал бүрийн эрсдэл өөрчлөгдөх боломжтой тул дахин үнэлгээ тогтмол хийнэ. Хамгийн багадаа барилгын угсралт болон ашиглалтын үе шат эхлэхийн өмнө оролцогч талуудын жагсаалтыг шинэчилнэ.

Хүснэгт 4-1 Тодорхойлсон оролцогч талууд, нөлөөлөл, сонирхол ба нөлөө

Оролцогч талуудын ангилал	Оролцогчдын дэд ангилал	Нөлөөлөл / Сонирхол / Нөлөө
Шууд нөлөөлсөн талууд		
Газар өмчлөгчид, эрхийн гэрчилгээ эзэмшигчид, эсвэл газрын ашиглагчид (газрын шаардлагаар нөлөөлөлд өртөгсөд)	ЦДАШ-ын хамгаалалтын зурвас дахь малчдын өвөлжөө бууц	**Нөлөөлөл** Газраа алдах эсвэл түр хугацааны эсвэл байнга тухайн газар руу нэвтрэх боломжоо алдах. Одоогийн байдлаар хамгаалалтын зурваст малчдын өвөлжөө бууц байхгүй.
	Төслийн нөлөөллийн бүс дэх уул уурхайн тусгай зөвшөөрлүүд.	**Нөлөөлөл** Төсөл нь барилгын үе шатанд, мөн ашиглалтын явцад яаралтай засвар болон ердийн засвар үйлчилгээ хийх зорилгоор гурван хайгуулын тусгай зөвшөөрлийн талбай болон нэг ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбай (Цагаан Суварга уурхай)-н газарт хамгаалалтын зурвас ашиглах шаардлагатай болно. Уул уурхайн үйл ажиллагаа нь төслийн улмаас түр хугацаагаар эсвэл байнгын байдлаар эдийн засгийн агуулгаар нүүлгэн шилжүүлэгдэж болзошгүй.

Оролцогч талуудын ангилал	Оролцогчдын дэд ангилал	Нөлөөлөл / Сонирхол / Нөлөө
	Малчид	**Нөлөөлөл** Бэлчээрийн талбайд түр зуурын нэвтрэх боломжгүй болж болзошгүй. Төслийн тоос болон түүнээс хүндрэл учруулах нөлөөлөлд өртөх боломжтой. Барилгын үе шатанд явган зорчигч/мал болон тээврийн хэрэгсэлтэй холбоотой ослын эрсдэл.
Газрын шаардлагад өртөх хөрөнгө эзэмшигчид	Хамгаалалтын зурваст байрлах хашаа хороо, байгууламжтай малчин өрхүүд (гэр, барилга байшин, худаг).	**Нөлөөлөл** Төслийн хамгаалалтын зурвасын улмаас түр эсвэл байнгын нөлөөлөлд өртөх хөрөнгө эзэмшигчид. Одоогоор хамгаалалтын зурвас болон барилгын ажлын бүсэд ямар нэгэн хөрөнгө байхгүй тул нүүлгэн шилжүүлэлт хийх шаардлагагүй гэж үзэж байна.
	Сүлжээ, дэд бүтцийн үйлчилгээ эрхлэгч байгууллагууд: - Төмөр замын өмчлөгчийн дэд бүтэц трасстай огтлолцоно. - Бусад ЦДАШ өмчлөгчид (ЦДҮС) трасстай огтлолцоно.	**Нөлөөлөл** Төсөл нь бусад дэд бүтэц болон үйлчилгээний сүлжээг дайран өнгөрөх шаардлагатай тул түр хугацааны эсвэл байнгын нөлөөлөл үүсгэх боломжтой.
Төсөл хэрэгжүүлэгч ба үндсэн үйл ажиллагаа	Ажилчид	**Сонирхол** Төсөлд бараа, үйлчилгээ нийлүүлэх сонирхолтой. **Нөлөөлөл** Ажил эрхлэлт, эдийн засгийн нөлөөлөл (орлого, хөдөлмөрийн болон эрүүл мэнд, аюулгүй ажиллагаа, хамгаалалт), худалдан авалт болон нийлүүлэлтийн сүлжээний шаардлагуудыг хамруулан үзнэ.
	Гэрээт гүйцэтгэгчид, нийлүүлэгчид болон үйлчилгээ үзүүлэгчид	
Сүлжээ, дэд бүтцийн үйлчилгээ	Ус Цахилгаан	**Нөлөөлөл:** Барилгын үе шатанд ус, цахилгааны эрэлт. **Нөлөө:** Ажил эхлүүлэх/хангамжийн зөвшөөрөл.
Шууд бус нөлөөлөлд өртөх талууд		
Малчин өрхүүд	Цахилгаан дамжуулах агаарын шугамын төв шугамаас хоёр талдаа тус бүр 1 км буюу нийт 2 км зурваст газарт байрлах малчдын бууц.	Цахилгаан дамжуулах агаарын шугамын хамгаалалтын зурваст ойрхон байрлах гэрүүдэд нэвтрэх эрх хязгаарлагдах нөлөөлөл үзүүлж болзошгүй. Барилгын ажлын явцад бусад хөрөнгө болон бэлчээрийн газарт нэвтрэх боломж хязгаарлагдаж болзошгүй. Байгаль орчны чанарт нөлөөлөх эрсдэл гарч болзошгүй (Төслийн тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөн болон барилгын ажлаас үүсэх тоосжилт, саад тотгор). Барилгын ажилчдын шилжилт хөдөлгөөн нэмэгдэх.

Оролцогч талуудын ангилал	Оролцогчдын дэд ангилал	Нөлөөлөл / Сонирхол / Нөлөө
Нутгийн иргэд	Сум / багийн оршин суугчид. Цагаан Суварга уурхайн уурхайчид.	**Нөлөөлөл** Барилгын болон ашиглалтын явцад байгаль орчны чанарт нөлөөлөх, соёлын зан үйл болон өв (бодит болон бодит бус) тасалдуулах, мөн олон нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал, хамгаалалд нөлөөлөх эрсдэл гарч болзошгүй. Барилгын ажилчдын шилжин ирэх хөдөлгөөн нэмэгдэх.
Орон нутгийн бизнесүүд	Төслийн нөлөөллийн бүс дэх орон нутгийн бизнес эрхлэгчид	**Нөлөөлөл** Төсөл нь барилга болон үйлчилгээний ажилчдын орлогыг нэмэгдүүлэх боломжийг олгож магадгүй. Цахилгаан хангамжийг сайжруулах.
Эмзэг бүлгүүд	Эмзэг хүмүүс ба бүлгүүд	**Нөлөөлөл** Төслийн нөлөөлөлд илүү их өртөх тохиолдол байх болох бөгөөд жишээлбэл, бусад оролцогч талуудтай харьцуулахад эрүүл мэндийн сөрөг нөлөөг илүү хурцаар мэдэрч болно.
Засгийн газар	Монголын Улсын Засгийн газар	**Сонирхол** Бүс нутгийн эдийн засгийн хөгжил, дэд бүтцийн хөгжил, зөвшөөрөл олголт ба мониторинг, ажилчдын хамгаалалт болон олон нийтийн аюулгүй байдал. **Нөлөө** Төслийн зөвшөөрөл олголт болон хугацаанд нөлөөлөх боломжтой.
	Яам, Газрууд / Зохицуулагчид	**Сонирхол** Төслийн талаарх мэдээллийг орон нутгийн захиргаанд хүргэх үндсэн эх сурвалж. **Нөлөө** Төслийн бодлого боловсруулах, зөвшөөрөл олгох болон бусад батламж, чиглэл гаргах, мөн төслийн бүх үе шатанд дотоодын хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хянах, сахиулах эрх мэдэлтэй.
Аймгийн түвшний засаг захиргаа ба өөрөө удирдах байгууллага (Дорноговь)	Засаг дарга	**Сонирхол** Бүс нутгийн эдийн засгийн хөгжил, татвар, дэд бүтцийн хөгжил. Сонгогчдын тодорхой санаа зовнил. Хувийн улс төрийн зорилго **Нөлөө** Төслийн зөвшөөрөл олгох болон бусад батламж, зөвшөөрөл гаргах, төслийн бүх үе шатанд дотоодын
	Хурлын дарга	
	Хурлын төлөөлөгчид	

Оролцогч талуудын ангилал	Оролцогчдын дэд ангилал	Нөлөөлөл / Сонирхол / Нөлөө
		хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хянах, сахиулах тал дээр нөлөөлөх боломжтой.
	Аймгийн ЗДТГ-ын хэлтэсүүд (Төлөвлөлт, Байгаль орчин, Хяналт, Газар)	**Сонирхол** Бүс нутгийн эдийн засгийн хөгжил, дэд бүтцийн хөгжил, зөвшөөрөл олголт ба хяналт, ажилчдын хамгаалалт болон олон нийтийн аюулгүй байдал. **Нөлөө** Төслийн зөвшөөрөл олголт болон хугацаанд нөлөөлөх боломжтой.
Сум ба *Багийн* түвшний засаг захиргаа ба өөрөө удирдах байгууллага	Сумын Засаг дарга, *Хурлын* дарга болон сонгогдсон Хурлын төлөөлөгчид, *сумын ЗДТГ* *Багийн Засаг дарга*	**Сонирхол** Орон нутгийн эдийн засгийн хөгжил, дэд бүтцийн хөгжил, зөвшөөрөл олголт ба мониторинг, ажилчдын хамгаалалт болон олон нийтийн аюулгүй байдал. **Нөлөө** Төслийн зөвшөөрөл олголт болон хугацаанд нөлөөлөх боломжтой.
Төрийн бус байгууллагууд (ТББ) болон олон нийтийн суурьтай байгууллагууд (ОНСБ)	Бүс нутгийн болон үндэсний ТББ, ОНСБ-ууд	**Сонирхол** Байгаль орчин, нийгмийн асуудалд санаа зовниж буй ТББ-ууд **Нөлөө** Лобби ба өмгөөлөл
Төслийн үр ашгийг хүртэгч	ЭХЯ ЦДҮС	**Нөлөө:** Төслийг тодорхойлох болон хэрэгжүүлэх, гүйцэтгэгчийн удирдлагыг багтаан хариуцах.
Санхүүгийн байгууллагууд	ЕСБХБ	**Нөлөөлөл:** Санхүүжилттэй уялдуулан төслийн байгаль орчин, нийгмийн гүйцэтгэлийн шаардлагыг тасралтгүй хангаж ажилласнаар хөрөнгө оруулалтын эрсдэлийг бууруулах сонирхол, нөлөөтэй.
Орон нутгийн үйлчилгээ	Эрүүл мэндийн төв Цагдаа Онцгой/Гал	**Сонирхол:** Сонирхол нь аюулгүй байдал - зам тээврийн осол ихтэй тохиолдол юм. Барилга болон ашиглалтын үе шатны эрүүл мэндийн байгууламжуудын бэлэн байдал.
Хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл	Нийгмийн сүлжээний сувгууд (LinkedIn, Facebook, Twitter)	**Сонирхол** Төслийн нөлөөлөлтэй холбоотойгоор оролцогч талууд өөрийн сонирхлоо илэрхийлэх талбар. Эдгээр хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл нь төслийн зүгээс оролцогч талуудтай олон төрлийн асуудлаар харилцахад ашиглаж болох хэрэгсэл юм.

Оролцогч талуудын ангилал	Оролцогчдын дэд ангилал	Нөлөөлөл / Сонирхол / Нөлөө
		Нөлөө Агуулгын үндсэн дээр олон нийтийн санаа бодолд нөлөөлөх боломжтой.
Аж үйлдвэрийн салбарын байгууллагууд	Барилга ба дэд бүтцийн худалдааны байгууллагууд Үйлдвэрчний эвлэлүүд	**Нөлөөлөл:** Тэдний үйл ажиллагаанд нөлөөлөх боломжтой (үүнд: хуримтлагдах/нийлмэл). **Сонирхол:** Бизнесийн боломжууд.

5 Талуудын оролцоог хангах

5.1.1 Төслийн БОНиНҮ-ний хүрээнд дараах талуудын оролцоог хангах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлсэн:

- БОНиНҮ-ний хамрах хүрээг тодорхойлох хүрээнд (2025 оны тавдугаар сар-зургаадугаар сар)
- БОНиНҮ Суурь / Нөлөөллийн оролцоо (2025 оны 6-р сарын 23-28, Дорноговь аймагт хийсэн хээрийн судалгаа; 2025 оны 7-р сарын 7-8-нд Улаанбаатарт хийсэн ганцаарчилсан ярилцлага)

5.1.2 Төслийн явц дахь тасралтгүй оролцоо болон БОНиНҮ-ний мэдээллийг үл болгох үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх бөгөөд энэ талаар **6-р хэсэгт** тайлбарласан болно.

5.2 БОНиНҮ-ний хамрах хүрээг тодорхойлох явцад оролцоог хангах

5.2.1 Хүрээ тодорхойлох явцад ТХН инженертэй (дизайны компанийн мэргэжилтэн) анхны төслийн танилцуулга, тайлбар, асуулт, мэдээллийн хүсэлт болон ЦДҮС-тай уулзалт хязгаарлагддаг.

5-1 Хүрээ тодорхойлох явцад явагдсан уулзалтууд

Огноо	Үйл ажиллагаа	Оролцогчид	Зорилго
2025 оны дөрөвдүгээр сарын 4	Эрчим хүчний яамтай нээлтийн уулзалт	Rachael Bailey, Arcadis Төмөрбаатар Энхтулга, Экотрэнд Гүрбадам Цэрэнханд, Экотрэнд Эрдэнэбаатар Амра, ЕСБХБ Vadim Sinitsa, ЕСБХБ Мөнхтөр - Ахлах мэргэжилтэн, Стратеги төлөвлөлтийн хэлтэс, Эрчим хүчний яам Мөнхбадрал - Эрчим хүчний яамны ухаалаг сүлжээ, мэдээллийн технологийн мэргэжилтэн	Төслийг хэлэлцэх, БОНиНҮ-ний багийг танилцуулах, шаардлагатай мэдээлэл олж авахад дэмжлэг хүсэх.
2025 оны тавдугаар сарын 12	Эрчим хүчний яам болон ЦДҮС-тай хийсэн биечилсэн уулзалт	Rachael Bailey, Arcadis Richard Anderton, Arcadis Төмөрбаатар Энхтулга, Экотрэнд Очирбат Анхбаяр, Экотрэнд Гүрбадам Цэрэнханд, Экотрэнд Номин-Эрдэнэ, Экотрэнд Бямбаа Энхцэцэг, Экотрэнд Орчуулагч Мөнхтөр-Ахлах мэргэжилтэн, Стратеги төлөвлөлтийн хэлтэс, Эрчим хүчний яам Батцэрэн, ТХН-ийн зохицуулагч	Төслийн багийг талбайн тагнуулын айлчлалын өмнө биечлэн танилцуулах. Төсөл болон түүний хувилбаруудын талаарх мэдээлэл хүсэх.

Огноо	Үйл ажиллагаа	Оролцогчид	Зорилго
		Цэвэгжав Ширмэнбаатар, Чойр-Сайншанд ЦДАШ-ын ТХН Пүрэвдагва Баатарчулуун, Чойр-Сайншанд ЦДАШ-ын ТХН Эрдэнэбилэг Дөлгөөн, Чойр-Сайншанд ЦДАШ-ын ТХН	
2025 оны тавдугаар сарын 16	Эрчим хүчний яам болон Цахилгаан Дамжуулах Үндэсний Сүлжээ (ЦДҮС) болон зураг төсөл зохиогчтой хийх уулзалт	Rachael Bailey, Arcadis Richard Anderton, Arcadis Төмөрбаатар Энхтулга, Экотрэнд Гүрбадам Цэрэнханд, Экотрэнд Номин-Эрдэнэ, Экотрэнд Цэвэгжав Ширмэнбаатар, Чойр-Сайншанд ЦДАШ-ын ТХН Пүрэвдагва Баатарчулуун, Чойр-Сайншанд ЦДАШ-ын ТХН	Талбайн үзлэгийн дараах уулзалт.

5.3 БОНиНҮ-ний суурь нөхцөл / нөлөөллийн оролцоо

5.3.1 БОНиНҮ-ний бэлтгэл үе шатанд, 2025 оны 6-р сарын 22-28-нд нийгмийн суурь судалгааны талбайн ажилтай хамтатган дараах оролцогч талуудын оролцооны үйл ажиллагааг хэрэгжүүлсэн (эдгээрийг доор дэлгэрэнгүй тайлбарласан болно), мөн 7-р сарын 7–8-нд Улаанбаатар хотод зохион байгуулсан.

- Фокус бүлгийн хэлэлцүүлэг (FGD)
- Ганцаарчилсан ярилцлага (KII)
- Өрхийн судалгаа

5.3.2 Энэхүү оролцоог хангах үйл ажиллагааны зорилго нь Төслийн нөлөөллийн хамрагдах хүрээний (НБ) орон нутгийн иргэдийн талаарх нэмэлт мэдээлэл, санал хүсэлтийг цуглуулах, мөн төслөөс тэдний амьжиргаанд үзүүлэх болзошгүй нөлөөллийг тодорхойлох явдал байв. БОНиНҮ-ний бэлтгэл үе шатанд оролцогч талуудын оролцоог хангах дараах зорилгууд байлаа:

- Төслийн холбогдох оролцогч талуудыг цаашид нэмж тодорхойлох;
- Суурь мэдээлэлд шаардлагатай нэмэлт өгөгдлийг тодорхойлох, авах;
- Төслийн талаар оролцогч талуудын санал бодлыг цуглуулж, үнэлгээний үйл явцад тусгах;
- Болзошгүй нөлөөлөл болон асуудлуудыг тодорхойлох;
- Болзошгүй нөлөөллийн удирдлага, бууруулах арга хэмжээг боловсруулахад оролцогч талуудын санал хүсэлтийг авах, ялангуяа эдгээр арга хэмжээнд оролцогч талуудын оролцоо чухал үед;
- Ирээдүйн оролцооны арга хэлбэрийн талаар оролцогч талуудын санал, хүсэлтийг цуглуулах;
- Төслийн трассын дагуух 1 км судалгааны бүсэд малчин өрхүүдээр зочилж, амьжиргааны эх үүсвэр, орлого олж авах байдал болон бусад нийгмийн асуудлын талаар сонгогдсон өрхүүдийн дунд өрхийн судалгаа явуулах.

5.3.3 *Нийгмийн суурь судалгааны ажлын төлөвлөгөөг* боловсруулж, анхдагч өгөгдөл цуглуулах, зөвлөлдөх зорилготой байсан бөгөөд энэ нь **Хавсралт А-д багтсан**.

5.3.4 Уулзалтуудаас өмнө БОНиНҮ-ний багийн “нэвтрэх” үйл явцыг хөнгөвчлөх зорилгоор төрийн байгууллагын оролцогч талуудтай хэд хэдэн удаа утсаар албан ёсоор урьдчилан харилцаж, мэдээлэл солилцсон (Хүснэгт 5-2).

Хүснэгт 5-2 Албан ёсоор урьдчилан харилцсан байдал

Оролцогч бүлэг	Сайншанд сум, Дорноговь аймаг	Улаанбадрах, Дорноговь аймаг	Сайхандулан, Дорноговь аймаг	Мандах сум, Дорноговь аймаг
Аймаг/Сумын түвшинд өөрөө удирдах байгууллага	-	-	-	Иргэдийн төлөөлөгчид Хурал (Хурлын дарга ба Төлөөлөгчид)
Аймаг/Сумын түвшний ЗДТГ	Засаг дарга	Засаг дарга	Засаг дарга	Орлогч Засаг дарга
Баг түвшний Засаг дарга	Багийн Расаг дарга (багууд #1, 5, 6)	Багийн Засаг дарга (Аргалант)		-

Ганцаарчилсан ярилцлагууд

5.3.5 Авсан ганцаарчилсан ярилцлагуудыг **Хавсралт** B-д хавсаргасан бөгөөд **Хүснэгт 5-3-д** хураангуйлсан. **Ганцаарчилсан** ярилцлагын асуултуудыг **Хавсралт С** хэсэгт оруулсан**.** Ганцаарчилсан ярилцлагад өгсөн хариултуудыг **Хавсралт D** хэсэгт оруулсан.

Хүснэгт 5-3 Ганцаарчилсан ярилцлага, төслийн нөлөөллийн бүсийн сумууд

Нэр	Оролцогч талуудын бүлэг	Албан тушаалын нэр	Огноо
Сайншанд Сум, Дорногов Аймак			
О.Батжаргал	Аймаг түвшний засаг захиргаа	Дорноговь Аймгийн Засаг дарга	2025 оны зургаадугаар сарын 23
Ц.Мөнх-Эрдэнэ	Аймаг түвшний удирдлага	Дорноговь Аймгийн Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, хөрөнгө оруулалтын хэлтсийн дарга	2025 оны зургаадугаар сарын 23
М.Мөнхбат	Аймаг түвшний удирдлага	Нийгмийн бодлогын хэлтсийн дарга	2025 оны зургаадугаар сарын 23
Ж.Наранболд	Аймгийн түвшний агентлаг	Хүнс, хөдөө аж ахуйн хэлтсийн дарга	2025 оны зургаадугаар сарын 23

Нэр	Оролцогч талуудын бүлэг	Албан тушаалын нэр	Огноо
Н.Насан-Өлзий	Аймгийн түвшний агентлаг	Дорноговь аймаг, Эрүүл мэндийн хэлтэс, Захиргаа, мэдээллийн хэлтсийн дарга	2025 оны зургаадугаар сарын 23
Э.Пүрэв	ТББ	Дорноговь аймгийн аялал жуулчлалын холбооны дарга	2025 оны зургаадугаар сарын 23
Б.Хулан	Аймаг түвшний агентлаг	Дорноговь аймаг, Цагдаагийн газар, Мэдээлэл судалгааны ахлах мэргэжилтэн, цагдаагийн хошууч	2025 оны зургаадугаар сарын 23
Мөнхбаяр	Багийн түвшний засаг захиргаа	Далайшанд (1-р баг) Засаг дарга	2025 оны зургаадугаар сарын 23
Уранчимэг	Багийн түвшний засаг захиргаа	Хайрхан (6-р баг) Засаг дарга	2025 оны зургаадугаар сарын 23
Бадамлянхуа	Багийн түвшний засаг захиргаа	Зүүнбаян (5-р баг) Засаг дарга	2025 оны зургаадугаар сарын 24
Дорноговь аймаг, Сайхандулаан сум			
Б.Энх-Амгалан	Сумын түвшний засаг захиргаа	Сумын Засаг дарга	2025 оны зургаадугаар сарын 27
Лхамсүрэн	Сумын түвшин	Төсөв ба Сангийн мэргэжилтэн	2025 оны долдугаар сарын 5
У.Өлзийжаргал	Сумын түвшний агентлаг	Эмнэлгийн захирал	2025 оны зургаадугаар сарын 27
Төгөлдөр	Сумын түвшний агентлаг	Цагдаа	2025 оны зургаадугаар сарын 27
Б.Ариунтунгалаг	Сумын түвшин	Нийгмийн асуудлын мэргэжилтэн	2025 оны зургаадугаар сарын 27
Ж.Өлзийдаваа	Сумын түвшин	Хөдөө аж ахуй, бэлчээрийн асуудал хариуцсан мэргэжилтэн	2025 оны зургаадугаар сарын 27
Дорноговь аймаг, Мандах сум			
Б.Бат-Эрдэнэ	Сумын түвшний засаг захиргаа	Орлогч засаг дарга	2025 оны зургаадугаар сарын 26

Нэр	Оролцогч талуудын бүлэг	Албан тушаалын нэр	Огноо
Батхүү	Сумын түвшний өөрөө удирдах байгууллага	ИТХ-ын дарга	2025 оны зургаадугаар сарын 26
Сувданцэцэг	Баг түвшний засаг захиргаа	Төхөм (5-р баг) Засаг дарга	2025 оны зургаадугаар сарын 26
Золбаяр	Сумын түвшин	Хөдөө аж ахуйн мэргэжилтэн	2025 оны зургаадугаар сарын 26
О.Агиймаа	Сумын түвшин	Төсөв ба сангийн мэргэжилтэн	2025 оны зургаадугаар сарын 26
Э.Чулуунцэцэг	Сумын түвшний агентлаг	Эмнэлгийн захирал	2025 оны зургаадугаар сарын 26
Нарантуяа	Сум түвшин	Нийгмийн бодлогын мэргэжилтэн	2025 оны зургаадугаар сарын 26
Дорноговь аймаг, Улаанбадрах сум			
Ц.Эрхэмболд	Сум түвшний засаг захиргаа	Сум захирагч	2025 оны зургаадугаар сарын 25
Ш.Гандолгор	Сум түвшин	Нийгмийн бодлогын мэргэжилтэн	2025 оны зургаадугаар сарын 25
Алтанчимэг	Сум түвшин	Хөдөө аж ахуйн мэргэжилтэн	2025 оны зургаадугаар сарын 25
Энхцэцэг	Сум түвшин	Төсөв ба сангийн мэргэжилтэн	2025 оны зургаадугаар сарын 25
Нармандах	Сум түвшний агентлаг	Эрүүл мэндийн төвийн дарга	2025 оны зургаадугаар сарын 25
Энхсайхан	Сум түвшний агентлаг	Цагдаа	2025 оны зургаадугаар сарын 25
Оюунтунгалаг	Багийн түвшний засаг захиргаа	Аргалант багийн Засаг дарга	2025 оны зургаадугаар сарын 25
Улаанбаатар			
Санжмаа	Уул уурхай	Монголын Алт Корпораци - Байгаль орчин ба тогтвортой хөгжил, хууль эрхзүйн нийцэл хариуцсан ахлах мэргэжилтэн	2025 оны долдугаар сарын 7
Уртнасан	Засгийн газар	Аж үйлдвэр, эрдэс баялгийн яам	2025 оны долдугаар сарын 8

Нэр	Оролцогч талуудын бүлэг	Албан тушаалын нэр	Огноо
		Ахлах мэргэжилтэн, Геологи ба Уул уурхайн бодлогын хэлтэс,	
Хатанзориг	ТӨХК	Монголын төмөр зам, төрийн өмчит хувьцаат компани - *Дохиололол, харилцаа холбоо, цахилгаан эрчим хүчний асуудал хариуцсан хэлтсийн дарга*	2025 оны долдугаар сарын 8
Чулуунбаатар	ТӨХК	ЦДҮС, Төв салбарын захирал	долдугаар сарын 8
С.Ган-Очир	Засгийн газрын агентлаг	Ашигт малтмал, газрын тосны газар, Хайгуул, ашиглалтын газрын дарга	долдугаар сарын 8

5.3.6 Уулзалтуудыг мөн виртуал хэлбэрээр зохион байгуулсан:

- Монголын алт корпораци (МАК), уул уурхайн компани (2025 оны долдугаар сарын 7)
- Аж үйлдвэр, эрдэс баялгийн яам (2025 оны долдугаар сарын 8)
- Ашигт малтмал, газрын тосны газар (2025 оны долдугаар сарын 8)
- Монголын Төмөр Зам ТӨХК (2025 оны долдугаар сарын 8)
- ЦДҮС (2025 оны долдугаар сарын 8).

Бүлгийн ярилцлагууд

5.3.7 Эмэгтэйчүүд, ахмад настнууд, жижиг бизнесийн эзэд болон бусад оролцогч талуудтай нийт дөрвөн бүлгийн ярилцлага (FGD) зохион байгуулсан. Бүлгийн ярилцлагын аргачлал болон ашигласан асуултуудыг Хавсралт Е-д үзүүлсэн. Оролцогчдын тоог Хүснэгт 5-4-д харуулсан бөгөөд оролцогчдын жагсаалт болон ярилцлагын тэмдэглэлийг Хавсралт F-д хавсаргасан болно.

Хүснэгт 5-4 Төслийн сумуудад хийсэн бүлгийн ярилцлагууд /FGD/

Байршил	Оролцогч талууд	Оролцогчдын тоо	Огноо
Сайншанд сум	Эмэгтэйчүүд, ахмад настнууд, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүс; Нийгмийн ажилтан, багийн Засаг дарга, сум албан хаагч.	8	23 Зургаадугаар сар
Улаанбадрах сум	Эмэгтэйчүүд, сумын оршин суугч, ахмад настнууд, багийн Засаг	7	25 Зургаадугаар сар

Байршил	Оролцогч талууд	Оролцогчдын тоо	Огноо
	дарга,сумын төрийн албан хаагчид		
Мандах сум	Жижиг бизнес эрхлэгч, ахмад настнууд, багийн Засаг дарга, хувийн салбарын ажилтан	6	Зургаадугаар сарын 27
Сайхандулаан сум	Эмэгтэйчүүд, сумын оршин суугчид, орлогч Засаг дарга, ахмад настнууд, ТББ, сургуулийн багш.	7	Зургаадугаар сарын 27

Өрхийн судалгаа

5.3.8 ЦДАШ трассын хоёр талд 1 км завсарын бүсэд нийт 23 боломжит өрх болон эд хөрөнгийг Google Earth ашиглан анх тодорхойлсон. Эдгээр өрх/эд хөрөнгийг холбогдох сумуудтай хамтран ажиллаж, талбайн судалгаагаар баталгаажуулсан бөгөөд газар дээр нь 15 өрх, гурван худгийн болон хоёр орхигдсон бууцыг зорьж очсон. Нийтдээ ЦДАШ-ын трассын төв шугамаас 1 км дотор өвөлжөө/намаржаатай гэж тодорхойлогдсон 10 өрхтэй ярилцлага хийх боломжтой байсан. Үүнээс зургаан өрх өвөлжөөний газрын эзэмших эрхийн гэрчилгээтэй, нэг өрх өмчлөх эрхийн гэрчилгээтэй, үлдсэн өрхүүд газар эзэмшил/өмчлөлийн гэрээгүйгээр өвөлжөөг ашиглаж байна.

5.3.9 Өрхийн судалгааны асуулга нь газар ашиглалт, зуслан болон өвөлжөөний хоорондын зай, орлого ба зарлага, амьдралын нөхцөл, мал аж ахуй болон бусад эд хөрөнгө, соёлын өв зэрэг олон төрлийн сэдвийг хамарсан. Мөн өрхийн бүтэц, амьжиргааны эх үүсвэр, төслөөс өрхөд болон өргөн хүрээнд нийгэмд үзүүлж болзошгүй нөлөөллийн талаарх үзэл бодлыг багтаасан асуултуудыг агуулсан.

5.3.10 Ярилцлага авсан өрхүүдийн ес нь Сайншанд сум, нэг нь Сайхандулаан сумынх байв. Бүх хариуцагчдын 50% нь эрэгтэй, 90% нь 26-аас дээш насныхан байв. Бүх оролцогчид малчин байсан бөгөөд гурван нь тэтгэвэрт гарсан хүмүүс байв.

5.3.11 Өрхийн судалгааны асуулга болон судалгааны үр дүнгийн дэлгэрэнгүй мэдээллийг БОНиНҮ-ний тайлангийн Хавсралт F болон G-д тусгав.

5.4 Бусад оролцогч талуудын оролцоог хангах

5.4.1 Төслийн баг ЭХЯ болон ЦДҮС-тэй дараах хүснэгтэд тоймлон тусгасан төрөл бүрийн арга барилуудыг ашиглан хамтран ажилласан.

Хүснэгт 5-5 Дотоодын түвшний холбогдох оролцогч талуудтай харилцах

No.	Нэр	Албан тушаалын нэр	Огноо	Арга
1	Санжмаа	МАК компаний Байгаль орчин, тогтвортой хөгжил, хууль эрхзүйн нийцэл хариуцсан мэргэжилтэн	7 долдугаар сар	Биечлэн уулзах
2	Өнөрнасан	Аж үйлдвэр, эрдэс баялгийн яамны Геологи, уул уурхайн бодлогын ахлах мэргэжилтэн	8 долдугаар сар	Биечлэн уулзах
3	С. Ган-Очир	АМГТГ-ын хайгуул ба ашиглалтын хэлтсийн захирал	8 долдугаар сар	Биечлэн уулзах
4	Хатанзориг	Монголын Төмөр Зам ТӨХК-ийн дохиолол, харилцаа холбоо, эрчим хүчний асуудал хариуцсан хэлтсийн дарга	8 долдугаар сар	Биечлэн уулзах
5	Чулуунбаатар	ТЭХС-ийн захирал, ЦДҮС	8 долдугаар сар	Биечлэн уулзах

5.5 Үр дүнгийн тойм

5.5.1 **Хүснэгт 5-6-д** дээр дурдсан ганцаарчилсан ярилцлага болон бүлгийн ярилцлагаар дамжуулан оролцогч талуудын илэрхийлсэн үзэл бодол, саналыг тоймлон тусгав.

Хүснэгт 5-6 Оролцогчдын санаа зовнил, санал бодлын тойм

Сэдэв	Санал/сэтгэгдэлүүд
Орон нутгийн засаг захиргаатай мэдээлэл солилцох, хамтран ажиллах	• Ярилцлагад оролцсон ихэнх хүмүүс төслийн талаар албан ёсны мэдээлэл хараахан аваагүй гэж дурдсан. • Төслийн мэдээллийг гол оролцогч талууд болох Төмөр зам болон ялангуяа сумын захиргаанд хамтын ажиллагаа, зөвшилцлийн үүднээс хуваалцах нь зүйтэй. • Ганцаарчилсан ярилцлага (KII)-д мэдээллийг улирал тутам зохион байгуулагддаг багийн иргэдийн хурлаар түгээх нь чухал болохыг онцолсон. • Сум/багийн Засаг дарга нар иргэд, малчдад төслийг хэрэгжүүлэгч байгууллагатай хамтран танилцуулахын өмнө нарийн, бүрэн мэдээллийг урьдчилан авахыг хүсч байна. • Хэрэв мэдээлэл өгвөл малчид төслийн эсрэг байр суурь илэрхийлэхгүй.
Барилга ба дэд бүтэц	• Ихэнх орон нутгийн иргэд эрчим хүчийг дэд бүтэц гэж үздэг. Сумдад цахилгаан хангамж сул байгаа тул сайжруулах найдлага бий. • Орон нутгийн иргэдээс томоохон сөрөг нөлөөлөл илэрхийлээгүй. Гэвч барилгын ажил нь стандарт, дүрэм журмыг дагаж мөрдөх ёстой гэж үзэж байна. • Ашиглалтын явцад засвар, үйлчилгээг тусгах шаардлагатай.
Газар ашиглалт, газар/бэлчээрт хандах эрх	• Зам дагуух бэлчээрийн талбайнууд барилгын ажлын явцад эвдрэх боломжтой. • Бэлчээрийн доройтолтой холбоотой санаа зовнил бий. • Мал болон мотоцикльтой малчид нүх/эвдэрсэн газарт унасан тохиолдлууд гардаг. Мал болон иргэдийн аюулгүй байдлыг хангах нь чухал.
Байгаль орчны асуудлууд	• Тоосжилт болон дуу шуугиан. • Шувуудын хорогдол. • Барилгын ажлын явцад үүсэх хог хаягдал. • Нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээнд байгаль орчны хамгаалалтын зардал, арга хэмжээг тусгасан эсэхийг тодорхой болгох.
Соёлын өв ба палеонтологи	• Төсөл нь одоо байгаа дэд бүтцийн маршрутыг дагавал соёлын болон палеонтологийн дурсгалт газруудтай таарах магадлал бага. • Цахилгаан дамжуулах шугам тусгай хамгаалалттай газрыг дайран өнгөрч байгаа тул аймагтай уялдуулан зохицуулах шаардлагатай.
Нийгмийн эрүүл мэнд, боловсрол	• Сургууль болон эрүүл мэндийн үйлчилгээний чанар нь гэнэтийн цахилгаан тасалдлаас сэргийлж, найдвартай цахилгаан хангамжийг бүрдүүлснээр сайжирна. Сайжруулсан цахилгаан хангамж нь эмнэлгийн үйлчилгээний үйл ажиллагааны зардлыг бууруулж, төсвийг илүү үр ашигтай хуваарилах боломж олгож, нөөц генератор худалдан авах шаардлагагүй болгоно. • Гэвч гаднаас ирэх ажилчид сумын эмнэлгийн ачаалал, дарамтыг нэмэгдүүлдэг. Ажилчид эрүүл мэндийн даатгалтай байх, урьдчилан сэргийлэх үндсэн үзлэгт хамрагдсан байх шаардлагатай. Одоогийн сумын эмч нарын ачааллыг нэмэгдүүлэхгүй байхын тулд ажилчдын тооноос хамааран анхан шатны тусламж, ердийн эрүүл мэндийн үйлчилгээг үзүүлэх газар дээрх эмчтэй байх нь илүү зохистой. • Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагааны стандартыг тогтмол мөрдөж, хэрэгжүүлэх ёстой.
Нутгийн иргэдийн аюулгүй байдал	• Барилгын ажил явагдах үед малчдын аюулгүй байдалд нөлөөлөх боломжтой. Жишээлбэл, өвөлжөө/хаваржаанаас мал хулгайлах болон эд зүйлсийн хулгай гарах эрсдэлтэй. • Танигдаагүй ажилчид орон нутагт ирж ажиллана. Өмнө нь гэмт хэрэгт холбогдож байсан хүмүүс баримт бичгээ бүрдүүлэх шаардлагатай. • Ажиллаж буй ажилчдын талаарх мэдээллийг цагдаагийн байгууллагатай хуваалцаж, хамтран ажиллах нь зүйтэй.

Сэдэв	Санал/сэтгэгдэлүүд
Үр ашиг	• Эрчим хүч бол дэд бүтэц бөгөөд үндсэн хэрэгцээ юм. • Эрчим хүчний хангамж сайжирснаар амьдралын чанар дээшилнэ. • Орон нутгийн бизнесийн төрөлжилт нэмэгдэнэ. • Сургууль болон эрүүл мэндийн үйлчилгээний чанар сайжирна.

5.5.2 **Хүснэгт 5-7** нь төслийн талаарх өрхийн судалгааны санал хүсэлтийг харуулсан болно.

Хүснэгт 5-7 Өрхүүдийн төслийн боломжит нөлөөний талаарх ойлголтыг ярилцлага авсан

Эерэг нөлөөлөл	Сөрөг нөлөөлөл
Баг, сум, аймгийн түвшинд эдийн засгийн хөгжил нэмэгднэ	Газрын доройтол нэмэгдэж, энэ нь малын эрүүл мэнд болон хүний эрүүл мэндэд нөлөөлөх магадлалтай
Жижиг, дунд бизнесүүдийг хөгжүүлэх, бизнесийг солонгоруулах боломж	Амьдрах орчны доройтол
Нийгмийн дэд бүтэц, байгууламж бий болгох, дэд бүтцийн хөгжил сайжирна	Байгалийн ландшафтын алдагдал, бохирдол, тоос нэмэгдэх, хөрсний элэгдэл
Орон нутгийн иргэдэд хангалттай эрчим хүчний боломж	Барилгын явцад осол эсвэл экологийн тэнцвэргүй байдал.

6 Талуудын оролцоог хангах хөтөлбөр

6.1 Байгаль орчин, нийгмийн болзошгүй нөлөө

6.1.1 Байгаль орчин болон нийгмийн эерэг үр нөлөөнүүд нь дараах зүйлсийг багтаах боловч үүгээр хязгаарлагдахгүй:

- Барилгын үе шатанд хөдөлмөр эрхлэлт болон ур чадварын сургалт;
- Ашиглалтын үе шатанд үе үе хөдөлмөр эрхлэлтийн боломж бий болох;
- Бараа, үйлчилгээний эрэлт нэмэгдэж, орон нутгийн болон бүс нутгийн эдийн засаг сайжрах;
- Цахилгаан дамжуулах сүлжээний хүчин чадал, найдвартай байдал сайжрах;
- Найдвартай цахилгаан хангамжаар хөгжлийн төслүүдийг дэмжих.

6.1.2 Байгаль орчин, нийгмийн сөрөг нөлөө нь дараах зүйлсийг хамарсан боловч үүгээр хязгаарлагдахгүй:

- Барилгын үе шат:
  - Барилгын ажлаас үүдэлтэй нийгмийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын ерөнхий эрсдэл;
  - Хандалтын хязгаарлалт;
  - Барилгын үйл ажиллагааны улмаас амьдрах орчны доройтол болон шууд алдагдал;
  - Барилгын үйл ажиллагааны улмаас хөрсний алдагдал, доройтол;
  - Барилгын үйл ажиллагааны улмаас дуу шуугиан, доргилтын түвшин нэмэгдэх;
  - Барилгын үйл ажиллагааны улмаас тоосжилтын түвшин нэмэгдэх;
  - Ухсан болон ерөнхий барилгын хог хаягдал;
  - Барилгын ажилчид төслийн бүсэд орж гарахтай холбоотойгоор нийгмийн хүндрэл, саад (эмэгтэйчүүдийн аюулгүй байдалд үзүүлэх нөлөөллийг багтаасан);
  - Газрын шаардлагаас үүдэн амьжиргаанд түр хугацааны нөлөөлөл үзүүлэх боломжтой .

- Ашиглалтын үе:
  - Ашиглалт & засвар үйлчилгээний үйл ажиллагаанаас барилгын үеэр бага хэмжээний хог хаягдал;
  - Ландшафтын онцлог болон харааны тав тухтай байдалд үзүүлэх нөлөөлөл;
  - ЦСО, цахилгаан цохиулах болон болзошгүй галын улмаас хүмүүс болон малд эрсдэл нэмэгдүүлэх боломжтой;
  - ЦДАШ-тай шувуу болон сарьсан багваахай мөргөлдөх эрсдэл;
  - Дэд станцын ашиглалтын дуу шуугиан; мөн
  - Одоогийнхоос илүү хурд, хүчтэй тээврийн хэрэгсэл ашигласнаас үүдэлтэй аюулгүй байдлын эрсдэл.

6.1.3 Иймд энэхүү ТОХТ (SEP)-г байгаль орчин болон нийгмийн гол нөлөөтэй холбоотой олон нийтийн санаа зовнилыг шийдвэрлэх зорилгоор, доор дурдсан оролцогч талуудын зөвлөлдөх уулзалт болон мэдээлэл түгээх үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхээр боловсруулав.

6.2 Оролцогч талуудын зөвлөлдөөн ба мэдээллийг ил болгох

Зорилго ба Зорилтууд

6.2.1 Оролцогч талуудтай тасралтгүй харилцах үйл ажиллагааны ерөнхий зорилгууд нь дараах байдалтай байна:

- Дотоодын хууль тогтоомж болон ЕБХБ-ны Гүйцэтгэлийн Шаардлагуудыг (ГШ) мөрдөх
- Төсөл хэрэгжүүлэгч, гэрээт гүйцэтгэгчид болон оролцогч талуудын хооронд харилцан ашигтай, урт хугацааны харилцааг бий болгож, хадгалах;
- Оролцогч талуудыг төслийн талаарх мэдээлэл, нөлөөлөл болон үр ашгийн талаарх бүрэн мэдээллээр хангагдсан байхад анхаарч, шаардлагатай тохиолдолд гомдол гаргах боломжийг мэдээлэлтэйгээр олгох, тогтвортой хөгжлийн шийдлийг хэлэлцэж, тохиролцох боломжийг бүрдүүлэх.

6.2.2 Иймд доор дурдсан Оролцогч талуудын оролцоог хангах хөтөлбөрийн зорилго нь дараах байдалтай байна:

- Мэдээллийг тогтмол, цаг тухайд нь, хүртээмжтэй, зохистой хэлбэрээр, соёлын онцлогт нийцүүлэн түгээж, төслөөс үүсэх болзошгүй нөлөөлөл болон үр ашгийг үнэн зөв, бодитойгоор ойлгох нөхцөлийг бүрдүүлэх;
- Шаардлагатай тохиолдолд төлөвлөгдсөн, ил тод харилцааг хангаж, зохих мэдэгдэл хийх, зорилгыг тодорхой ил болгох, харилцааны процесс, бүртгэл болон дагалдах арга хэмжээг тохиролцсон байдлаар хэрэгжүүлэх;
- Одоогоор хэрэгжиж буй харилцааны хөтөлбөр, механизм дээр тулгуурлаж, төслийн хүрээнд илэрсэн орон нутгийн эмзэг байдлыг харгалзан үзэх;
- Оролцогч талууд, ялангуяа олон нийтэд санаа зовнил, гомдлыг зохион байгуулалттай, найдвартай, хариу үйлдэлтэйгээр шийдвэрлэх боломжийг олгох;
- Эмзэг бүлгийн хүмүүс болон тэдний төлөөлөгчдийг оролцогч талуудын харилцааны санаачилгад хамруулах;
- Оролцогч талуудад тогтмол, зохион байгуулалттайгаар тайлагнах, ялангуяа оролцогч олон нийтэд тохиромжтой хэлбэрээр тайлагнахад онцгой анхаарах;
- Дэлгэрэнгүй ТОХТ-г үр дүнтэй хэрэгжүүлэхийн тулд удирдлагын чадавх, хариуцлага болон тогтолцоог бий болгож, тогтвортой хадгалах.

Мэдээллийг ил болгох үйл ажиллагаа

6.2.3 ЕСБХБ-ын шаардлагыг хангах зорилгоор хийгдэж буй одоогийн БОНиНҮ (ESIA) ажлын хүрээнд төслийн БОНиНҮ-ний мэдээллийг ил болгох багц олон нийтэд танилцуулагдана. Энэхүү багц нь ЕСБХБ-ны Байгаль орчин, нийгмийн бодлого (БОНБ) 2019-ийн шаардлагыг хангах зорилгоор боловсруулсан баримт дараах бичгүүдээс бүрдэнэ. Үүнд:

- БОНиНҮ тайлан;
- Техникийн бус хураангуй (ТБХ);
- Энэхүү ТОХТ;
- Байгаль орчин, нийгмийн удирдлагын төлөвлөгөө (БОНУТ);

- Газар чөлөөлөлт ба нүүлгэн шилжүүлэлтийн хамрах хүрээ (ГЧНШХХ); мөн
- Байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (БОНҮАТ).

6.2.4 Мэдээллийг ил болгохын зорилго нь оролцогч талууд болон нөлөөлөлд өртөгсдөд төслийн хүрээнд үүсэж болзошгүй байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийг үнэлэхэд санал өгөх, нэмэлт оролцоо хийх боломжийг хангах, мөн төслийн эдгээр нөлөөллөөс хэрхэн зайлсхийх, бууруулах болон удирдах талаар хэлэлцэх боломжийг бүрдүүлэх, түүнчлэн аливаа санаа зовнил, гомдлыг төслийн багт хүргэхэд чиглэнэ.

6.2.5 Төслийн БОНиНҮ-ийн мэдээлэл ил болгох багц нь ЕСБХБ (www.ЕСБХБ.com) болон ЭХЯ-ны вэбсайтаар тус тус англи болон монгол хэлээр олон нийтэд танилцуулагдана. Энэхүү төсөл нь А ангиллын төсөл тул баримт бичгүүдийг хамгийн багадаа 120 хоногийн зөвлөлдөх хугацаанд олон нийтэд нээлттэй байлгах болно.

6.2.6 Эдгээр баримт бичгийн хэвлэмэл хувийг Улаанбаатар хот дахь ЕСБХБ болон Эрчим хүчний яам (ЭХЯ)-ны оффист байршуулна. Мөн техникийн бус хураангуй (ТБХ), ТОХТ болон газар чөлөөлөлтг, нүүлгэн шилжүүлэлтийн хамрах хүрээ (ГЧНШХХ)-ний хэвлэмэл хувийг төслийн нөлөөлөлд өртсөн аймаг, сум, багийн орон нутгийн захиргаанд хүргүүлж, сонирхсон иргэд үзэж танилцах боломжийг бүрдүүлнэ.

6.2.7 Эрчим хүчний яам (ЭХЯ) нь төслийн БОНиНҮ-ийн баримт бичгийн хэвлэмэл болон цахим хувийг хэрхэн ашиглах, санал өгөх боломжтой талаар олон нийтэд мэдэгдэнэ. Үүнд цахимаар (*онлайн санал хүсэлтийн маягтууд болон/эсвэл төслийн тусгай имэйл хаягаар*) болон саналын дэвтэрт бичгээр санал өгөх боломж багтана.

6.2.8 БОНиНҮ-ний мэдээллийг ил болгох багцын талаар орон нутгийн иргэдэд мэдээлэл өгөх олон нийтийн уулзалт, зөвлөлдөөн зохион байгуулна. Үүний зорилго нь БОННҮ-ний олон нийтийн хэлэлцүүлэгтэй уялдуулах зохион байгуулах явдал бөгөөд дэлгэрэнгүй мэдээллийг доор 6.2.10-р хэсэгт тусгав.

6.2.9 Мэдээллийг 120 хоног ил болгох хугацааны нэг сарын дотор олон нийтийн зөвлөлдөөний товч тайлан (PCR)-г боловсруулна. Шаардлагатай тохиолдолд шинэчлэгдсэн БОНиНҮ-ний тайлан болон холбогдох баримт бичгүүдийг мөн боловсруулж, ЕСБХБ-ийн вэбсайт дээр гаргана; мөн аймаг болон сумын түвшинд шинэчлэгдсэн ТБХ-г хүргүүлнэ. Товч тайлан (PCR)-г ЕСБХБ болон ЭХЯ-ны вэбсайт дээр ил болгож, орон нутгийн сумын тамгын газруудад цаасан хэлбэрээр хүргүүлнэ. Орон нутгийн иргэдэд энэхүү мэдээллийг ил болгох үйл ажиллагааны талаар орон нутгийн сум болон багийн зохих албан тушаалтнууд хүргэнэ.

6.2.10 Төслийн БОННҮ-ний хүрээнд төслийн 11 баг, мөн Сайншанд болон Мандах сумын бүх багуудыг хамарсан олон нийтийн уулзалт, зөвлөлдөөн хийх шаардлагатай. Оролцогч талуудад төвөг чирэгдэлтэй байдал үүсгэхээс сэргийлэх, бууруулахын тулд ЕСБХБ-ны БОНиНҮ-ний мэдээллийг ил болгох болон БОННҮ-ний олон нийтийн уулзалт, зөвлөлдөөний арга хэмжээг хооронд нь уялдуулан зохион байгуулах зорилго тавьсан. Иймээс ЦДАШ-ын трассын дагуух багийн төв бүрийг хамруулан 11 олон нийтийн уулзалт, зөвлөлдөх арга хэмжээг зохион байгуулна:

- Далайшанд баг

- Чандмань баг
- Ялалт баг
- Ганзам баг
- Зүүнбаян баг
- Хайрхан баг
- Наран баг
- Аргалант баг
- Улааншороот баг
- Сэрвэнбаянхошуу баг
- Алагтээг баг

6.2.11 Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын уулзалтуудыг БОНиНҮ-ний олон нийтийн оролцоог хангах шаардлагын дагуу Сайншанд болон Мандах сумдад зохион байгуулна.

6.2.12 Мөн Сайншанд хотод төслийн багуудыг хамруулан уулзалт, зөвлөлдөөн зохион байгуулах бөгөөд трасстай огтлолцол байхгүй боловч үндэсний хууль тогтоомжийн дагуу оролцоог хангах шаардлагатай.

6.2.13 Төлөвлөж буй трассын дагуух малчин өрхүүдтэй тусгайлан мэдээлэл хүргэж, санал солилцоно. Мөн маршрут дагуух дэд бүтэц, лиценз эзэмшигчдийн төлөөлөгчидтэй (төмөр замын трасс, хайгуул, ашиглалтын лиценз эзэмшигчид болон газар эзэмшигчидтэй харилцана.

6.2.14 Барилгын үе шатанд ЭХЯ, ТХН, болон барилгын гүйцэтгэгчид төслийн холбогдох мэдээллийг олон нийтэд танилцуулна. Төслийн ашиглалтын үе шатанд ЦДҮС нь мэдээллийг тасралтгүй ил тод байлгах үүрэгтэй. Барилгын болон ашиглалтын үе шатны дэлгэрэнгүй мэдээллийг 8-р хэсэгт тусгав.

Харилцааны аргууд

6.2.15 Өмнө нь ашигласан харилцааны арга замууд болон өмнөх зөвлөлдөх үйл ажиллагаанаас авсан санал хүсэлтийн үндсэн дээр, оролцогч талуудтай үр дүнтэй харилцах болон мэдээлэл түгээх зорилгоор цаашид өөр өөр зөвлөлдөх арга барил, арга замуудыг хэрэгжүүлэх бөгөөд эдгээрийг Хүснэгт 6-1-д дурдсан болно.

6.2.16 Төслийн бүсэд үйл ажиллагаа явуулж буй бусад бизнес, операторууд оролцогч талуудтай харилцахдаа уурхайн нээлттэй өдөрлөг, ОНХА малчин өрхөд зочлох, багийн хуралд оролцох, аймгийн түвшинд тайлагнах зэрэг олон төрлийн арга барилыг ашиглаж байна. Монгол Улсад мөрдөгддөг стандартын дагуу энэхүү төслийн оролцогч талуудтай харилцах үйл ажиллагааг аймаг болон сум/багийн Засаг дарга нартай уялдуулан зохион байгуулах шаардлагатай.

Хүснэгт 6-1 Харилцааны аргууд

Арга	Тайлбар
Олон нийтийн уулзалтууд	Олон нийтийн уулзалт нь ихэвчлэн танилцуулга слайд, постер, асуулт-хариултын хэсэг, дугуй ширээний хэлэлцүүлэг, хэвлэмэл материал тараах зэрэг олон төрлийн

Арга	Тайлбар
	үйл ажиллагааг багтаадаг. Оролцогчдод асуулга өгөх боломжтой. Эдгээр уулзалтын зорилго нь орон нутгийн иргэд болон сонирхогч талуудтай харилцан мэдээлэл солилцох, хоёр талын бүтээлч, үр дүнтэй яриа өрнүүлэх боломжийг бүрдүүлэхэд чиглэнэ.
Багийн уулзалтууд	Төслийн талаарх шинэ мэдээллийг багийн түвшинд одоо байгаа форумуудаар танилцуулах
Фокус бүлгийн хэлэлцүүлэг (FGD)	Жижиг бүлгийн уулзалт буюу Фокус бүлгийн хэлэлцүүлэг (FGDs) нь цаашид тодорхой бүлгүүдтэй, жишээлбэл эмэгтэйчүүд болон эмзэг бүлгийн иргэдтэй харилцахад ашиглагдана.
Мэдээллийн самбарууд	Мэдээллийн самбар нь олон нийтэд танилцуулга материал, мэдээллийн хуудас авах боломжийг олгоно. Иргэд төслийн талаарх мэдээлэл авахын зэрэгцээ гомдол, санал гаргах боломжтой болно. Эдгээр самбаруудыг нөлөөлөлд өртсөн сум бүрийн олон нийтийн төв болон төрийн байгууллагад байршуулж болно.
Ганцаарчилсан ярилцлага (KII)	Ганцаарчилсан ярилцлага (KIIs) нь тухайн асуудалд шууд оролцдог эсвэл тусгай мэдлэгтэй хүмүүсээс нарийвчилсан ойлголт, мэдээлэл авах зорилгоор цаашид зохион байгуулагдана. KIIs нь танилуудын яриа мэт явагдаж, мөн Фокус бүлгийн хэлэлцүүлгээс (FGDs) авсан мэдээллийг баталгаажуулах боломжийг олгодог.
Зорилтот уулзалтууд	Төслийн нөлөөлөлд өртсөн болон нүүлгэн шилжүүлсэн иргэдтэй хувь хүний асуудлыг хэлэлцэхэд ашиглагдана.
Албан ёсны харилцаа	Монголын Улсын төрийн байгууллага болон бусад оролцогч талуудтай харилцахдаа албан бичгээр харилцах арга барилыг цаашид ашиглана.
Мэдлэг олгох материалууд	Зам барилга болон ашиглалтын талаарх сэрэмжлүүлэх материалыг зохистой, чиглэсэн хэлбэрээр ашиглаж, төслийн үйл ажиллагаа, төлөвлөгөө (аюулгүй байдлыг багтаасан) талаар олон нийтэд мэдээлэл өгч, мэдлэгийг нэмэгдүүлнэ. Ийм төрлийн материалд постер болон танилцуулга хуудас багтана.
Гомдол барагдуулах механизм	Гомдол барагдуулах механизм нь олон нийтийн гомдол, санаа зовнилыг үр дүнтэй шийдвэрлэх зорилгоор боловсруулагдана. Энэ механизм нь төслийн оролцогч талуудтай харилцах хэрэгслийн гол бүрэлдэхүүн хэсэг бөгөөд төслийн бүх үе шатанд ашиглагдана.
Орон нутгийн хэвлэл мэдээлэл, радио, сонины нийтлэлүүд	Төсөл нь мэдээлэл түгээж, олон нийтийн мэдлэгийг нэмэгдүүлэх зорилгоор телевиз, радио, Facebook болон сонин зэрэг медиа хэрэгслийг ашиглаж болно.
Барилгын талбайн тэмдэглэгээ	Барилгын талбайн тэмдэглэгээ нь төслийн гол мэдээлэл (аюулгүй байдлын сэрэмжлүүлэг, хугацаа болон бусад холбогдох мэдээлэл)-ийг байршуулна.

6.2.17 Дагаж мөрдөх ерөнхий зарчмууд нь:

- Төслийн оролцогч талуудтай үр дүнтэй, хүртээмжтэй хамтын ажиллагаа;
- Төслийн бүсийн бүх нөлөөлөлд өртөгч болон эмзэг бүлгүүдтэй төслийн туршид тогтмол уулзаж, зөвлөлдөн, шаардлагатай үед зорилтот уулзалт, олон нийтэд хүрч ажиллах арга хэмжээг ашиглана;
- Барилгын үйл ажиллагаа болон хуваарийн талаар, аймгийн түвшний үйл ажиллагаа, цаг хугацааг багтаан, орон нутгийн иргэдэд урьдчилан мэдэгдэнэ.
- Эмзэг бүлгийн иргэдтэй Фокус бүлгийн хэлэлцүүлэг (FGDs) зохион байгуулж, төслийн нөлөөлөлтэй холбоотой тэдний хэрэгцээ, санаа зовнилыг хангаж ажиллана.

ЭХЯ, ТХН болон ЦДҮС-тэй хийх уулзалтууд

6.2.18 ЭХЯ нь төслийн хэрэгжилт, санхүүгийн удирдлага, төслийн бүх үр дүн, мөн төслийн баримт бичигт заасан арга хэмжээ болон шаардлагуудыг барилгын өмнөх болон барилгын үе шатанд хэрэгжүүлэх үүргийг ТХН-ийн дэмжлэгтэйгээр хүлээнэ. Ашиглалт, засвар үйлчилгээний (А&ЗҮ) үе шатанд эдгээр үүргийг ЦДҮС хүлээнэ. ЭХЯ, ТХН болон ЦДҮС нь тус тусын хамаарах үе шатанд сар бүр хурал зохион байгуулж, шаардлагатай тохиолдолд дараах зорилгоор ашиглана:

- Төслийн явцыг шалгах, үүнд техникийн ажил, байгаль орчин, эрүүл мэнд, аюулгүй ажиллагаа болон санхүүг хамруулах;
- Өдөр тутмын үйл ажиллагааны үйлчилгээний үзүүлэлтийг бэлтгэл, хэрэгжилт, үнэлгээ зэрэг үе шатанд, худалдан авалтыг багтаан, нэгтгэх;
- Барилгын гүйцэтгэгч болон зөвлөхүүдийн удирдлагыг хянан үзэх;
- Шийдэгдээгүй асуудлыг шатлан уламжлах;
- Төслийн нийтлэг асуудлыг хэлэлцэж, саад бэрхшээлийг даван туулах;
- Ажил эрхлэх боломжийг хэлэлцэх;
- Сургалт болон мэдээлэл солилцоог зохистой хэрэгжүүлж байгааг хангах.

Зохицуулалтын/Техникийн хурал

6.2.19 Барилгын шатанд эрх мэдэл, яамнууд харилцаа холбоо тогтоож, дүрэм, зөвшөөрөл, төслийн харилцааны талаар хэлэлцэх болно.

Олон нийтийн уулзалтууд ба оролцоо

6.2.20 Эрчим хүчний яам/ТХН нь барилгын гүйцэтгэгчтэй хамтран барилгын өмнөх болон барилгын үе шатанд эдгээр хурлыг зохион байгуулах үүрэгтэй бөгөөд ашиглалт & засвар үйлчилгээний үе шатанд энэ үүргийг ЦДҮС хүлээнэ.

6.2.21 Барилгын үйл ажиллагаа болон хуваарийн талаар, ажлын үйл ажиллагаа, цаг хугацааг багтаан, орон нутгийн иргэд болон ажлын бүсийн ойролцоох малчдын өрхүүдэд урьдчилан мэдэгдэнэ. Олон нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын талаарх сэрэмжлүүлгийг барилгын гүйцэтгэгч хэрэгжүүлж, ЭХЯ/ТХН хянана. Харилцаа нь ерөнхий мэдээлэлд төвлөрөхийн зэрэгцээ өндөр эрсдэлтэй бүс (жишээлбэл, Сайншанд, Цагаан суварга орчим) болон өндөр эрсдэлтэй бүлэгт (жишээлбэл, малчид мал сүргээ хараа хяналтгүй орхихгүй байхыг уриалах) чиглэнэ.

6.2.22 Эмэгтэйчүүд, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, ахмад настнууд болон бусад эмзэг бүлгийн хүмүүстэй Фокус бүлгийн хэлэлцүүлэг (FGDs) зохион байгуулж, төслийн нөлөөлөлтэй холбоотой тэдний хэрэгцээ, санаа зовнилыг хангаж ажиллана. Шаардлагатай тохиолдолд нөлөөлөлд өртөгчдийн амьдран байгаа гэр, сууц эсвэл тэдний санал болгосон өөр байршилд оролцох болон тээврийн хэрэгслээр зөөх зэрэг нэмэлт дэмжлэг шаардлагатай эсэхийг харгалзан үзнэ. Барилгын ажилчдын кэмпийн байршлын талаар орон нутгийн удирдлага болон олон нийттэй зөвлөлдөнө.

6.2.23 Барилгын ажил эхлэхээс өмнө төслийн талбайд мэдээлэл түгээх арга хэмжээ зохион байгуулагдана. Энэ арга хэмжээнд Эрчим хүчний яам (ЭХЯ), ТХН, Барилгын гүйцэтгэгчийн гол төлөөлөгчид оролцож, мэдээллийг ил болгох багцад багтсан мэдээллийг иргэдийн нийтийн хурал (Хурал), орон нутгийн ИТХ зэрэг зохистой олон нийтийн уулзалтаар Улаанбаатар болон төслийн талбайд багтсан сум, багуудад танилцуулна. Мөн олон нийтэд гомдол хүлээн авах механизмын боломжийг мэдээлнэ.

6.2.24 Орон нутгийн иргэд болон малчид/малчдын өрхүүдэд нэвтрэх хязгаарлалт болон ашиглах түр орлуулалтын талаар урьдчилан мэдээлнэ. Түр гүүр, гарцуудын талаарх мэдээллийг орон нутагт нийтэлж, байнга шинэчилнэ.

6.2.25 Орон нутгийн иргэдэд гомдол хүлээн авах механизм болон түүнийг хэрхэн ашиглах талаар бүрэн мэдээлэл өгнө.

6.2.26 Бүх гүйцэтгэгч, ажилтан болон дэд гүйцэтгэгчдэд орон нутгийн иргэдтэй харилцах хүлээлт, сахилга бат, зан төлөв (жишээлбэл, зохисгүй бэлгийн харилцааг хориглох) зэрэгт хамаарах шаардлага, шийтгэлийг тусгасан Ёс зүйн дүрмийг гардуулна.

6.2.27 Барилгын гүйцэтгэгч нь ЭХЯ/ТХН-ийн дэмжлэгтэйгээр аймаг, сумдад сар бүр мэдээлэл шинэчилж, эсвэл барилгын ажлын үе шат бүрт тохирсон давтамжтайгаар тухайн аймаг, сум, багтай тохиролцон хэрэгжүүлнэ.

6.2.28 Оролцогч талуудтай харилцах үйл ажиллагаа болон гомдлыг сар бүр тайлагнаж, гол асуудлыг төслийн аймаг, сум, багуудад буцаан мэдээлнэ. Барилгын явц болон гомдлын талаар суманд жилд хоёр удаа, орон нутгийн иргэд болон багуудад жилд нэг удаа танилцуулга хийнэ.

Биет болон эдийн засгийн агуулгаар нүүлгэн шилжүүлэлтэд өртсөн хүмүүстэй зөвлөлдөх

6.2.29 Газар чөлөөлөлт, нүүлгэн шилжүүлэлтийн хамрах хүрээ (ГЧНШХХ), мөн шаардлагатай тохиолдолд газар чөлөөлөлт, нүүлгэн шилжүүлэх төлөвлөгөө (ГЧНШТ)-ийн дагуу газар эзэмшил (түр болон байнгын), нөхөн төлбөрийн арга хэмжээ болон амьжиргааг сэргээхтэй холбоотойгоор нүүлгэн шилжүүлэгдсэн иргэдтэй уулзалт зохион байгуулна. Эдгээр уулзалтыг ЭХЯ болон Дорноговь аймгийн хамтаар хэрэгжүүлнэ.

Талуудын оролцоог хангах төлөвлөгөө

6.2.30 Талуудын оролцоог хангах төлөвлөгөө нь төслийн хөгжлийн үе шаттай уялдуулан боловсруулсан хэд хэдэн үе шатаас бүрдэнэ.

- Барилгын өмнөх үе шат;
- Барилгын үе шат;
- Ашиглалт & засвар үйлчилгээний үе шат.

6.2.31 6-2 дугаар хүснэгтэд төслийн барилгын өмнөх, барилгын болон ашиглалт & засвар үйлчилгээний үе шатанд оролцогч талуудтай харилцах, харилцааны арга хэлбэр, түгээх мэдээллийг нэгтгэн харуулсан. Оролцоог хангах хөтөлбөр нь холбогдох орон нутгийн захиргааны оролцоотойгоор одоо байгаа систем, бүтэц дээр тулгуурлан хэрэгжүүлнэ.

6.2.32 Төлөвлөгөөг барилгын үе шатанд улирал тутам, ашиглалт & засвар үйлчилгээний үе шатанд хагас жил тутам тогтмол хянан үзэж, хүчинтэй хэвээр байгаа эсэхийг болон төслийн хэрэгцээ, орон нутгийн иргэд, бусад холбогдох оролцогч талуудын хэрэгцээг хангаж байгаа эсэхийг баталгаажуулна. ТОХТ баримт бичгийн дараагийн хувилбарууд нь харилцааны үйл явц бүрийн үр дүнг тусгаж, үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг илүү дэлгэрэнгүй тайлбарлана.

Барилгын өмнөх үе шат

6.2.33 Барилгын ажил эхлэхээс өмнө Барилгын гүйцэтгэгч нь барилгын нарийвчилсан ТОХТ-г боловсруулах үүрэгтэй. Үүнд дараах үйлдлүүд багтана:

6.2.34 **Оролцогчдын нарийвчилсан жагсаалтыг гаргах** – ТОХТ-ний оролцогч талуудын жагсаалтыг Оролцогч талуудын бүртгэл болгон хөгжүүлж, оролцогч талуудын дэлгэрэнгүй жагсаалт болон холбоо барих мэдээллийн санг бүрдүүлнэ. Энэхүү бүртгэлийг Эрчим хүчний яам/ТХН болон орон нутгийн засаг захиргаатай хамтран боловсруулна. Цаашид холбогдох бусад оролцогч талуудыг бусад оролцогч талаас ирсэн санал, зөвлөмжөөр болон төслийн талаар сонирхол илэрхийлсэн байгууллагуудтай холбоо тогтоох замаар тодорхойлно. Оролцогч талуудын бүртгэлийг дараа нь жил бүр хамгийн багадаа нэг удаа шинэчилнэ.

6.2.35 **Талуудын оролцоог хангах нарийвчилсан хөтөлбөрийг боловсруулах** - Энэхүү ТОХТ-д өгөгдсөн тойм ТОХТ-ийг барилгын өмнөх болон барилгын үе шатанд зориулсан нарийвчилсан оролцооны хөтөлбөр болгон хөгжүүлэх шаардлагатай бөгөөд үүргийг барилгын гүйцэтгэгч болон шаардлагатай тохиолдолд ЭХЯ/ТХН-д хуваарилна. Нарийвчилсан ТОХТ-ийг боловсруулахдаа дараах зүйлсийг харгалзан үзэх шаардлагатай:

- Тодорхойлогдсон оролцогч тал бүрт тохируулсан гол мессежийг боловсруулах.
- Харилцааны материал болон олон нийтийн мэдлэгийг дээшлүүлэх хэрэгслийг (жишээлбэл, товхимол, гарын авлага, тараах материал, хэвлэлийн мэдээ, хэвлэл мэдээллийн кампанит ажил болон сурвалжлага) зохион бүтээж, үйлдвэрлэх.
- Бусад байгууллага, түншлэлүүдтэй (жишээлбэл, ТББ-ууд) хамтран хэрэгжүүлэх оролцооны үйл ажиллагаа.
- Оролцогч талуудтай харилцах үйл ажиллагаа болох огноо, байршлыг тодорхойлсон

нарийвчилсан хуваарийг боловсруулах, хэзээ, хэн оролцохыг тусгах.

- Төслийн гомдол хүлээн авах механизм болон гомдлын мэдээллийн санг боловсруулах (8-р хэсгийг үзнэ үү).

  Орон нутгийн иргэдэд гомдол хүлээн авах механизм болон түүнийг хэрхэн ашиглах талаар бүрэн мэдээлэл өгнө.

6.2.36 Дээр дурдсан зүйлсийн зэрэгцээ Эрчим хүчний яам/ТХН нь дотоод болон гадаад харилцааны удирдамжийг хамарсан дотоод харилцааны төлөвлөгөөг боловсруулах шаардлагатай. Энэхүү төлөвлөгөө нь ЭХЯ, ТХН, ЕСБХ болон барилгын гүйцэтгэгчийн хооронд төслийн ерөнхий асуудлын талаар үр дүнтэй харилцааг хангаж, эдгээр талуудыг төслийн явц болон үйл ажиллагааны талаар тогтмол хангаж байх нөхцөлийг бүрдүүлэх ёстой.

Барилгын үе шат

6.2.37 Барилгын гүйцэтгэгч нь төслийн ерөнхий ТОХТ-тэй уялдуулан барилгын үе шатны талуудын оролцоог хангах нарийвчилсан төлөвлөгөө боловсруулах үүрэгтэй. Барилгын хөтөлбөр нь дараах зүйлсийг харгалзан үзэх шаардлагатай:

- Барилгын хөтөлбөр болон үйл ажиллагааны талаар мэдээлэл түгээх арга хэмжээ. Энэ нь тохиромжтой олон нийтийн уулзалтаар (багийн хурал, орон нутгийн Засгийн газрын хурал) мэдээлэл танилцуулах байдлаар хэрэгжиж болно.
- Төслийн гомдол барагдуулах механизм болон холбоо барих мэдээллийг ил тод болгох - орон нутгийн иргэдэд гомдол барагдуулах механизм болон түүнийг хэрхэн ашиглах талаар бүрэн мэдээлэл өгнө.
- Гүйцэтгэгчийн Ёс зүйн дүрмийг орон нутгийн иргэдэд ил тод танилцуулах.
- Олон нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын талаарх мэдлэгийг дээшлүүлэх. Харилцаа нь ерөнхий мэдээлэлд төвлөрөхийн зэрэгцээ барилгын ажил зэрэг өндөр эрсдэлтэй бүс болон сургуулийн хүүхэд, малчид зэрэг өндөр эрсдэлтэй бүлэгт чиглэнэ.
- Орон нутгийн захиргаа болон иргэдэд тогтмол санал-хариу өгөх.

Ашиглалт ба засвар үйлчилгээний үе шат

6.2.38 Ашиглалт & засвар үйлчилгээний үе шатны талуудын оролцоог хангах төлөвлөгөө (ТОХТ)-ийг ЦДҮС боловсруулна. Энэ төлөвлөгөө нь барилгын үе шатанд тодорхойлогдсон арга хэмжээнүүд дээр тулгуурлан, үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө боловсруулагдаж, ЦДҮС-ийн оролцогч талуудтай харилцах болон гомдол барагдуулах механизмын одоо байгаа арга барилтай уялдуулан хэрэгжүүлнэ.

Хүснэгт 6-2 Талуудын оролцоог хангах хөтөлбөр

Оролцогч талууд	Оролцооны арга	Ил болгох мэдээлэл / Үйл ажиллагаа	Хариуцлага хүлээсэн тал	Хэрэгжүүлэлтийн хуваарь
ESIA-ийн илчлэл				
Бүх оролцогчид	ЕСБХБ-ны вэбсайт ЭХЯ, ЦДҮС болон ЕСБХБ-ны Улаанбаатар хот дахь оффис дахь хэвлэгдсэн хэвлэмэл хувилбарууд ТБХ нь орон нутгийн аймаг/сум Иргэний танхимд Орон нутгийн хэвлэл мэдээлэл, радио, сонины нийтлэлүүд Баг уулзалтууд Олон нийтийн хэлэлцүүлэг ИТХ-ын хурлууд	ЕСБХБ-ны мэдээллийг ил болгох баримт бичгүүд: БОНиНҮ, ТБХ, ТОХТ, БОНУТ, ГЧНШХХ болон БОНҮАТ.	ЕСБХБ / ЭХЯ	БОНиНҮ-ний мэдээллийг ил болгох багцыг бүрэн дуусгасны дараа.
Бүх оролцогч талууд	Олон нийтийн хэлэлцүүлэг ИТХ/Баг/сумын уулзалтууд	БОНиНҮ-ний илчлэлийн баримт бичгүүдийн талаар санал хүсэлт авах.	ЕСБХБ БОНиНҮ зөвлөхүүд	БОНиНҮ-ний мэдээллийг ил болгох үеэр.
Бүх оролцогч талууд	ЕБРР болон ЭХЯ/ЦДҮС вэбсайтууд Баг болон соум түвшинд шинэчлэгдсэн ТБХ	ESIA-ийн эцсийн шинэчлэгдсэн баримт бичгүүдийг илчлэх.	ЕСБХБ / ЭХЯ / ЦДҮС	Мэдээллийг ил болгох хугацаа дуусгасны дараа.
Барилгын өмнөх үе шат				
Гүйцэтгэгчид	Тендерийн баримт бичгүүд	Гэрээний мэдээлэл / Тендер зарлах хугацаа	ЭХЯ / ТХН	Төлөвлөлтийн шатанд
ЕСБХБ	Албан ёсны уулзалтууд / захидал харилцаа	БОНҮАТ-ний нийцлийн талаарх албан ёсны харилцаа	ЭХЯ / ТХН	Шаардлагатай бол.

Оролцогч талууд	Оролцооны арга	Ил болгох мэдээлэл / Үйл ажиллагаа	Хариуцлага хүлээсэн тал	Хэрэгжүүлэлтийн хуваарь
Нутгийн иргэд, бизнесүүд	Барилгын ажил эхлэхээс өмнө олон нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын талаарх танилцуулга бүхий олон нийтийн хурал зохион байгуулах Эмзэг болон өндөр эрсдэлтэй бүлгийн хүмүүстэй эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын асуудлыг хэлэлцэх фокус бүлгийн хэлэлцүүлэг (FGDs) Сэрэмжлүүлэх материал Орон нутгийн суурин газарт мэдээллийн самбар болон замын тэмдэг байрлуулах Орон нутгийн хэвлэл мэдээлэл, радио, сонины нийтлэл Гомдол барагдуулах механизм	Барилгын ажил эхлэхээс өмнөх ерөнхий төлөвлөлт болон талбайн бэлтгэл, барилгын ажилчдын түр байрны байршлыг багтааснаар Талбайн бэлтгэл болон барилгын ажлын ерөнхий хуваарь, дэд үйл ажиллагаа, гол үе шат болон оролцогч талуудын сонирхол татах боломжтой үе шат Барилгын явцад хэрэгжүүлэх аюулгүй ажиллагааны арга хэмжээ, нэвтрэх болон хөдөлгөөний зохицуулалтын талаарх мэдээлэл Эмзэг болон өндөр эрсдэлтэй бүлэгт чиглэсэн тусгай аюулгүй байдлын арга хэмжээ Санал, санаа зовнилыг цуглуулах Олон нийтийн гомдол барагдуулах механизмын талаар мэдээлэх	ЭХЯ / ТХН / Барилгын гүйцэтгэгч	Барилгын өмнө
Нүүлгэн шилжүүлэлтэд өртөж болзошгүй хүмүүс / газар эзэмшигчид	Хэрэв шаардлагатай бол (эцсийн зураг төслөөс хамааран) нөхөн төлбөрийн талаар тохиролцохын өмнө, нүүлгэн шилжүүлэлтэд өртөж болзошгүй иргэдийг тодорхойлох зорилгоор чиглэсэн зөвлөлдөх уулзалт болон судалгаа явуулна (ГЧНШХХ-ийг үзнэ үү).	Эдийн засгийн агуулгаар болон биет нүүлгэн шилжүүлэлтийн журам, нөхөн олговорын гэрээ Ажлын цаг хугацаа	ЭХЯ / ТХН	Барилгын өмнө

Оролцогч талууд	Оролцооны арга	Ил болгох мэдээлэл / Үйл ажиллагаа	Хариуцлага хүлээсэн тал	Хэрэгжүүлэлтийн хуваарь
		Олон нийтийн гомдол барагдуулах механизм		
Нөлөөлөлд өртсөн инженерийн шугам сүлжээ / үйлчилгээ	Оролцогч талуудтай, тухайлбал ЦДАШ-аар огтлогдсон орон нутгийн төмөр зам зэрэг нөлөөлөлд өртсөн талуудтай ганцаарчилсан ярилцлага (KII) хийх.	Эдийн засгийн агуулгаар болон биет нүүлгэн шилжүүлэлтийн журам, нөхөн олговорын гэрээ Ажлын цаг хугацаа Олон нийтийн гомдол барагдуулах механизм	ЭХЯ / ТХН	Барилгын өмнө
ИТХ (аймаг ба сум) Засгийн газрын агентлагууд	Багийн албан ёсны хуралд оролцох Зорилтот уулзалтууд хүсэлтийн дагуу Мэдлэг олгох материалууд	Зөвшөөрлүүд Барилгын ерөнхий урьдчилсан төлөвлөлт, барилгын өмнөх талбайн бэлтгэл, барилгын кэмпийн байршил, карьер ашиглах зэрэг Талбайн бэлтгэл, барилгын нийт хуваарь, дагалдах үйл ажиллагаа, гол үе шатууд болон оролцогчдын сонирхлын боломжит үе шатууд, нэвтрэх шаардлага/хязгаарлалтууд Ямарваа гомдол гарвал хэлэлцэх	ЭХЯ / ТХН / Барилгын гүйцэтгэгч	Барилгын өмнө
Эмзэг бүлгүүд	Барилгын өмнө тухайн талбай бүрт тодорхойлсон эмзэг бүлгүүдэд чиглэсэн уулзалт, FGD Мэдээллийн материал нийлүүлэх Гомдол барагдуулах механизм	Төслийн бүрэлдэхүүн хэсгүүдийн талаар тодорхой зөвлөлдөх уулзалт хийх бөгөөд ялангуяа барилгын ажилчдын ашиглалт, аюулгүй ажиллагааны асуудал болон удирдлага, мөн шаардлагатай ур чадвар, сургалтын боломжийг	ЭХЯ / ТХН / Барилгын гүйцэтгэгч	Барилгын өмнө

Оролцогч талууд	Оролцооны арга	Ил болгох мэдээлэл / Үйл ажиллагаа	Хариуцлага хүлээсэн тал	Хэрэгжүүлэлтийн хуваарь
		багтаасан ажил эрхлэх боломжууд, замын хөдөлгөөний зохицуулалтын талаар мэдээлэл өгнө.		
Малчид	Барилгын ажил эхлэхээс өмнө эмзэг малчин өрхүүдтэй чиглэсэн уулзалт болон фокус бүлгийн хэлэлцүүлэг (FGDs) зохион байгуулах Мэдээллийн материалыг хүргэх Гомдол барагдуулах механизм	Төслийн бүрэлдэхүүн хэсгүүдийн талаар тодорхой зөвлөлдөх уулзалт хийх бөгөөд ялангуяа барилгын ажилчдын ашиглалт, аюулгүй байдлын асуудал болон удирдлага, мөн шаардлагатай ур чадвар, сургалтын боломжийг багтаасан ажил эрхлэх боломжууд, хөдөлгөөний зохицуулалт болон нэвтрэх замын талаар мэдээлэл өгнө.	ЭХЯ / ТХН / Барилгын гүйцэтгэгч	Барилгын өмнө
Нөлөөлөлд өртсөн хүмүүс Эмзэг бүлгүүд Бизнесүүд / нийлүүлэгчид Аж үйлдвэрийн салбарын байгууллагууд Олон нийт	Орон нутгийн суурин газарт байрлах мэдээллийн самбар, дэлгүүр, орон нутгийн албан байгууллагад зарлал байрлуулах Аймаг, сумын Хурал (Khural)-аар дамжуулан нийтлэх Сэрэмжлүүлэх материал Орон нутгийн хэвлэл мэдээлэл, сонин, радио	Барилгын үе шатанд гарах ажил эрхлэх боломжууд болон өргөдөл гаргах үйл явц Төслийн барилгын талаарх мэдээлэл (огноо/хуваарь, аюулгүй байдлын мэдэгдэл, үйл ажиллагаа)	Барилгын гүйцэтгэгч	Барилгын өмнө
Тээврийн цагдаа	Зорилтот уулзалтууд Албан ёсны имэйл/Албан бичиг	Замын аюулгүй байдал	Барилгын гүйцэтгэгч	Барилгын өмнө
Эрүүл мэндийн төвүүд	Зорилтот уулзалтууд	Онцгой байдлын бэлэн байдал ба хариу арга хэмжээний төлөвлөгөө	Барилгын гүйцэтгэгч	Барилгын өмнө

Оролцогч талууд	Оролцооны арга	Ил болгох мэдээлэл / Үйл ажиллагаа	Хариуцлага хүлээсэн тал	Хэрэгжүүлэлтийн хуваарь
Цагдаа Гал унтраах анги	Албан ёсны имэйл/Албан бичиг	боловсруулах – онцгой байдлын нөхцөлд орон нутгийн нөөцийн хүртээмжтэй байдал		
Сүлжээ, дэд бүтцийн үйлчилгээ	Шаардлагатай үед зорилтот уулзалтууд Албан ёсны харилцаа	Сүлжээ, дэд бүтцийн үйлчилгээний төлөвлөлт Гомдол барагдуулах механизм	Барилгын гүйцэтгэгч	Барилгын өмнө
ТББ болон Нийгмийн Нэгдмэл Байгууллагууд – Үндэсний болон орон нутгийн	Албан ёсны харилцаа / уулзалтууд Мэдлэг олгох материалууд Гомдол барагдуулах механизм	Төслийн мэдээлэл болон мэдлэг олгох материал нийлүүлэх Тодорхой асуудлаар хэлэлцүүлэг	Барилгын гүйцэтгэгч	Барилгын өмнө
Бүх оролцогчид	Орон нутгийн хэвлэл мэдээлэл / сонин Facebook Гомдол барагдуулах механизм	Төслийн барилгын гол мэдээлэл (огноо/хуваарь, аюулгүй ажиллагааны мэдэгдэл, үйл ажиллагаанууд)	Барилгын гүйцэтгэгч	Ямар ч газарт барилгын ажил эхлэхээс өмнө нэн даруй
Барилгын үе шат				
Бүх оролцогчид	Гүйцэтгэгчийн вэбсайт Мэдээллийн самбар, дэлгүүрүүд, орон нутгийн оффисууд дахь зарлалууд Мэдлэг олгох материалууд Орон нутгийн хэвлэл мэдээлэл / сонин / радио / Facebook	Үргэлжилж буй болон ирээдүйн ажлын боломжууд, өргөдөл гаргах үйл явц	Барилгын гүйцэтгэгч	Шаардлагатай үед үргэлжилнэ
Нутгийн иргэд	Орон нутгийн суурин газарт байрлах мэдээллийн самбар, дэлгүүр, орон нутгийн оффисуудад зарлал байрлуулах	Төслийн хэрэгжилтийн хуваарь болон явцын талаар мэдээлэх Барилгын үйл ажиллагаа	Барилгын гүйцэтгэгч	Сар бүрийн / шаардлагатай үед (жишээ нь хөтөлбөрийн шинэчлэлтэй

Талуудын оролцоог хангах төлөвлөгөө

Оролцогч талууд	Оролцооны арга	Ил болгох мэдээлэл / Үйл ажиллагаа	Хариуцлага хүлээсэн тал	Хэрэгжүүлэлтийн хуваарь
	Багийн хурлууд Орон нутгийн аж ахуйн нэгж, иргэдэд мэдээллийн материал тараах (сурталчилгааны хуудас, мэдээллийн товхимол) Орон нутгийн хэвлэл мэдээлэл, радио, сонин, Facebook Гомдол барагдуулах механизм	Төслийн хэрэгжилт болон нөлөөллийн талаар орон нутгийн иргэдийн санал, үзэл бодлыг сонсох Гомдол хүлээн авах механизмын талаарх мэдээлэл, хүртээмжийг хангах		холбоотойгоор) Жил бүр
Эмзэг бүлгүүд	Фокус бүлгийн ярилцлага/FGD, ганцаарчилсан ярилцлага/KII Мэдээллийн товхимол Гомдол гаргах механизм	Төслийн хэрэгжилтийн хуваарь болон явцын талаар мэдээлэх Ажил эрхлэх боломж болон өргөдөл гаргах үйл явцын талаар мэдээлэл өгөх Барилгын талбай болон ойр орчимд явагдах үйл ажиллагааны талаар тогтмол харилцаа, мэдээлэл өгч, олон нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдалд үзүүлэх нөлөөллийг (шаардлагатай тохиолдолд) танилцуулах Төслийн хэрэгжилт болон нөлөөллийн талаар орон нутгийн иргэдийн санал, үзэл бодлыг сонсох Гомдол хүлээн авах механизм болон ёс зүйн дүрмийн талаарх мэдээлэл, хүртээмжийг хангах	Барилгын гүйцэтгэгч	Барилгын ажлын явцад дор хаяж хоёр удаа, эсвэл сум/багийн удирдлага болон холбогдох иргэд, бүлгүүдтэй тохиролцсон давтамжаар фокус бүлгийн хэлэлцүүлэг (FGDs) болон гол мэдээлэгчийн ярилцлага (KIIs) зохион байгуулах Бусад зүйлс - сар бүр / шаардлагатай тохиолдолд Хагас жил тутмын шинэчлэл

Оролцогч талууд	Оролцооны арга	Ил болгох мэдээлэл / Үйл ажиллагаа	Хариуцлага хүлээсэн тал	Хэрэгжүүлэлтийн хуваарь
Нүүлгэн шилжүүлэлтэд өртөж болзошгүй хүмүүс	Ганцаарчилсан уулзалтууд	Төслийн хэрэгжилтийн хуваарь болон явцын талаар мэдээлэх Нөхөн төлбөрийн арга хэмжээ болон гомдолтой холбоотой асуудлаар тогтмол харилцаа, оролцоог хангах	ЭХЯ / ТХН	Шаардлагатай үед
Ажилчид	Сургалт, жишээ нь Ёс зүйн дүрэм Барилгын кэмп болон ажлын талбайн мэдээллийн самбарууд Барилгын кэмпүүд дахь уулзалтууд Мэдлэг олгох материалууд Хөдөлмөрийн гомдол барагдуулах механизм	Ёс зүйн дүрэм Төслийн бодлого, төлөвлөгөөний талаар оролцогч талуудын оролцоо болон олон нийтийн харилцаатай холбоотой мэдээлэл авах Гадаад гомдол барагдуулах механизмын талаар мэдээлэл өгөх Дотоод хүний нөөцийн гомдол гаргах механизмын талаар мэдээлэл өгөх Хөдөлмөрийн гомдол	Барилгын гүйцэтгэгч	Ажилчдыг тухайн хүн барилгын талбайд ажил эхлэхийн өмнө танилцуулга сургалтад хамруулах Барилгын явцад тогтмол зохион байгуулах
Засгийн газрын агентлагууд	Албан ёсны харилцаа / уулзалтууд Медиа, сонин, радио, Facebook Мэдлэг олгох материалууд Гомдол барагдуулах механизм	Төслийн мэдээлэл болон мэдлэг олгох материалаар хангах Тодорхой асуудлаар хуралдаанууд	ЭХЯ / ТХН	Шаардлагатай үед / тохиолдлын шинжтэй
ИТХ-ууд (аймаг ба сум) Аймаг болон сумын түвшний агентлагууд	Бүх орон нутгийн суурин газарт байрлах мэдээллийн самбар, дэлгүүр, орон нутгийн албан байгууллагад зарлал байрлуулах Сэрэмжлүүлэх материал	Үргэлжилж буй болон ирээдүйд гарах ажил эрхлэх боломжууд, өргөдөл гаргах үйл явц	Барилгын гүйцэтгэгч	Хоёр жил тутамд; мөн шаардлагатай үед

Талуудын оролцоог хангах төлөвлөгөө

Оролцогч талууд	Оролцооны арга	Ил болгох мэдээлэл / Үйл ажиллагаа	Хариуцлага хүлээсэн тал	Хэрэгжүүлэлтийн хуваарь
	Орон нутгийн хэвлэл мэдээлэл, сонин, радио, Facebook	Төслийн явцын талаар мэдээлэх / дэлгэрэнгүй мэдээлэл өгөх Барилгын талбай болон ойр орчимд явагдах үйл ажиллагааны талаар тогтмол харилцаа, мэдээлэл өгч, олон нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдалд үзүүлэх нөлөөллийг (шаардлагатай тохиолдолд) танилцуулах		
Хэвлэл мэдээлэл ба хэвлэл мэдээлэл	Албан ёсны харилцаа / уулзалтууд Орон нутгийн хэвлэл мэдээлэл, сонин, радио, Facebook Мэдлэг олгох материалууд Гомдол барагдуулах механизм	Төслийн мэдээлэл болон мэдлэг олгох материал нийлүүлэх Тодорхой асуудлаар хуралдаанууд	ЭХЯ / ТХН / Барилгын гүйцэтгэгч	Ad hoc / Шаардлагатай үед
ТББ-ууд Олон нийтийн бүлгүүд	Албан ёсны харилцаа / уулзалтууд Орон нутгийн хэвлэл мэдээлэл, сонин, радио, Facebook Мэдлэг олгох материалууд Гомдол барагдуулах механизм	Төслийн мэдээлэл болон мэдлэг олгох материал нийлүүлэх Тодорхой асуудлаар хуралдаанууд	ЭХЯ / ТХН / Барилгын гүйцэтгэгч	Ad hoc / Шаардлагатай үед
ЕСБХБ	Албан ёсны уулзалтууд / захидал харилцаа	БОНҮАТ-ний нийцлийн талаарх албан ёсны харилцаа	ЭХЯ / ТХН	Тохиролцсон ёсоор
Орон нутгийн сургуулиуд	Хуудаснууд Зар сурталчилгаа	Барилгын аюулгүй ажиллагаатай холбоотой эрсдлийн талаар сургууль, олон нийтэд мэдээлэл өгөх	Барилгын гүйцэтгэгч	Үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө

Талуудын оролцоог хангах төлөвлөгөө

Оролцогч талууд	Оролцооны арга	Ил болгох мэдээлэл / Үйл ажиллагаа	Хариуцлага хүлээсэн тал	Хэрэгжүүлэлтийн хуваарь
	Сургуулиар зочлох			
Эрүүл мэндийн төвүүд Цагдаа Гал унтраах анги	Зорилтот уулзалтууд	Онцгой байдлын бэлэн байдал, хариу арга хэмжээний төлөвлөгөө болон орон нутгийн үйлчилгээний боломжийг мэдээлэх	Барилгын гүйцэтгэгчид	Тохиролцсон ёсоор
Ашиглалт ба засвар үйлчилгээний үе шат				
Ажилчид	Бага хэмжээний бүлгийн сургалтын хэсгүүд Ур чадвараас хамааран онлайн сургалт Хөдөлмөрийн гомдол барагдуулах механизм	Ёс зүйн дүрэм Дотоод хүний нөөцийн гомдол барагдуулах механизмын талаар мэдээлэл өгөх	ЦДҮС	Үйл ажиллагааны явцад тогтмол
Бүх оролцогчид	Бүс нутгийн ажил эрхлэлтийн хэвлэлүүд дэх зар сурталчилгаа Мэдээллийн самбарууд	Үйл ажиллагааны явцад ажил эрхлэх боломж, шаардлагатай ур чадвар болон туслан гүйцэтгэгчийн гэрээний боломжийн талаарх мэдээлэл	ЦДҮС	Ашиглалтын үед, шаардлагатай үед
Бүх оролцогчид	Орон нутгийн хэвлэл мэдээлэл / сонин / радио	Онцгой байдлын журам, цахилгааны аюулгүй ажиллагааны талаарх мэдээллийг түгээх	ЦДҮС	Барилгын төгсгөл / үйл ажиллагааны эхлэл
ЕСБХБ	Албан ёсны уулзалтууд / захидал харилцаа	БОНҮАТ-ний нийцлийн талаарх албан ёсны харилцаа	ЦДҮС	Шаардлагатай бол.
Эрүүл мэндийн төвүүд Цагдаа Гал унтраах анги	Зорилтот уулзалтууд	Онцгой байдлын бэлэн байдал, хариу арга хэмжээний төлөвлөгөө болон орон нутгийн үйлчилгээний боломжийг мэдээлэх	ЦДҮС	Байгууллагуудтай тохиролцсоноор байнгын үндсэн дээр

Оролцогч талууд	Оролцооны арга	Ил болгох мэдээлэл / Үйл ажиллагаа	Хариуцлага хүлээсэн тал	Хэрэгжүүлэлтийн хуваарь
Нүүлгэн шилжүүлэлтэд өртөж болзошгүй	Албан ёсны харилцаа / уулзалтууд Мэдлэг олгох материалууд Гомдол барагдуулах механизм	Тодорхой асуудлаар хэлэлцүүлэг / олон нийтийн асуудлуудын талаар санал хүсэлт.	ЦДҮС	Барилгын төгсгөл / ашиглалтын эхлэл

7 Гомдол барагдуулах механизм

7.1 Танилцуулга

7.1.1 Олон нийтийн гомдол хүлээн авах албан ёсны механизм хэрэгжүүлж, холбогдох талууд (ЭХЯ/ТХН /ЦДҮС/Барилгын гэрээт гүйцэтгэгчид) аливаа санаа зовнил, гомдолд хариу өгөх, ялангуяа нөлөөлөлд өртсөн иргэд, олон нийтийн гомдлыг шийдвэрлэхэд идэвхтэй оролцох, мөн гомдлыг төвлөрсөн байдлаар бүртгэх, хянах арга барилыг хангана.

7.1.2 Гомдлын механизмыг удирдах томилогдсон ажилтнуудын сургалтад онцгой анхаарал хандуулна. Энэ гомдлын механизм нь ажилтан бус этгээдүүдийг (өөрөөр хэлбэл нөлөөлөлд өртсөн иргэд болон орон нутгийн олон нийт зэрэг холбогдох талууд) хамарна. Харин төслийн ажилтан, ажилчдад зориулсан тусдаа дотоод хөдөлмөрийн гомдлын журам хэрэгжүүлнэ.

7.2 Эрчим хүчний яаманд гомдол гаргах талаар

7.2.1 Эрчим хүчний яам (ЭХЯ) өөрийн гэсэн гомдлын бодлогогүй боловч бүх төрийн байгууллага нь “Иргэдийн өргөдөл, гомдлыг төрийн байгууллага, албан тушаалтанд шийдвэрлүүлэх тухай хууль”-ыг дагаж мөрдөх үүрэгтэй. ЭХЯ нь хүсэлт, санал болон/эсвэл гомдлыг гаргах утас, цахим шуудангийн хаяг, онлайн илгээх сувгийг ажиллуулдаг бөгөөд Засгийн газрын төв гомдлын төв www.11-11.mn[2]-ийг ашиглах боломжтой. ЭХЯ-ны вэбсайт нь гомдлыг шийдвэрлэх хугацааг (хуульд заасны дагуу 30 хоног) тодорхойлж, холбогдох ажилтнуудын нэр, албан газрын утасны дугаар, албан ёсны төлөөлөгчийн мэдээллийг нийтэлдэг. Мөн ЭХЯ жил бүр гомдлын тайланг нийтэлдэг[3].

7.3 Гомдол барагдуулах механизм

Үндсэн зорилго

7.3.1 Гомдол хүлээн авах механизм нь төсөл болон олон нийт хамтран гомдлыг шийдвэрлэх арга замыг тодорхойлно. Энэ нь шударга сонсгол болон журамт шударга ёсыг хангах, мэдээлэлд нэвтрэх боломж, шударга шийдвэр авах боломжийг олгох бөгөөд өшөө авалт, дарамтаас айхгүйгээр хэрэгжих нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

Зорилгууд

7.3.2 Гомдлыг шийдвэрлэх талбар болохоос гадна, гомдол хүлээн авах механизм нь дараах зорилгыг хэрэгжүүлэхээр боловсруулагдсан:

- гомдол гаргагчийн соёл, үнэт зүйлс, уламжлал, үзэл бодлыг хүндэтгэх;

[2] Available at https://www.energy.gov.mn/app.

[3] Available at MoE website at https://energy.gov.mn/c/1575.

- Хүйсийн мэдрэмжтэй, аюулгүй, нууцлалтай байх, жендерт суурилсан хүчирхийлэл, дарамтын талаарх болзошгүй мэдээлэлд зохистой хариу үйлдэл үзүүлэх;[4]
- Үр дүнтэй харилцааны нээлттэй сувгуудыг бий болгох;
- Гомдлыг орон нутгийн түвшинд, цаг тухайд нь шийдвэрлэх;
- Гомдлын үндсэн шалтгааныг тодорхойлж, системийн асуудлуудыг шийдвэрлэх;
- Гомдлыг шийдвэрлэх үйл явцыг харилцан ярианд тулгуурласан байдлаар зохион байгуулж, гомдол гаргагч болон төсөл (Захиалагч болон/эсвэл Барилгын гүйцэтгэгч) хамтран гомдлыг шалгах, хэлэлцэх, шийдвэрлэх, үр дүнг зарлах үйл явцад оролцох нөхцөлийг бүрдүүлэх.
- Гомдлыг шийдвэрлэхдээ шударга, тэгш, тогтвортой үр дүнд хүрэхийг хангах;
- Төсөл нь олон нийтийн санаа зовнилыг шударгаар шийдвэрлэх чадвараа дээшлүүлж, тасралтгүй сайжруулж байх.

Хамрах хүрээ

7.3.3 Гомдол хүлээн авах механизм нь ЕСБХБ-ны ГШ10 болон Олон улсын сайн туршлагын (ОУСТ) шаардлагад нийцсэн байх бөгөөд Монгол Улсын хууль, дүрэм журмыг хүндэтгэн хэрэгжүүлнэ. Энэ механизм нь голчлон олон нийт болон иргэдэд төслийн үйл ажиллагаатай холбоотой холбогдох санаа зовнилыг гаргах боломжийг олгоно. Гаргасан гомдол нь төслийн үйл ажиллагааны шууд үр дагавар байх ёстой. Санаа зовнил/гомдлоо тухайн төслийн шууд нөлөөлөлд өртсөн иргэн/иргэд гаргах ёстой.

7.3.4 Энэхүү төслийн хувьд дараах зүйлсийг санал болгож байна:

- Төсөлд зориулсан гомдол гаргах сувгийг ЭХЯ-ний вэбсайт дээр байгуулж, ЭХЯ/ТХН удирдана.
- Барилгын гүйцэтгэгч барилгын явцад гомдол барагдуулах механизмыг бий болгож, удирдана. Орон нутгийн олон нийт гомдлоо дараа дараагийн шатны байгууллага эсвэл шүүх рүү гаргахаас өмнө шууд барилгын гүйцэтгэгчид мэдэгдэж, бүртгүүлж, шийдүүлэх боломжоор хангагдсан байх ёстой.
- Барилгын гүйцэтгэгч нь гомдлын талаар ТХН-д мэдээлж, ТХН нь ЭХЯ руу мэдээлэл өгнө.
- ТХН нь шаардлагатай тохиолдолд орон нутгийн засаг захиргаа/албан тушаалтнуудын оролцоог хангах үүрэгтэй, шаардлагатай тохиолдолд гомдлыг шалгах хамтарсан баг/ажлын хэсэг байгуулах боломжтой.
- Ашиглалт, засвар үйлчилгээний үе шатанд гомдлыг ЦДҮС болон тэдний одоогийн вэбсайт-аар дамжуулан шийдвэрлэх ёстой.

7.3.5 *Гомдол хүлээн авах механизм* нь орон нутгийн бүх гишүүдэд нээлттэй байна. Хэрэв нөлөөлөлд өртсөн иргэн гомдлын механизмаар гаргасан шийдвэрт сэтгэл хангалуун бус байвал Монгол Улсын хууль тогтоомжийн дагуу шүүхийн тогтолцоонд хандаж эрхээ хамгаалуулах боломжтой.

7.4 Гомдол хүлээн авах механизмын журам – Алхамууд

[4] Жендерт суурилсан хүчирхийлэл, бэлгийн дарамт, мөлжлөг, хүчирхийлэлтэй холбоотой мэдээлэл хүлээн авч хариу өгөх үүрэгтэй хүн/хүмүүс нь тухайн хэрэг явдлыг мэдээлж буй хохирогч, гэрчийг аюулгүй байлгах, зохих дэмжлэг өгөх үүднээс тохирох сургалтанд хамрагдсан байх шаардлагатай.

7.4.1 Гомдлыг дараах байдлаар шийдвэрлэнэ:

- Гомдол хүлээн авсан этгээд хүлээн авснаас хойш ажлын 5 өдрийн дотор гомдол хүлээн авсныг баталгаажуулна.
- Барилгын гүйцэтгэгч гомдлыг хүлээн авснаас хойш 24 цагийн дотор ТХН-д мэдэгдэнэ.
- ТХН нь гомдлыг хүлээн авснаас хойш 2 өдрийн дотор ЭХЯ-д мэдээлнэ.
- ЭХЯ/ТХН буюу Барилгын гүйцэтгэгч (гомдолтой холбогдуулан талуудын хооронд тохиролцсоны дагуу) гомдол гаргасан өдрөөс хойш 10 ажлын өдрийн дотор хариу өгнө;
- ЭХЯ/ТХН буюу барилгын гүйцэтгэгч (холбогдох тал) шийдвэрийн талаар тохиролцсоны дараа ажлын 7 өдрийн дотор шийдлийг хэрэгжүүлнэ. Нэмэлт хугацаа шаардлагатай бол гомдол гаргасан хүнтэй хамтран тохиролцсон хугацаанд хэрэгжүүлнэ.

7.4.2 Барилгын ажил гүйцэтгэх явцад сургалтад хамрагдсан барилгын гүйцэтгэгчийн ажилтнууд гомдлын мэдээллийг гомдлын мэдээллийн санд бүртгэж, ТХН-д хүргүүлнэ. Үүнд дараах зүйлсийг агуулна:

- Оролцогчийн нэр, холбоо барих мэдээлэл (нэрээ нууцлах хүсэлт гаргаагүй тохиолдолд)
- Гомдлын дэлгэрэнгүй мэдээлэл болон түүнийг хэрхэн, хэзээ гаргасан, хүлээн авсан, хариу өгсөн, шийдвэрлэсэн талаарх мэдээлэл.

7.4.3 Энэхүү журмыг **Хавсралт G**-д тусгасан болно.

1-р алхам: Гомдлыг бүртгэх

7.4.4 Санаа зовнил гарсан тохиолдолд гомдол гаргагч иргэн/иргэд барилгын гүйцэтгэгч (ОНХА)-д амаар эсвэл бичгээр (захидал, цахим шуудан, эсвэл төслийн гомдлын маягтаар – Хавсралт Н-д үзнэ үү) гомдлоо гаргаж болно.

7.4.5 Гомдлыг хамгийн түрүүнд барилгын гүйцэтгэгчийн ОНХА хүлээн авсан бол ОНХА нь гомдлын талаар ТХН-д 24 цагийн дотор мэдэгдэнэ.

7.4.6 Холбоо барих мэдээллийг орон нутгийн иргэдэд дараах байдлаар хүргэнэ:

ЭХЯ	ТХН	Барилгын гүйцэтгэгч ОНХА
Анхаарах:	Анхаар:	Анхаар:
Шуудангийн хаяг:	Шуудангийн хаяг:	Шуудангийн хаяг:
Утас:	Утас:	Утас:
Факс:	Факс:	Факс:
Имэйл:	Имэйл:	Имэйл:
Вэбсайт:	Вэбсайт:	Вэбсайт:

7.4.7 Бүх гомдлыг холбоо барих цэг дээр Гомдлын маягтад (Хавсралт Н) бүртгэнэ. Барилгын ажил гүйцэтгэх явцад Барилгын гүйцэтгэгчийн Олон нийттэй харилцах ажилтан (ОНХА) гомдлын төв мэдээллийн санг (Хавсралт I) хөтөлж, ТХН-тэй хуваалцана. ТХН нь гомдлын төвлөрсөн мэдээллийн санг хөтөлнө.

7.4.8 Гомдлыг амаар гаргасан тохиолдолд гомдлыг бүртгэж буй төлөөлөгч нь гомдол гаргагч иргэнээс баримтжуулсан мэдээлэл зөв эсэхийг баталгаажуулах ёстой (жишээлбэл, Гомдол хүлээн авсны маягтад гарын үсэг зурах замаар). Гомдол гаргагч иргэн нэрээ нууцлах эрхийг шаардаж болох бөгөөд энэ механизм нь оролцогч талууд гомдлоо бусад шүүхийн арга замаар шийдвэрлүүлэх эрхийг хязгаарлахгүй.

7.4.9 Гомдлын маягт нь гомдлын шинж чанар, гарсан огноо, гомдол гаргагчийн нэр болон холбоо барих мэдээллийг бүртгэх ёстой.

7.4.10 Хэрэв гомдол гаргагч өөрийгөө тодорхойлсон бол барилгын гүйцэтгэгчийн ОНХА-оос дараагийн алхмуудыг тайлбарласан гомдол хүлээн авсны баталгаажуулалтын захидал, мөн гарын үсэг зурсан гомдлыг шийдвэрлэх маягтын хуулбарыг хүлээн авна.

2-р алхам: Гомдлыг шалгах ажиллагаа

7.4.11 Гомдлыг хүлээн авснаас хойш ажлын 5 хоногийн дотор барилгын гүйцэтгэгч эсвэл ТХН-ийн ОНХА-ны аль хамаарах нь гомдлыг хүлээн авсан тухай бичгээр мэдэгдэл гаргаж, гомдлын явцыг хянах холбогдох хүний нэр, гомдлыг шалгах, хэлэлцэх, шийдвэрлэхэд авах арга хэмжээний тайлбар, мөн шаардлагатай тохиолдолд гомдлыг шийдвэрлэх хуваарийг тусгана.

7.4.12 Барилгын гүйцэтгэгчийн ОНХА нь шаардлагатай тохиолдолд ТХН-ийн ОНХА болон орон нутгийн захиргаатай хамтран дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ:

- Холбогдсон талуудыг тодорхойлох
- Гомдлын асуудлыг шууд асууж тодруулах боломжтой бол тодруулга авах
- Гомдлын шинж чанар ноцтой байдал, хувь хүн эсвэл бүлгийн сайн сайхан байдал, аюулгүй байдалд үзүүлэх боломжит нөлөөлөл, эсвэл олон нийтйн анхаарал татах түвшин зэргийг харгалзан гомдлын ноцтой байдлын түвшингээр ангилна.
- Гомдолтой холбоотойгоор мэргэжлийн мэдлэг, туршлагатай ажилтнуудаас бүрдсэн баг байгуулж, байгууллагын дотоод шалгалт хийх
- Шаардлагатай тохиолдолд бусад оролцогч талуудын, түүний дотор төслийн санаачлагч / барилгын гүйцэтгэгчийн санал бодлыг цуглуулах бөгөөд шаардлагатай бол талуудын зөвшөөрсөн төвийг сахисан техникийн дүгнэлтийг авах.
- Гомдлын эх сурвалж, нотолгоо, үр дагавар, санхүүгийн болон бусад эрсдэлийн үр нөлөөг хамруулан судалж, засах арга хэмжээг санал болгосон гомдлыг шалгах тайланг бэлтгэх.
- Гомдлыг шалгах тайланд үндэслэн 10 хоногийн дотор гомдол гаргагчид залруулах арга хэмжээг тодорхойлсон бичгээр хариу өгөх;
- Талуудын зөвшилцсөний дагуу аливаа арга хэмжээг хэрэгжүүлэх.

3-р алхам: Гомдол шийдвэрлэх

7.4.13 Гомдлыг шийдвэрлэх таван шатлал бий:

(i) Хэрэв гомдол нь хууль ёсны гэж тооцогдохгүй эсвэл төслийн үйл ажиллагаанаас үүдэлтэй биш бол барилгын гүйцэтгэгчийн Олон нийттэй харилцах ажилтан (ОНХА) болон шаардлагатай бусад төлөөлөгчид гомдол гаргагчид гомдлыг хүлээн авахгүй гэдгийг мэдэгдэж, гомдлын маягтын хуулбар, холбогдох баримт бичиг, нотолгоо болон гомдлыг хаах шалтгааныг тайлбарласан мэдээллийг өгнө.

(ii) Хэрэв гомдол хууль ёсны гэж тооцогдож, хурдан шийдвэрлэх боломжтой бол барилгын гүйцэтгэгчийн ОНХА (шаардлагатай бусад төлөөлөгчидтэй хамт) гомдол гаргагчтай шууд боломжит шийдлүүдийг хэлэлцэж, хэрэв гомдол гаргагч шийдвэрийг зөвшөөрвөл гомдлыг шийдвэрлэх маягтад ОНХА-оор баримтжуулж, шийдвэрлэх хугацааг тохиролцоно.

(iii) Хэрэв гомдол хууль ёсны гэж тооцогдсон боловч гомдол гаргагч санал болгосон шийдлийг зөвшөөрөхгүй эсвэл шууд шийдэл байхгүй бол барилгын гүйцэтгэгчийн ОНХА шаардлагатай тохиолдолд гаднах мэргэжилтний оролцоог ашиглан нэмэлт үнэлгээ хийж, өөр хувилбар шийдлийг санал болгоно. Энэ нь гомдол шийдвэрлэх маягтад ОНХА-оор баримтжуулагдаж, гомдол гаргагчид өөрийн эрх болон тохиролцсон хугацаанд шийдвэрт хүрэх алхмуудын талаар мэдээлнэ.

(iv) Хэрэв гомдол хууль ёсны гэж тооцогдсон боловч нэмэлт үнэлгээ нь гомдлыг хангалттай шийдвэрлэхгүй бол барилгын гүйцэтгэгчийн ОНХА (мөн бусад хамааралтай гэж үзсэн төлөөллүүд) гомдлыг талуудын харилцан зөвшөөрсөн гуравдагч этгээдэд зуучлах, үнэлэх, гомдлыг хуулийн хүчгүй байдлаар шийдвэрлэх санал гаргах зорилгоор шилжүүлнэ.

(v) Хэрэв төсөл болон гуравдагч этгээдийн бүх оролдлого гомдлыг шийдвэрлэх, хууль эрх зүйн арга хэмжээнээс зайлсхийхэд бүтэлгүйтвэл барилгын гүйцэтгэгчийн ОНХА (мөн бусад хамааралтай гэж үзсэн төлөөллүүд) гомдол гаргагчид өөрийн үндсэн хуулиар олгогдсон иргэний шүүхэд хандаж гомдлоо хууль ёсоор шийдвэрлүүлэх эрхтэй гэдгийг тодорхой мэдэгдэнэ. Төсөл нь гомдол гаргагчийн эдгээр хууль эрх зүйн механизмд хандах эрхийг ямар ч байдлаар хаахгүй.

Сэтгэл ханамжтай үйл явцын баталгаажуулалт

7.4.14 Гомдлыг хэлэлцэн шийдвэрлэх шатанд барилгын гүйцэтгэгчийн ОНХА (болон бусад хамааралтай гэж үзсэн төлөөллүүд) гомдол гаргагчид гомдлыг хэрхэн шийдвэрлэсэнд үнэлгээ өгөх маягтыг бөглөхийг хүснэ. Энэ маягт нь гомдлын механизмыг хэрэгжүүлэх зорилгод тулгуурлаж, гомдол гаргагчийн гомдлын үйл явцын туршлага нь төслийн зорилготой нийцэж байгаа эсэхийг асууна. Жишээлбэл, дараах асуултуудыг тавина:

- Төсөл болон түүний төлөөлөгчид хүндэтгэлтэйгээр хандсан уу?
- Төсөл гомдлыг орон нутагт шийдвэрлэхэд чадах бүхнээ хийсэн үү?
- Төсөл таны гаргасан асуудлын үндсэн шалтгааныг хайсан уу?
- Гомдлоо шийдвэрлэх явцад та тэгш хамтрагч гэж мэдэрсэн үү?
- Таны гомдлыг шийдвэрлэсэн арга хэмжээ шударга бөгөөд тухайн бүс нутагт ижил төстэй гомдлыг шийдвэрлэсэнтэй нийцэж байна уу?

7.4.15 Энэхүү санал хүсэлт нь төслийн гомдлын журмыг сайжруулах, тохируулан өөрчлөхөд тусална.

Шийдвэрлэх хугацаа

7.4.16 Төсөл нь гомдлыг дараах хугацааны хуваарийн дагуу шийдвэрлэхээр чармайна:

- **Гомдлыг бүртгэх -** гомдлыг хүлээн авснаас хойш 24 цагийн дотор.
- Гомдлыг хүлээн авсныг баталгаажуулах – ажлын 5 хоногийн дотор.
- **Гомдлыг шийдвэрлэх арга барил -** санал болгосон арга барилыг тодорхойлж, гомдол гаргагчид 10 ажлын өдрийн дотор мэдэгдэх.
- **Гомдлыг шийдвэрлэх -** засах арга хэмжээг хэрэгжүүлж, засах арга хэмжээний дагалдах хяналтыг ажлын 7 хоногийн дотор, эсвэл гомдол гаргагчтай тохиролцсон хугацаанд хийх.
- Гомдол гаргагчийн шийдвэрийн сэтгэл ханамжийн үнэлгээ - гомдлыг хааснаас хойш 15 хоногийн дотор.

7.5 Гомдлын журмыг олон нийтэд мэдээлэх

7.5.1 *Гомдол гаргах журмыг* дараах байдлаар олон нийтэд ил болгоно:

- Энэ ТОХТ болон орон нутгийн постер;
- Орон нутгийн мэдээллийн самбарууд (шаардлагатай бол);
- Оролцогч талууд болон олон нийтийн уулзалтуудаар;
- ИНХ-ууд болон Засаг дарга нарт мэдээлэл өгөх; мөн
- Олон нийтэд тогтмол мэдээлэл/мэдлэг нэмэгдүүлэх замаар.

7.6 Гомдлыг удирдах ба хянах

7.6.1 ТХН нь барилгын гүйцэтгэгчийн барилгын явцад хэрэгжүүлэх гомдлын механизмыг дэмжиж ажиллах болон хянах Олон нийттэй харилцах ажилтныг (ОНХА) томилно. Барилгын гүйцэтгэгчийн ОНХА нь ТХН-ийн ОНХА-той хамтран ажиллана.

7.6.2 Барилгын гүйцэтгэгч нь энэхүү гомдлын механизмыг дагаж мөрдөх үүрэгтэй. Барилгын гүйцэтгэгчийн ОНХА нь олон нийтийн гомдлын бүртгэлийг хөтөлж, харилцагтай (Client) хуваалцана. Бүх үйл ажиллагаа, гомдлыг бүртгэх болон үр дүнд хүрэх явцыг багтаан баримтжуулна.

7.6.3 Барилгын гүйцэтгэгч нь бүх барилгын ажилчдад гомдол гаргах механизмын талаар мэдээлэл өгнө.

7.6.4 Барилгын гүйцэтгэгч нь ТХН, Олон нийттэй харилцах ажилтантай (ОНХА) урьдчилан зохицуулалт хийлгүйгээр гомдол гаргагч(ид)тай шууд тохиролцоо хийх буюу шийдвэр гаргахгүй.

7.6.5 ТХН-ийн Олон нийттэй харилцах ажилтан (ОНХА) нь барилгын гүйцэтгэгчийн гомдлын механизмыг хэрэгжүүлж буй байдалд тогтмол аудит хийж, нийцлийг тодорхойлно.

8 Хяналт ба тайлагнал

8.1.1 Амжилттай оролцогч талуудын оролцоог хангах нь гүйцэтгэлийг хянах, шинжилгээ хийх, өөрчлөгдсөн нөхцөл байдал болон оролцогч талуудын мэдээллийн хэрэгцээнд дасан зохицохоос хамаарна. Товчхондоо, хяналт ба үнэлгээний үйл явц нь дараах мэдээллийг өгдөг:

- Үйл ажиллагаа нь хүссэн зорилгодоо хүрч байна;
- Хэрэгжилт нь анхны өргөн хүрээний болон тодорхой зорилгод нийцэж байна;
- Хэрэгжилт нь хүлээгдэж буй үр дүнд хүрэх чиглэлд урагшилж байна;
- Хугацааны хуваарийг мөрдөж байна.

8.1.2 Хэрэв хяналт нь төслийн ТОХТ-тэй нийцэхгүй байгааг илрүүлсэн тохиолдолд эдгээрийг шалгаж, зохих нийцүүлэх арга хэмжээг тодорхойлж хэрэгжүүлнэ.

8.2 Гүйцэтгэлийн гол үзүүлэлтүүд

8.2.1 8-1 дүгнэлт хүснэгт нь оролцогч талуудын оролцооны стратеги, үйл ажиллагааны хэрэгжилтийн явц болон үр нөлөөг үнэлэхэд ашиглаж болох Гүйцэтгэлийн гол үзүүлэлтүүд (KPI) болон холбогдох гол удирдлагын хяналтуудыг нэгтгэн харуулна.

Хүснэгт 8-1 Гүйцэтгэлийн гол үзүүлэлтүүд

ID	KPI	Зорилт	Хяналт / Хэмжилт	Хариуцлага
SEPKPI01	Олон нийтийн гомдол / санал гомдлын тоо	Нийт тоо жил бүр буурах	Гомдлын мэдээллийн сан	Барилгын гүйцэтгэгч
SEPKPI02	1 сарын дотор шийдвэрлэсэн гомдлын тоо	Зорилт 90%	Гомдлын мэдээллийн сан	Барилгын гүйцэтгэгч
SEPKPI03	Гомдлын журмын хэрэгжилтийн талаар оролцогч талуудад тайлагнах	Гомдлын журмын үр дүнгийн талаар оролцогч талуудад улирал тутам тайлан хүргэх	Тайлагнал	Барилгын гүйцэтгэгч
SEPKPI04	Гомдол гаргагчдын бөглөсөн сэтгэл ханамжийн үнэлгээний маягтын тоо	Гомдол гаргагчдын 90% нь сэтгэл ханамжийн маягт бөглөсөн байх зорилт	Тайлагнал	Барилгын гүйцэтгэгч
SEPKPI05	Оролцооны үйл ажиллагаанд оролцсон олон нийтийн гишүүдийн тоо	Оролцогчдын тоо нь зорилтот оролцооны түвшинд хүрэх буюу давсан байх	Талуудын оролцооны бүртгэл / хөтөлбөр	Барилгын гүйцэтгэгч
SEPKPI06	Гүйцэтгэсэн ФБЯ-уудын тоо	Барилгын жил бүр төрөл бүрийн фокус бүлгээр дор хаяж хоёр ФБЯ хийх, эсвэл орон нутгийн сум / багтай	Тайлагнал	Барилгын гүйцэтгэгч

ID	KPI	Зорилт	Хяналт / Хэмжилт	Хариуцлага
		эсвэл шууд холбогдох хүмүүс/бүлгүүдтэй тохиролцсон давтамжийн дагуу		
SEPKPI07	Гүйцэтгэсэн ганцаарчилсан ярилцлагуудын тоо	Барилгын жил бүр хамгийн багадаа хоёр ганцаарчилсан ярилцлага /KII/-г сум, багийн төлөөлөлтэйгээр гүйцэтгэх	Тайлагнал	Барилгын гүйцэтгэгч
SEPKPI08	Багийн хурлуудад оролцсон тоо	Барилгын жил бүр хамгийн багадаа нэг багийн уулзалт хийх	Тайлагнал	Барилгын гүйцэтгэгч
SEPKPI09	Оролцооны бүртгэлүүдийг бүрэн бөглөсөн тоо	Оролцооны бүх үйл ажиллагааг (албан бус оролцоог багтаан) 100% бүртгэх	Талуудын оролцооны бүртгэл	Барилгын гүйцэтгэгч
SEPKPI10	Эмзэг өрхүүдтэй хийсэн оролцооны тоо	Төслийн трассын дагуу тодорхойлогдсон эмзэг өрхүүдтэй төлөвлөсөн оролцоог хангах үйл ажиллагааг 100% гүйцэтгэсэн.	Талуудын оролцооны мэдээллийн сан	Барилгын гүйцэтгэгч
SEPKPI11	Талуудын оролцоог хангах төлөвлөгөө (ТОХТ) болон гомдлын журмыг хэрэгжүүлж буй эсэхэд аудит хийх	Хагас жилийн аудит бүрэн хийх Гомдол гаргагчийн сэтгэл ханамжийг ханган, гомдлын 90%-ийг 30 хоногийн дотор хаах зорилт	Аудитын тайлан	Барилгын гүйцэтгэгч (дотоод) ЭХЯ / ТХН / ЦДҮС (гадна)

8.3 Хяналтын гол үйл ажиллагаа

8.3.1 Оролцогч талуудын оролцоог хангах, энэхүү талуудын оролцоог хангах төлөвлөгөө (ТОХТ)-тэй нийцүүлэн хэрэгжүүлэх хяналтын арга хэмжээг 8-2 дугаар хүснэгтэд тайлбарласан болно.

Хүснэгт 8-2 Хяналтын арга хэмжээ

ID	Сэдэв/Тал	Арга	Хариуцлагатай тал	Үе/Давтамж
SEPM01	Олон нийтийн гомдол	Гомдлын бүртгэлийг шалгах, тухайн хугацаанд хаагдсан болон шийдвэрлэгдээгүй гомдлуудыг багтаан (хамгийн багадаа сар бүр,	Гүйцэтгэгч ОНХА	Сар бүр

ID	Сэдэв/Тал	Арга	Хариуцлагатай тал	Үе/Давтамж
		харин ихэвчлэн гарсан даруйд) дараах мэдээллийг оруулна: • Сарын хугацаанд нээлттэй байгаа гомдол, санал гомдлын тоо • Сарын хугацаанд шинээр нээгдсэн гомдлын тоо болон төслийн эхлэлээс хойшхи өөрчлөлт (графикаар харуулах) • Сарын хугацаанд хаагдсан гомдлын тоо • Гомдлын төрөл		
SEPM02	Олон нийтийн оролцооны үйл ажиллагаа	Олон нийтийн гомдлыг хэрхэн шийдвэрлэсэн талаар (гомдлын төрөл, хэрхэн шийдвэрлэсэн болон гарсан үр дүнг багтаан) олон нийтэд тайлагнах.	Гүйцэтгэгч ОНХА / ЭХЯ ТХН / ЦДҮС	Улирал тутас
SEPM03	Олон нийтийн оролцооны үйл ажиллагаа	Гомдлын механизмд хоёр жил тутамд аудит хийгдэнэ.	ЭХЯ ТХН / ЦДҮС	Хоёр жил тутамд
SEPM04	Олон нийтийн оролцооны үйл ажиллагаа	Орон нутгийн олон нийттэй хийсэн албан болон албан бус оролцоог талуудын оролцооны бүртгэлд тэмдэглэж, сар бүрийн ЭМААБО (HSE) гүйцэтгэлийн тайланд нэгтгэн оруулах.	Гүйцэтгэгч ОНХА	Сар бүр
SEPM05	Олон нийтийн оролцооны үйл ажиллагаа	Бэлтгэсэн болон тараасан мэдээллийн материалын төрлийг байршлаар нь бүртгэж, сар бүр харилцагчийн олон нийттэй харилцах ажилтанд (ОНХА)-д тайлагнах.	Гүйцэтгэгч ОНХА	Сар бүр
SEPM06	Олон нийтийн оролцооны үйл ажиллагаа	Гомдлын механизмтай холбоотойгоор барилгын гүйцэтгэгчийн гүйцэтгэлийг сар бүр хянах. Гомдлыг төслийн түвшинд үнэн зөв, цаг тухайд нь гаргаж буй эсэхийг хангахын тулд баг/сумын Олон нийттэй харилцах ажилтнуудыг сар бүр хянах.	ЭХЯ ТХН / ЦДҮС	Сар бүр

9 Аудит ба тайлагнал

9.1 Аудит

9.1.1 Дотоод, барилгын гүйцэтгэгчийн болон гадаад аудит дараах байдлаар хийгдэнэ:

Дотоод аудит

9.1.2 ТОХТ-ний хэрэгжилтэд тогтмол дотоод шалгалтад хийж, жил бүр аудитад хамруулна. Нийцлийг хагас жил тутам хэрэгжүүлэх дотоод аудитын хөтөлбөрөөр хянана. Энэ дотоод аудит нь барилгын гүйцэтгэгчид хамаарах бөгөөд шаардлагатай арга хэмжээнд нийцэж буй эсэхийг өөрсдөө хянах үүрэгтэй байна.

Гүйцэтгэгчийн аудит

9.1.3 Барилгын гэрээт гүйцэтгэгч нь гэрээт гүйцэтгэгчийн анхны томилгооноос өмнө болон дараа нь сар бүр ТОХТ-ний хэрэгжилт, менежмент, шууд гаргасан гомдлыг тайлагнах шаардлагатай шалгалт, аудитад хамрагдана.

Гадаад аудит

9.1.4 ТОХТ болон Гомдлын механизмын хэрэгжилт нь шаардлагатай тохиолдолд гадаад аудиторууд (жишээлбэл: ЕСБХБ)-ын үнэлгээнд үе үе хамрагдана.

Оролцогч болон гомдлын мэдээллийн сан

9.1.5 Оролцогч талуудын холбоо барих мэдээлэл, оролцооны үйл ажиллагаа болон гомдлыг Оролцогч талуудын оролцоо ба гомдлын мэдээллийн санд хадгалж, оролцооны үйл явц болон хүлээн авсан бүх гомдлыг хянах, мониторинг хийх боломжийг бүрдүүлнэ. Оролцогч талуудын хувийн мэдээллийг нууцлалтай, аюулгүй, дотоодын өгөгдлийн хамгаалалтын шаардлагын дагуу хадгална. Мэдээллийн сан нь дараах мэдээллийг багтаана:

- Нэр болон холбоо барих мэдээлэл (нэрээ нууцлахыг хүссэн тохиолдолд лавлагааны код эсвэл дугаар ашиглана);
- Холбоо тогтоосон огноо;
- Арга;
- Гомдол ирсэн;
- Гомдолын шалтгаан (сэтгэгдэл, санал, гомдол ...);
- Санал болгож буй хариу үйлдэл ба үйлдлүүд хийх;
- Статус (бүртгүүлсэн, идэвхтэй, хаагдсан).

9.1.6 Бүх гомдлыг **Хавсралт I** дахь загвараар бүртгэх ёстой.

9.1.7 Оролцогч талуудын бүх уулзалтыг **Хавсралт F**-д өгөгдсөн маягтын дагуу бүртгэлд тэмдэглэх бөгөөд уулзалтыг **Хавсралт K**-ийн “Уулзалтын тэмдэглэл” маягтаар тэмдэглэнэ.

9.2 Тайлагнал

9.2.1 Оролцогчдын оролцооны үйл ажиллагааны бүх санал хүсэлтийг баримтжуулж, тайлагнах бөгөөд дараах асуудлуудыг хамарна:

Долоо хоног / Сарын тайлан

9.2.2 Барилгын гүйцэтгэгч нь долоо хоног бүр болон сар бүрийн тайлан бэлтгэж, ЭХЯ/ТХН-д хүргэх бөгөөд үүнд дээр дурдсан гол хяналтын арга хэмжээнүүд багтсан:

- Долоо хоног/сар бүр зохион байгуулагдсан оролцооны үйл ажиллагаа;
- Гэрээт гүйцэтгэгчийн шийдвэрлэсэн гомдлууд;
- Дараа сарын төлөвлөгөө болон урт хугацааны төлөвлөгөө.

9.2.3 ЭХЯ/ТХН нь энэ мэдээллийг хянаж, төслийн хөтөлбөрүүдийн бүх оролцооны болон гомдлын сар бүрийн товч тайлан бэлтгэнэ.

Хоёр жил тутмын эсвэл жилийн тайлан

9.2.4 Барилгын үе шатанд ТХН ОНХА нь оролцогч талуудын оролцоо болон гомдлын менежментийн үр дүнг хагас жил тутам ба жил бүр нэгтгэн тайлагнах тайлан гаргана. Ашиглалтын үе шатанд уг тайланг жил бүр ЦДҮС бэлтгэнэ. Энэ тайлан нь бүх нийтийн зөвлөлдөх уулзалт, оролцоо, гомдол, тэдгээрийн шийдвэрлэлт болон гарсан үр дүнгийн нэгтгэлийг багтаана.

Энэхүү ТОХТ-г шалгаж, шинэчлэх

9.2.5 Энэ ТОХТ-г барилгын ажил эхлэхээс өмнө ТХН шинэчлэн, барилгын гүйцэтгэгчтэй хуваалцана.

9.2.6 Барилгын гүйцэтгэгч нь Барилгын ТОХТ-ийг боловсруулж, барилгын явцад хамгийн багадаа зургаан сар тутамд эсвэл ЕСБХБ болон ЭХЯ/ТХН-тэй тохиролцсон давтамжаар хяналт тавина.

Хэвийн үйл ажиллагааны үе шатанд энэхүү Барилгын ТОХТ-ийг хагас жил тутам хянан үзэж, төслийн нөхцөл байдал болон үйл ажиллагааны хэрэгцээ шаардлагад нийцүүлэн шаардлагатай шинэчлэлийг хийнэ.

Төлөвлөсөн ажил болон бусад нөхцөл байдалд өөрчлөлт гарсан тохиолдолд энэхүү Барилгын ТОХТ-г шаардлагатай үед шинэчилж болно.

10 Нөөц ба Үүрэг хариуцлага

10.1.1 Төслийн бүх үе шатанд ТОХТ-г боловсруулах болон хэрэгжүүлэх ерөнхий хариуцлагыг ЭХЯ хүлээнэ. Барилгын үе шатанд төслийн хэрэгжилтийг удирдах зорилгоор ЭХЯ-нд ТХН байгуулна. Төслийг барьж байгуулах, барилга угсралтын үе шатанд оролцогч талуудын оролцоо болон гомдлын механизмыг хэрэгжүүлэх үүрэгтэй барилгын гүйцэтгэгчийг томилно.

10.1.2 ТОХТ-г хэрэгжүүлэх гол үүрэг, хариуцлагуудыг дараах доор тодорхойлсон байна **Хүснэгт 10-1** доор.

Хүснэгт 10-1 Гол үүрэг ба үүрэг хариуцлага

Үүрэг	Үүрэг хариуцлага	Төслийн үе шат
ЭХЯ	ЭХЯ нь Зээлийн гэрээний шаардлагад нийцүүлэн төслийн ТОХТ-г барилгын өмнөх үе шатанд боловсруулах, барилга угсралтын явцад хэрэгжүүлэх ерөнхий хариуцлагыг хүлээнэ.	Барилгын өмнөх үе Барилгын
ЦДҮС	Ашиглалтын явцад ЦДҮС нь ашиглалт ба засвар үйлчилгээний ТОХТ-г боловсруулах, хэрэгжүүлэх үүрэгтэй. Шаардлагатай тохиолдолд ашиглалт, засвар үйлчилгээ гэрээт гүйцэтгэгчид ЦДҮС-ний хяналтаар доор хийнэ.	Ашиглалт, засвар үйлчилгээ
ТХН	ТХН нь ЭХЯ-д оролцогч талуудын бүх оролцооны үйл ажиллагааг, барилгын гүйцэтгэгчийн үйл ажиллагааг ч багтаан хянахад дэмжлэг үзүүлж, талуудаас оролцогч талуудад хүргэж буй мэдээллийн уялдаа холбоог хангана. ТХН нь байгаль орчин, нийгэм, эрүүл мэнд, аюулгүй ажиллагааны арга хэмжээ, үйл явцыг үр дүнтэй хянан шалгах техникийн мэргэжилтнүүдийг томилох үүрэгтэй. Мэргэжилтнүүдэд: Олон нийттэй харилцах ажилтан (ОНХА) - Төслийн асуудалтай холбоотой асуудлаар холбогдох олон нийттэй тогтмол зөвлөлдөх үүрэгтэй. Байгаль орчны ажилтан - БОНУТ-ний хэрэгжилтийг тогтмол хянан шалгах үүрэгтэй. Тэд хангалттай мэдлэгтэй, археологи, өв соёл, биологийн олон янз байдлын мэдлэгтэй, байгаль орчны шилдэг туршлагыг гүн гүнзгий ойлгодог байх шаардлагатай. ОНХА нь төслийн ТОХТ-г боловсруулж, барилгын гүйцэтгэгчийн дагаж мөрдөх ёстой талуудын оролцоог хангах хөтөлбөрийг тодорхойлно. ТХН нь барилгын гүйцэтгэгч ТОХТ-ийн талаар мэдээлэлтэй байгаа эсэх, төслийн ТОХТ-ний хувийг авсан эсэх, мөн барилгын гүйцэтгэгч энэхүү төслийн ТОХТ-тэй нийцүүлэн барилгын ТОХТ/талуудын оролцоог хангах хөтөлбөрийг боловсруулсан байхад анхаарал хандуулах үүрэгтэй. ОНХА-ны хүлээсэн бусад үүрэг хариуцлагад: оролцогч талуудын оролцооны үйл явцыг хянахад дэмжлэг үзүүлэх, барилгын гэрээт гүйцэтгэгчийн талуудын оролцоог хангах үйл ажиллагааг хянан	Барилгын өмнөх үе Барилгын

Үүрэг	Үүрэг хариуцлага	Төслийн үе шат
	шалгах, мөн багийн төлөөлөгчидтэй хамтран төслийн уялдаа холбоог зохицуулах зэрэг багтана.	
Барилгын гүйцэтгэгчийн олон нийттэй харилцах ажилтан (ОНХА)	Барилгын гэрээт гүйцэтгэгч нь барилгын явцад оролцогчдын оролцоо болон гомдлыг хариуцах ОНХА-г байгууллагад тодруулна. Барилгын гүйцэтгэгч нь барилгын шатны нарийвчилсан ТОХТ/Барилгын оролцооны хөтөлбөрийг боловсруулж, ЭХЯ/ТХН-ийн зөвшөөрлийг авна. Барилгын гүйцэтгэгч нь мөн барилгын явцад гомдол гаргах механизмыг удирдах үүрэгтэй. ЭХЯ/ТХН ОНХА-ийн хяналттайгаар Барилгын гүйцэтгэгчийн ОНХА нь гомдлын мэдээллийн санг удирдах болно.	Барилгын
Багийн төлөөлөгчид	Төслийн талаар мэдээлэл авахыг хүссэн эсвэл хэлэлцэх асуудалтай оршин суугчдад гол холбоо барих цэг болж, төслийн холбогдох орон нутгийн асуудлыг БОЯ (MoE), ТХН (ТХН), Барилгын гүйцэтгэгчид мэдээлнэ.	Барилгын

Arcadis Consulting (UK) Limited

80 Fenchurch Street
London EC3M 4BY
United Kingdom

T: +44 (0)20 7812 2000

arcadis.com